دەزگای رۆشنبیری و بڵاوکردنەوەی کوردی
سەرەکی ئەنجومەنی کارگێڕیو سەرنووسەر
مصلح مصطفی جلالی

سالی ١٩٧٠ دامەزراوە

هاوكاری
التضامن

رۆژنامەیەکی هەفتانەیە

پێنج شەممە ١٩٨٥/٧/٤ ژمارە ٧٩٦ — ١٢ لاپەرە — بە ٥٠ فلسە — الخميس ١٩٨٥/٧/٤ العدد ٧٩٦

لەم ژمارەیەدا

● بەڵگەنامەی عیراق لەیادی سێ سالەی کێشانەوەی هێزەکانماندا بۆ سنووری دەوڵەتان لە لاپەرەکانی ٥و ٦و ٧و ٨دا بخوێنەرەوە .

لەهەموولایەکەوە تەنگمان بەدوژمنی گومڕا هەڵچنیوە

هەڵۆبە تواناکانمان دوو نیشانەی گەورەی دەریایی دەپێکن
تەفرو توناکردنی هێزی گومڕاکان لەخواروی دوورگەی مجنون
بنکە تۆپەکانمان ئاگر لە سەنگەرو مۆڵگاکانی دوژمن بەردەدەن

هەموو رۆژێ رادەبووری‌و جەنگاوەرەکانی سوپای عیراقی مەرد داستانی سەرکەوتن‌و پاڵەوانیەتی مەزنتر لە مێژووی گەلی عیراقی سەرفرازدا تۆمار دەکەن‌و بۆ دۆستو دوژمنی دووپات دەکەنەوە کە گەلی عیراق ئەو گەلە خۆراگرتووە نەبەردەیە محالە مل کەچی دەستەلاتی شەرخوازە گومڕاکان بێ .

لە سەرەتای ئەم هەفتەیەدا بەیاننامەی ژمارە ١٨٧٨ کە لە سەرکردایەتی گشتی هێزی چەکدارەوە دەرچوو مژدەی سەرکەوتنێکی تری گەورەی هێزە مەردەکانی عیراقی راگەیاندو بۆ راپەراندنی راسپاردەکانی فەرماندەی گشت گەلی عیراق پاڵەوانەکانی فەیلەقی سێ هەڵمەتێکی مەردانەیان کردە سەر بنکەو مۆڵگاکانی دوژمنی گومڕا لە خوارووی دوورگەی مەجنون و راماڵیان کردن‌و لوتی سەربازەکانی دوژمنیان جاریکی تر لە زەلکاوی شکاندن‌و سەرشۆری وەرداو لە بەرەیەکی ١٢٠٠ مەتر درێژدا هەرچی هێزی دوژمن هەبوو بە تەواوی تەفرو تونا کراو هێزە ئازاکانمان جێگای خۆیان توند چەسپاندو زیانی دوژمن زیاتر بوو لە ١٠٨ کوژراو کە تەرمەکانیان لە مەیدانی شەڕدا بەجێ مابوو بێجگە لە ژمارەیەک بەدیل گیراوو دەست بەسەراگرتنی چەک‌و جبەخانەیەکی زۆری دوژمن .

لەم هەفتەیەدا هەڵۆ بە تواناکانمان مەردانە توانیان دوو نیشانەی گەورەی دەریایی لە خوارووی دوورگەی خەرج بپێکن‌و دوای بەجێ هێنانی ئەرکیان بە سەلامەتی گەرانەوە بنکەکانی خۆیان‌و هەروەها لە بەرەکانی جەنگدا بەتایبەتی لە کەرتی رۆژهەڵاتی بەسرەو رۆژهەڵاتی دیجلە هەڵۆ بە تواناکانمان‌و فرۆکە هێلیو-کوپتەرە ئازاکانمان چەندان دەستی مەردانەیان لە بنکەو مۆلگاکانی دوژمن وەشاندوەو زیانی سەرو ماڵی زۆریان بە دوژمن گەیاندوەو سوپاس بۆ یەزدان دوای هەموو هەڵمەتی بە سەلامەتی گەراونەتەوە بنکەکانی خۆیان .

هەر لەم هەفتەیەداو بە تەواوی رۆژی سێ شەممە بەیاننامەی ژمارە ١٨٨٣ی سەرکردایەتی گشتی هێزە چەکدارەکانمان مژدەیەکی سەرکەوتنی نوێی جەنگاوەرە دلێرەکانی عیراقی راگەیاند لە هەڵمەتێکی شێرانەدا بۆ سەر سەنگەرەکانی دوژمن لە رۆژهەڵاتی بەسرە .

بەیاننامەکە رای گەیاند کە دەستەیەک جەنگاوەری هێزی ئەعقاعی پاڵەوان بە پشتیوانی بنکە تۆپەکانمان هەڵمەتێکی کوتو پڕی مەردانەیان بردە سەر سەنگەرەکانی دوژمن کە بەرامبەر هێزەکانمان بوون لە رۆژ هەڵاتی دیجلەو لە شەرێکی مەردانەو خێرادا توانرا سەنگەرەکانی دوژمن ویران بکرێو ٣٢ کەس لە دوژمن کوژراو ژمارەیەک بریندارو ژمارەیەکی تر بەدیل گیران .

ئەمەو لەم هەفتەیەدا بنکە تۆپەکانمان لە هەموو بەرەکانی جەنگ دلێرانە بنکەو مولگاکانی دوژمنیان ئاگر باران کردوەو زیانی زۆری سەرو مالیان بە دوژمن گەیاندوە .

لەم هەفتەیەشدا دیاردەی راکردنی مەدەنی‌و عەسکەری لە ریزی دوژمن‌و پەنا هێنانیان بۆ لای هێزەکانمان بەردەوام بوە .

بەرهەڵستکاران هەڵمەت دەبەنە سەر دوو بنکە لە کوردستانی ئێران
خۆپیشاندانی فراوان داوا بەروخاندنی خومەینی‌و دوایی بەشەڕ هێنان دەکا

شەپۆلی تورەیی‌و بەگژدا چوون دژی رژێمی گومڕاکانی ئێران لە ئەنجامی سیاسەتی نارەواو دوژمنایەتی کاری ئەو رژێمەدا کە دژی گەلانی ئێران‌و پێداگرتنی لەسەر شەرکردن دژی عیراق تا دێ لەناو ئێراندا پەرەدەستێنێ .

رادیۆی موجاهیدی خەلق رای گەیاند کە جەنگاوەرەکانی دوو هەڵمەتیان بەمەترە لوێزو تۆپی هاوەنی ٨١ ملم بردۆتە سەر هەردوو بنکەی « سورمو » و « شیربلە » لە ناوچەی هەورامانی کوردستانی ئێران‌و بنکەی شیربلەیان وێران کردوەو ژمارەیەکیان لە داردەستەکانی خومەینی کوشتوەو پێنج سەنگەریان لە بنکەکەی تر وێرانکردوە .

رادیوکە رای گەیاند کە زیاتر لە سێ هەزار کەس لە شاری ـ مهدیه ـ لە ناوچەی ساوەی خوارووی تاران خۆپیشاندانێکیان ساز کردوە تیایدا هاواریان کردوە بە روخاندنی خومەینی‌و داوای وەستاندنی شەڕیان کردوە .

حافظ اسد نەخۆشە

سەرچاوەیەکی دبلوماسی لەبراگ رای گەیاندوە کە سەرەکی رژێمی سوریا حافظ اسد بەهوی ناسازی باری تەندروستی‌یەوە سەردانەکەی بۆ چیکوسلۆڤاکیا دواخستووە

ئەم سەرچاوەیە دووپاتی کردەوە کە سەردانەکەی کە نیازوابوو سەرەکی رژێمی سوریا سێ شەممەی رابووردو بیکا بۆ براگ بەو هۆیەوە دواخراوە .

تەقینەوەیەکی بەهێز لە تاراندا

ئاژانسی دەنگ‌وباسی رژێمی ئێرانی رای‌گەیاند کە لە پایتەخدا لە تاران تەقینەوە-یەکی گەورە لە شەقامی فرست شیرازی رووی داوە.

ئاژانسەکە وتی تەقینەوەکە بۆتە هۆی کوشتنی چەندان کەس‌و وێرانکردنی چەندان پێشانگای بازرگانی‌و ماڵ بەدرێژایی سەدان مەتر .

بۆ زیادبوونی تورەیی‌و بەگژا چوونی رژێمی خومەینی و وەستان دژی سیاسەتی نارەوای کە بەرامبەر بە گەلانی ئێران بەکاری دێنی‌و پێداگرتنی لەسەر بەردەوامی شەڕ دژی عیراق ، بەرهەڵستکاران پەنا دەبەنە بەر هەموو رێگایەک بۆ سەلماندنی توانای خۆیان‌و گەیاندنی دەنگیان بەرای گشتی جیهانی و سەلماندنی نارەوایی رژێمی گومڕاکان لە ئێران .

رەفسنجانی تووشی شیرپەنجە بووە

دبلوماسی‌یەکی ئێرانی لە پایتەختی چین وتویەتی رەفسنجانی لە نەخوشخانە-یەکی عەسکری‌یەکین خراوە بۆ ئەوەی چاری نەخوشی شیرپەنجە بکا کە تووشی گەدەی بووە .

دبلوماسی‌یەکە وتوویەتی ئەو کونگرە رۆژنامە نووسی‌یەی بریاربوو رۆژی شەممە رەفسنجانی بیبەستی بەوهویەوە دواخراو بەلکو هەموو گفتوگوو چاوپێ کە-وتنەکانی تری هەڵوەشایەوە.

دبلۆماسی‌یەکە رای‌گەیاند کە راستەو رەفسنجانی تووشی ئەو دەردە بووە .

عەرەفات : هاوسوێندی لیبیاو ئێران تاوانێکی نارەوایە دژی یەکێتی نەتەوە

بەرێز یاسر عەرەفات سەرەکی لیژنەی راپەراندنی رێکخراوی رزگاریخوازی فەلەستین دووپاتی کردەوە کە بەرێز سەرەک صدام حسین سامانێکی هەرە نرخ داری گەلی فەلەستینە .

بەرێز لە گفتوگۆیەکدا لەگەڵ رۆژنامەی « الثوره » هەفتەی رابوردو بەهوی سەردانەکەیەوە بۆ بەغداد وتی لای بەرێز سەرەک صدام حسین هەستم بەهەلویستێکی تەواو چەسپاو کرد بۆ پشتیوانی بێ‌سنووری گەلی فەلەستین .

بەرێز عەرەفات نارەزایی توندی دەربری بەرامبەر بەیاننامە گومانلیکراوەکەی لیبیاو ئێران‌و وتی هەلویستی‌وا دەرچوونە لەریزی یەکیتی عەرەبی‌و دەرچونە لە پەیمانی بەرگری ناوکۆیی عەرەب .

بەلام وتی هەلویستی‌وامان بەلاوە سەیرنی‌یە لەرژیمی لیبیا بودشێتەوە کە هەمیشە هەلویستی خەجالەت باری هەبووە هەروەک هەلویستی‌وا لای رژیمی سوریاش سەیرنیە کە دەیەوێ تەنگ بە سەربەستی بریاری فەلەستینی هەلچنێ .

کێشەی ئابووری هەرەشە لە رژێمی حافظ ئەسەد دەکا

بونایتدبریس راپۆرتێکی تایبەتی بلاوکردۆتەوە تیایدا دەلێ : باری ئابووری لەسوریا لە مەترسیدایەو هەرەشە لە باشە رۆژو ئەهونی باری سیاسی دەکا ، راپۆرتەکە کە کانوفسکی شارەزا لە کاروباری نیشتمانی عەرەبیدا نووسیوبەتی روونی کردۆتەوە کە کێشەی ئابوری لەسوریا هوی چەند کۆسپێکە لەپێشیانەوە سیاسەتی نارەوای رژیمەکەیە .

لەگەڵ ئەوەشدا کە سوریا ولاتێکی نەوتی نیە بەلام سوودی لەسعودی‌یەو کوەیت وەرئەگرت کاتێ نرخی بەرمیلی نەوت ٤٠ دۆلار بوو .

بەپێی راپۆرتەکە سوریا سالی ١٩٨١ ١٫٨ ملیار دۆلاری لەولاتانی خاوەن نەوت وەردەگرت لە سالی ١٩٨٤دا ئەم پارەیە لەنیوەی زیاتری هاتە خوارەوە .

دیسان ئێران کە بایی ملیارێ دۆلار لەسالی ١٩٨٢ دا نەوتی دەدا بەسوریا ئەویش لەژێر زەبری بوردومانی عیراقدا لەپێشا کەمی کردەوە دوایی بەتەواوی بڕی .

بەڵگەیەکی تری هاوکاری نێوان مخابراتی ئێران‌و زایۆنی

لە چوارچێوەی هاوکاری دوژمنایەتی کاری دا دژی نەتەوەی عەرەب ، وەزارەتی موخابەراتی ئێران ژمارەیەک لە داردەستەکانی ناردووە بۆ گفتۆگۆکردن‌و گورینەوەی مەعلومات لەگەڵ دەزگای موخابەراتی زایونی «مۆساد»دا .

پەیامێری ئا.د.ع لە نیقۆسیا رای‌گەیاند کە توانیویەتی بەڵگە نامەیەکی دەست بکەوێ هاوکاری نێوان رژێمی گومراکانی ئێران‌و قەوارەی زایونی دەسەلمێنێ

بەڵگە نامەکە کە بەبەرواری ٣-١-١٩٨٥ نێردراوە ناوی ئەو کەسانەی تیایە کە لە ئێرانەوە نێردراون بۆ گفتوگو کردن‌و هەندێکیان بۆ مەشق کردن لەوانە : مجید حاتمی یاربدەدەری دووەمی سەرەکی دەزگای سێیەم لە لیژنەی ئامادەیی‌داو کەریم بەهارست لێپرسراوی نووسینگەی موخابەرات دەزگای سێیەم لەوەزارەتی موحابەرات‌و حسین امین لێپرسراوی کۆکردنەوەی مەعلومات لە وەزارەتەو فراموس نەوروزی لێپرسراوی دەزگای سێیەم‌و عباس سهرابی لەدەزگای هەشتەم‌و خسرو عظیمی‌و عبدالله شیخی‌و فیرۆز طلعت بری‌و بەهزاد موعتەمەدی‌و شێرزاد رەحیمی .

ئەوە بوو رژێمی گومراکان وای دانی بەوەدا نابوو کە پەیوەندی لەگەڵ قەوارەی زایونی‌یەکان تەنیا لە سنووری کرینی هەندێ پارچەی فرۆکەدا بووە بەلام ئەم بەلگەنامەیە دووپاتی دەکاتەوە کە پەیوەندی نێوانیان زۆر لایەنی گرتۆتەوەو پێکەوە پیلان دژی نەتەوەی عەرەب‌و گەلانی ناوچەکە دەگێرن .

له یەکیتی سوفیەت

گرۆمیکۆ بەسەرەکی دەزگای سەرەکایەتی سۆڤیەت هەڵبژێردرا

غرومیکو

شیفارنادز

پیری بەرێز ئەندریە گرۆمیکو ئەندامی مەکتەبی سیاسی حزبی شیوعی سۆڤیەت بە سەرەکی دەزگای سەرەکایەتی ئەنجوومەنی بالای سوفیەت هەلبژێردرا.

لە مۆسکۆوە راکەیەنرا ئە گرۆمیکو بە تێکرای دەنگەکانی ئەندامانی ئەنجوومەنەکە بۆ سەرەکایەتی دەوڵەت هەلبژێردراوە لەو کۆبوونەوەیەدا کە لە چوارچێوەی دەورەی سێیەمی ئەنجومەنی بالای سۆڤیەتدا بەسترا .

هەلبژاردنی گرۆمیکو بۆ سەرەکایەتی دەولەت بە گەرانەوە بۆ سیاسەتی سەرکردایەتی بە کۆمەڵ دادەنرێ کە بەر لە سەردەمی سەرەکایەتی سەرەکی کۆچ کردو لیونید بریجنیف باو بوو .

سەرکردایەتی بە کۆمەڵ بریتی‌یە لە سکرتیری گشتی حزب‌و سەرەکی دەولەت‌و سەرەکی ئەنجومەنی وەزیران .

ئەمەو هەر لەو رۆژەدا ئەدوارد شیفارنادز بە وەزیری دەرەوەی سوڤیەت هەلبژێردرا لە جیاتی گرۆمیکو کە لەوەبەر لەو بابەتەدا بوو .

بەکورتی

● نیودلهی :

شارەزاکانی هیندستان رایان گەیاند کە لەئەنجامی لێکۆلینەوەدا دەرکەوتووە ئەو فرۆکە هیندی‌یەی کەوتە ئۆقیانوسی ئەتلەسی بەهوی تەقینەوەیەکەوە لەناویا کەوتووە .

● ئەنقەرە :

تورکیاو سعودی‌یە رێکەوتنێکیان مۆرکردوە بەوپێیە سعودی‌یە ٦٠ ملیون دۆلار بە قەرز دەدا بەتورکیا تا لە ئاوەدانی شاری ئەزمیردا خەرجی بکا .

● سەنگافورە :

سەنگافورەو ولاتی بەحرین بریاریان داوە پەیوەندی دبلوماسی نێوان هەردوولایان لەپلەی بالویزدا دابمەزرێنن.

Institut Kurde de Paris

له هەولێر :

كۆنگرەی تەقەللای زیادكردنی بەرهەم

له پارێزگای هەولێر سێیەم كۆنگرەی وەرزی تایبەت بە هەڵمەتی نیشتمانی بۆ زیادكردنی بەرهەم بەسترا

ئەم كۆنگرەیە كەهۆڵی بەرێوەبەریتی رۆشنبیری جەماوەر كرایەوە دەقیقەیەك وەستان بۆ رێزی گیانی شەهیدانی جەنگی قادسیەی صدامی پیرۆزكرایەوە تیایدا بەرێز ابراهیم زەنگەنە پارێزگاری هەولێروتارێكی خوێندەوە سلاوی ئاراستەی تەقەللاو رەنجی چینی كریكاران كرد لە پشتیوانی كردنی رەوتی گەشەسەندنی نیشتمانەكەماندا لە ماوەی ٠راپەراندنی بەرنامەی هەڵمەتی نیشتمانی زیادكردنی بەرهەمەوە كە بێگومان دەوری دیاری هەیە لە پشتیوانی كردنی سەركەوتنی جەنگی قادسیەی صدامی پیرۆزیشدا .

دوای ئەو راپۆرتانە بەرچاوخران كە لە لایەن یەكیتیو دامو دەزكا بەرهەمدارو خزمەتگوزاریەكانەوە لە پارێزگاكەدا پێشكەش كراون و باس لە رەوتی زیادكردنی بەرهەم دەكەن .

لەم كونگرەیەدا كە سەرەكانی دامو دەزگا مەركەزیەكانی پارێزگاكە بەشداریان تیا كرد ٣٣ بەڵگە نامەی رێزگرتن درا بەو دامو دەزگا بەرهەمدارانەی بە چاكی هەڵمەتەكەیان راپەراندوە .

لە كۆتایدا بەشدارانی كۆنگرە بروسكەیەكیان دا تیایدا راوەستانی دڵسۆزانەیان دووپات كردەوە لە ژێرئالای فەرماندەی سەركەوتن سەرەكی بەرێز صدام حسین‌داو ئامادەییان پیشان‌دا بۆ هەموو قوربانیەك لە پێناوی بەرگری كردندا لە سەربەرزیو سەربەستی عیراق .

هەڵمەتی كاری میللی لە سلێمانی

بەرێز جعفر بەرزنجی پارێزگاری سلێمانی سەرپەرشتی هەڵمەتێكی كاری میللی فراوانی كرد كە لە پارێزگاكەدا دەستی پی كردوە .

ئەم هەڵمەتە چاككردن و پاككردنەوەو قیرتاوكردنی شەقامەكانی حەمدیو ابراهیم پاشاو توی‌مەلیك‌و ئازادیو خەبات‌و گەرەكی ئابلاخ لەشاری سلێمانی گرتۆتەوە .

كۆبوونەوەی ئەنجومەنی نیشتمانی

هەڵمەتی لەناوبردنی نەخوێندەواری

هەروەها لە پارێزگای هەولێر ئەنجومەنی ناوخۆیی هەڵمەتی نیشتمانی سەرتاپاگیری لە ناوبردنی نەخوێندەواری كۆبوونەوەیەكی بەست بۆ باسكردنی نەخشەی لە ناوبردنی پاشماوەكانی نەخوێندەواری لە پارێزگاكەدا كە لە یەكی تشرینی یەكەمەوە دەست پی دەكا .

لە كۆبوونەوەكەدا بریار درا لیژنەیەكی راگەیاندنی مەركەزی بۆ ئەم مەبەستە پێك بێ كە ئەركی هاندانی ئەو هاولاتیانە بێ هێشتا نەخوێندەوارن روو بكەنە مەڵبەندەكانی خوێندن .

هاوكاری لەگەڵ

بەشدارانی كۆری شارەزایانی ستراتیژی رێكخراوی ئافرەتاندا

لەهەفتەی رابوردودا بەرێز دكتۆر سعدون حمادی سەرەكی ئەنجومەنی نیشتمانی كۆری شارەزایانی ستراتیژی رێكخراوی ئافرەتان تاوەكو سالی (٢٠٠٠) كە یەكێتی ئافرەتانی گشتی عەرەبی رێكی‌خستوە لەگەل لیژنەی ئابوری رۆژئاوای ئاسیاو (الاكوی) پەیمانگای پشكنینەوەو دراساتی عەرەبی لە ژێر دروشمی [رێكخراوە ئافرەتیەكان ئامرازێكی بەتینە بۆ بەرز كردنەوەی هاوبەشی‌كردنی ئافرەت لە بنیات نانی كۆمەڵ‌و پێشكەوتن‌دا] كردەوە

وە لە ووتارەكەیدا فەرمووی .

بابەخی ئەم كۆرە لە دەوری مەزنی ئافرەتی عەرەبیەوە بۆ بنیات‌نانی كۆمەڵ دەرئەكەوێت‌و رێكخراوی ئافرەتان لە نیشتمانی عەرەبیدا لە پێشكەوتن‌و پەرەپێدانێكی بالا دایە بۆ هوشیار كردنەوەی ئافرەتی عەرەب‌و سەربەخۆیی ووزەی خواروی بۆ هاوبەشی‌كردن بەشێوەیەكی بەتین تر لە جولانەوەی پێشكەوتن خوازی‌دا .

فەرمووی : سەركردایەتی‌یە سیاسیەكانی ولاتە عەرەبیەكان پیویستە بابەخێكی زۆر بەم رێكخراوانە بدەن .

هەروەك ئەم بابەخ‌و لایەنگیریەی یەكێتی ئافرەتانی عیراق بەخۆیەوە ئەیبینێ بۆ هێنانەدی ئامانجەكانی .

وە بەرێز جێ‌گری ئەمینداری تنفیذی (اكوا)و سكرتێری گشتی كۆنگرەی جیهانی نەوەیان رون‌كردەوە :

كە ئەم جۆرە چاو بەیەك كەوتنە هەنگاوێكی زۆر پیویستە لە پێناوی گەیشتن بەرێنمایی هاوبەش‌و هەڵویستی یەكگرتو وەك هاوبەشیەكی عەرەبی لە كۆنگرەی نایروبی .

وە بەرێز خاتو منال یونس بۆ رۆژنامەی هاوكاری فەرمووی :

ئەم ستراتیژیەی لەم كۆرەدا گفت‌وگۆی لەسەر ئەكرێ سەرەرای سوودی نیشتمانی‌و میللی باس‌كردنی لەكۆ نگرە جموجۆلی ئافرەتانمان بۆ رون ئەكاتەوە لە نیشتمانی عەرەبی‌و توانای لە پێشخستنی دەسكەوتەكانی ولاتی‌و گەیشتن بۆ دوارۆژێكی دیار .

لەدواییدا چاومان بە بەرێز خاتو خدیجە عبود شریف سەرەكی یەكێتی ئافرەتانی عیراق (احواز) كەوت‌و فەرمووی :-

ئەم جۆرە كۆرانە بابەخی بەردەوام بە مەسەلەی ئافرەت دەرئەبڕێ‌و كۆنگرەی نایرۆبیش لەو كۆنگرە بالایانەیە كە خزمەتی كۆمەڵ ئەكاو ئافرەتیش بەشێكی بابەخدارو گرنگە بۆ زیادكردنی تواناو بەرهەم لە كۆمەڵدا .

ئەمە سەرەرای رونكردنەوەی بینینی راستی اسلام بۆ ئافرەت‌و دەوری دیاری ئافرەت لە ژیان‌و پەروەردەكردنی نەوە .

كە خومەینی‌و دارو دەستەكەی بەشێوەیەكی پر لەكین سەیری ئەكەن .

لەدوای ئەم چاو پێ‌كەوتنانە چاومان بەخاتو وفیقە منصور سەرەكی وەفدی لبنانی كەوت‌و فەرمووی :

پێخۆشحالم بەبینینی كرداری بنیات وپێشكەوتنی ئافرەتانی عیراق زیاتر دەوری عیراقی رون‌كردەوە لە هێنانەدی ئامانجەكانی ئافرەت لە (یەكسانی‌و پەرەپێدان‌و - ئاشتی)دا كە سەرچاوی شانازی ئافرەتە .

وەخاتو ملوك الحسن :

ئەندامی وەفدی جیبوتی هەستی خۆی بەرامبەر ئافرەتی عیراقی لە ژێر سایەی سەركردایەتی سیاسی‌و هێنانەدی ئامانجەكانی ئافرەت دەربڕی‌و باسی ئەو قۆناغانەی كرد كە ئافرەتی عیراقی بڕیویەتی .

وە زیاتر فەرمووی عیراق سەرەرای ئەو جەنگە وێرانكەرەی كە بەسەریا سەپێنرا توانای بۆ جیهان سەلماند لەپێشكەوتن‌و سەركەوتنی بەردەوامدا .

پێشكەوتنی پرۆگرامی پەرەپێدانیش لە عیراقدا جوانترین نمونەی سەركەوتنە .

وە ئەم كۆرەش لە چوارچێوەی ئامادەكردنی یەكێتی گشتی ئافرەتانی عەرەبیەوە بۆ هاوبەشی كردن لە كۆنگرەی جیهانی لە تەموزی ئایندەوە لە نایرۆبی دێ .

وە گفت‌وگۆ لەسەر راپورتەكانی كۆنگرەی نایروبی‌و پیشاندانی ئامانجەكانی پەیمانی میللەتە یەكگرتوەكان كرا .

ذكریات محمد حسن

وێنە بە رادیو

سەرەك وەزیرانی زیمبابوی‌رۆبرت مۆگابی لەكاتی هەڵمەتی پروپاگەندەی‌هەڵبژاردنی گشتی‌دا لە ولاتەكەیدا .

جێگری سەرەكی ئەمەریكاجۆرج بۆش لەگەڵ دووان لە گیراوە ئەمەریكاییەكان قسەدەكا دوای گەیشتنیان بە فرانكفۆرت .

دوو لێقەوماو لە ئەنجامی‌ئاگر بەربوونە شاری دییگوی ئەمەریكایی كە ٥٣ خانووی‌سووتاند .

مەلاكانی تاران گەلی‌جار قالەقال‌و هەرایەكی درۆزنانە دەخولقێنن وەكو بلێی واپیشان‌بدەن گوایە هەوەسی بەردەوامی‌ی جەنگیان هەیە .. بەلام زۆربەی هەرەزۆری گەلانی ئێران ماوەیەكی دوورە نارەزایی خۆیان دەردەبڕن‌و هەوڵدەدەن پالەپەستۆ بخەنە سەر جادوبازەكان بۆ ئەوەی رووبكەنە لایەنی ئاشتی‌و وازلە سیاسەتی دوژمنكاری‌و خوێن‌رشتن بهێنن .. كە وێرانی‌و خراپیەكانی زیاتر پێچەوانە بەسەرگەلانی ئێراندا بۆتەوەو زیاتر تووشی نەهامەت‌و بەدبەختی‌و سەرگەردانی‌بوون وەكو لە كاتی شای گۆربەگۆردا ..

شێوەی نارەزایی دەربرین لای ئێرانیەكان تەنها ئەوە نی‌یە كاتی بەرهەڵستكاران داوا لەگەلانی ئێران دەكەن دژی ناخوندەكان بوەستن‌و بە خۆپشاندان هەڵسن ؛ بەلكو ئێستا لە هەر جادەو كۆلانێكی ئێراندا هەر جۆرە كۆبوونەوەیەكی ئاسایی بەرەبەرە لە ماوەیەكی كورتدا دەبێتە خۆپیشاندانێكی گەورەو لە جادەگەورەكاندا دەسوورێنەوەو هاوار بۆ نەمانی رژێمی خوێنی‌رێژ دەكەن رۆژنامەی «نیوزوبك»ی ئەمەریكایی لەم رۆژنایەدا هەر لەم بارەیەوە ووتارێكی بلاوكردۆتەوە ووتویەكی : «قین‌و نارەزایی بەبەردەوام بوونی جەنگ لە جادەكانی ئێراندا بەزربۆتەوە .. دوای ئەوەی فرۆكەوانەكانی عیراق بۆردمانی شارەكانی ئێران كردوون ، بە سەدانی ئێرانی‌و بەشێوەیەكی ئاسایی لە شەقامەكاندا دەسووران‌و دروشمی دژ بە رژێمی خومەینی هەڵواسیبوون وەكو : كوانی سەركەوتن لە جەنگدا ؟» و «نەمان‌و مردن بۆ خومەینی» .

رژێمی داخ‌لەدڵیش سەری‌لێ‌شێواوەو نازانێت بە چ جۆرە شێوازو شێوەبەك چارەسەری ئەم لافاوە بكات ، بەلكو هەر لەسەرەتای هاتنی بەسەرحوكم تەنها رێگایەكی هەبووەو هیچی‌تر ، ئەویشی كوشتن‌و برینی‌و سزادان‌و لەسێدارەدانی ئێرانیەكانە .. ئەمانەو جگە لەبەندكردنی زیاتر لە ١٤٠ هەزار ئێرانی كە دژ بە رژێمەكەن ..

ئێستا تاقمەگەوجەكەی قوم‌و تاران زیاتر هەست بە نائومێدی‌و نوشستی دەكەن‌و بەچاوی خۆیان دەبینن چەند دوورەپەرێزن لە جەماوەری ئێرانی .. دیسان دەشزانن شێوەی سزادان‌و بەندكردن‌و كوشتن بەكۆمەڵ هیچ سوودێكی نی‌یە..

وە لەبەر ئەوەی رێگایەكی تری نوێیان نی‌یە بۆ چارەسەر كردنی گیروگرفتەكانیان .. لەئێستاوە بیر لە رۆژی رەشی خۆیان كردوەتەوە .. ئەو رۆژەش گەلێ نزیكە .. !!

فؤاد حسین

ئەو سەرچڵەی کە لە دوایی دا بە ژیان رازی بوو ؟!

- تاریق کاریزی -

> **لە کتێبخانەی گشتی‌ی عەنکاوەدا ، مرۆڤێکی بەساڵا چوو ، کە تێپەڕ بوونی رۆژگار و ساڵان سیماو تەعبیراتێکی زۆری لە روخساردا تۆمار کردوە ، پیرە مێردێکی بێ تاقەتی بێ پرست بە رواڵەت سستو بێ زەوق ، ئاخۆ دەبێ بە چ پەرەمووچێک دەتوانین لە تەڵو ژێی یادگارەکانی بدەین هەنبەت ژێی هەستی شاعیر گەلێ ناسکەو بە شنەی شەماڵو بۆنی هەڵاڵەو لەگەڵ چریکەی بولبولدا دەکەوێتە گەرمەی خۆشخوانی‌و ئەگەر مرۆڤ لە ئاست ناسکی‌ی هەستی شاعیر بێت ئەوە یەکسەر دەکەوێتە بەر شریتو شەپۆلی یادگارەکانی‌و بە چاوو دڵ درامایەک بەدی دەکا .**

بورهان جاهید ئەو شاعیرە کلاسی‌یەی کە لە چوارین‌دا قاڵ بووەتەوەو تا ئێستا سێ چاپکراوی هەیە ، (دیوانی بورهان ئاغای هەولێری) لە ١٩٥٧ دا مامۆستا گیوی موکریانی چاپی کردوەو (چوارینەکانی جاهید) بە دوو بەرگ وبەشی سێ‌یەمی بەم زووانە بە ناوی (ئەلسەفەو چوارینەکانی جاهید) چاپ کرا لە لایەن ئەمینداریتی‌ی گشتی‌ی رۆشنبیری‌و لاوان .

حەزم کرد بە شێوەیەکی ناراستەوخۆ لە ژێی ناسکی هەستی بدەم‌و خوێنەرانی (هاوكاری) شاد بکەم بە بیستنی هەندێك لە سەرگوزەشتەی ئەو مێرخاس‌و سوارچاکەی گۆڕەپانی شیعروسەرچڵی ، شیعرو دەربەردەری ، شیعرو رێی‌هاتو نەهات ، شیعرو ساقی .

- مامۆستا جاهید لەبارەی خولیابوونی بە چوارینەوە فەرموویان :

بابەتی شیعرەکانم مەدایەکی ئینسانی لە ئامێز دەگرن‌و پەلو پۆ دەهاوێژن بۆ زۆرلایەنی کۆمەڵایەتی‌و پەروەردەیی‌و بابەتی وەکو : وەفا ، ئایین پەروەری ، نیشتمان ، یار ، گول‌وبرابەتی لە مێشك‌و دەروونم‌دا خەست دەبنەوە ، ئەگەر بێت‌و بە چامە دەریان ببڕم ئەوە تووشی وەڕستی‌و درێژدادڕی دێم ، بەڵام چوارین بە شێوەیەکی چڕو پڕ سۆزونەندێشەی دەروون دەردەبڕێت .

- لە بارەی جۆری بەرهەمی شیعری‌و پەیوەندی‌ی لەگەڵ شاعیران، مامۆستا جاهید فەرمووی :

بەشی یەکەمی چوارینەکانم ، بریتی بوو لە دیوانێك ، بەشی دووەمیش شیعری ، بێ‌ناونیشان‌و هەمە ڕەنگ بوو بەشی سێیەمیش فەلسەفەو ئامۆژگاری‌و فۆلکلۆر دەگرێتە خۆی بە ناوی (فەلسەفەوچوارینەکانی جاهید)ەوەیە . بەشی چوارەمیش ئەوە هەرشیعر نیبە بەڵکو مێژووی ژیانمە بە ناوی (مێژووی ژیانی‌ئەمر)ەوە کە تاکو ئێستا بەشێکیم لێ تەواو کردوەوبەم زووانە دەیخەمە بە چاپ لەگەڵ زۆر لە شاعیرەناودارەکانی کورددا شیعرم وتووەو هاونشینم کردوون ، لە ١٩٣٧دا صافی لە ١٩٤٣دا بێخود لە پەنجاکاندا قانیع‌وپیرەمێرد هەروەها صابری‌و لوتفی‌وکانی ، کە ئەمەی دواییان ماممە . هەروەها داود پاشای حەیدەری‌ی .

- لە بارەی شیعری کلاسی‌و سەربەستدا مامۆستا جاهید فەرمووی :

شیعر چ کلاسی بێت یاسەربەست گرنگ کێشەکەیەتی ، لەگەڵ ئەوەی کەشیعری سەربەست لەگەڵ زەوقی کلاسی پەرستی من‌ناگونجێت بەڵام مادام کە شاعیرانی لاو مەرای خۆیان‌حاسڵ دەکەن‌و مەبەست بە ئاسانی دەپێکن ، شتێکی پەسندە لە لام ، ئەوەش نا شاردرێتەوە کە قووڵ بوونەوەلە شیعردا شتێکی پەسندە بە نیسبەت شیعری کلاسی‌یەوە.

سکالا

شیعری ■ دلشاد عمر کاکی ■

— ڕێ هەوارە ..
پێ بە هەنگاوی چیایی
هەڵدێنمەوە .
— ڕێگادوورە ..
بە دەم ڕێوە لە گەڵای ..
زەردی پایزی
عومری سەوزم
دەهۆنمەوە .
— ڕێگاکەی هات‌و نەهاتە ..
ڕێی دوور دەگرم ، هەتا هەوار
بالوتکەش .. سەرێك نەوی کا
ڕووەوبنار
تەنها مشتێ ، ..
خوێن‌و دڵ‌و شیعرم پێ‌یە
بۆ سێبەری ئەو فریشتە ، ..
چاوم لە ڕێ‌یە
هەناسەی ئەو ڕۆح شیرینە ، ..
بە ناو خوێنمدا دەگەڕێ
لەگەڵ دڵمدا
لێ ئەدا
بووە بە عەتر
بۆ شیعر
ئەو چیایی‌و ...
هەوار بەرزە .. !
ڕێ هەر ڕێ بوو .. !
هات‌و نەهات
دەبێ چۆن بێت .. !
تەنها تەرمی ..
کوشتەی دڵی خۆمم پێ بووە .
هۆ سکاڵای دڵەی تەنگم
چیت لێ هەڵڕێژم
کچی چیاکەی شنروێ ..
ڕێگام نادات
لە ڕکو بەردی دڵی‌دا
تۆ بنێژم .

یاری دلا

● سلیمان محمد علی ●

بـــار دلا دلا دلا — یار دلا دەغیل یەما
بەندکو گوهـارسلسلا — یار دلا دەغیل یەما
کچو کور بون کونتلا — یار دلا دەغیل یەما
تە یـارن مقـابلا — یار دلا دەغیل یەما

مب تـاقی دامێ ریبـو — یار دلا دەغیل یەما
تەب تـاقی دامێ ریبـو — یار دلا دەغیل یەما
کچکێ بەر بسـك بریبو — یار دلا دەغیل یەما
ئـاقلێ کـورکی فریبـو — یار دلا دەغیل یەما

مب تـاقی دامێ زەرکـر — یار دلا دەغیل یەما
تەب تـاقی دامێ زەرکـر — یار دلا دەغیل یەما
کورکی گولیـا خوشەکر — یار دلا دەغیل یەما
ئـاقلێ کچکێ بەرزەکـر — یار دلا دەغیل یەما

طەیرەك بامـا دەف شـیڤا — یار دلا دەغیل یەما
هێلەك بامـا دەف شـیڤا — یار دلا دەغیل یەما
کەسـێ نەگرتن ب چیڤا — یار دلا دەغیل یەما
یارێ ئەز کوشتم ب هیڤا — یار دلا دەغیل یەما

طەیـرەك بامـا دەف ئـاڤا — یار دلا دەغیل یەما
سـولەك بامـا دەف ئاڤا — یار دلا دەغیل یەما
کەسـێ نەگرتن ب داڤا — یار دلا دەغیل یەما
یارێ ئـەز کوشتم ب چاڤا — یار دلا دەغیل یەما

طەیـرەك بامـا دەف بەستا — یار دلا دەغیل یەما
سـولەك بامـا دەف بەستا — یار دلا دەغیل یەما
کەسێ نەگرتن ب دەسـتا — یار دلا دەغیل یەما
یارێ ئـەز کوشتم ب مستا — یار دلا دەغیل یەما

● **تێبینی :**

ئەڤ سترانە من یاژ زار دەڤێ ژن مـامـا خو وەرگرتی کو ژی یێ وێ نێزیکی (٤٥) ساڵا یەو خەلکا گوندێ (رەزیکێ) یە ل دەڤەرا بەرێ کارێ ل قەزا ئامێدیێ نوکە ژی یا ل دهوکێ .

هەڵگری پیاو

مەغدید سۆران

لە کاتیکا بۆقەکانی ناو گۆمەزلەکەی بەردەمی مزگەوتی بەلاشاوە بە هەزارویەك ئاواز ئاهەنگی شەوێکی خوشی بەهاری‌یان بەرپا کردبوو ، پلکەهەمین ووردە ووردە ، بە کوتە کوت، لە ژێر باڵی رەشی تاریکی شەودا بە بێ دەنگی خۆی گەیاندە مالی بارامەوە ، دەرگا دانەخرا بوو ، لەسەر خۆوەك تیرە مار خشی‌بە ژوورەوە ، با رام ماوەیەك بوو چاوەروانی دەکرد ، بە رو خۆشی بە پیریەوە هات ، لە دلیا هەزاران کەشمەکەش‌و نوومیدو مەترسی بەرپا بوو، بەرێزو فروتەنی‌و کزیەکی تەواوە لەسەر نیم کەتە شکاوەکەی تەنیشت خۆیەوە داینا ، بە نیگەرانیەکی زۆرەوە چاوی لە دەم‌و چاوی پلکەهەمین کردە پێروتەرازوو

پیرێژن کەمێ چاوی بە دارو دیواری ژوورەکەدا گێرا، چی وای دیاری پێوە نەبوو ، تەنیا فانۆسەکۆنێك‌و چەند سەرەندو بێژینگ‌و تورەگە نەبێ کە بە میرات لە بۆی ماوەتەوە ، بە دل تەنگی هەناسەیەکی درێژی هەلکێشاو وەك ئەوەی سوخرەی پێ بکەن بە نادلیەوە ووتی :

— رۆلە بارام بە خۆت دەزانی لە پێناو تۆو رووناك تووشی چ دەردەسەری‌و ماندی‌بوون هاتووم ، چی ما بۆ تانی‌نەکەم ؟

بەداخەوە دلی خەجیج خانی کە لە کەوێتی لێ کەوتوو لەبەر دو ئاسن رەقترە ! وائەرانی ئێستاش رۆژگاری کوێخا سالاری سەر ئاشەوانە .. چی بلێین لەوانەشە پرێسکە پارەی لەو رۆژگاری‌هەر مابێ .. پاشی ئەو هەموو تەقەلایەم ئێستاش‌ئەنجامی کار هەر نا پەیدایە. نە خەجیج خان بەزەیی پێتان‌دادێ‌و نە رووناکە بچگولەش ئامادەیە بە بێ قایل بوونی‌دایکی دەس بخاتە ناو دەستت ! هەتا دێ کوسپەزۆرتر دەبێ ، دارو بەرد بوونەتە مالە دری‌و تەگەرە ، پیرێژن ماوەیەکی زۆر بەم شێوە نارەسایە هەر درێژەی پێداوڕێستی ، لە دلی خۆیا ئەو بۆ لە بۆلەی بەشتێکی پێویست دەزانی .. نا بەلکو شیرینیەکەی چەورتر دەبێ ، نەرمە کۆخەیەکی هێنایە خۆی‌و دایەپالی : تەنیا یەك‌ڕێگا ماوە ، لەبەر دلی ئێوە ئەم نێرەنگەش بەکار دەبەم ، ئەگەر لەمە بەسەر نەکەوتم ئیتر جارێکیتر چاوتان بە من‌نا کەوێ تۆش وەك مەڕە هێرە چیتر لە دەوروبەری کەلاوەکەم خۆت لە دارو دیوار مەخزێنەو ئەویشم بەسەردامەروخێنە .. هەلوێستێکی کردو ئەم لاو ئەو لای خۆی‌تەماشا کردو چاوێکی بەسەرو روی بارامدا خشاند ، ویستی‌بزانی قسەکانی کاری تێ‌کردووە یا نا ، بەلێنی چیووچی‌پێ‌ئەدا ، بەلام بیری کردەوە کات درەنگەو وەختی ئەوەنەماوە چیدی درێژەی پێ بدا ،

— نا نا ، خەفەت مەخۆ ، بەدوام کەوە ، لە پێشاپێشی بارام بە کوتە کوت هەنگاوی‌دەناو لێکی‌ئەدایەوە .. ئەگەر پێلاوێکم بۆ بکرێ لەم سۆلەدڕاوە رزگارم دەبێ ، نا، نا بە پێلاو رازی نابم ، پارەی‌کراسێکی پەلکەریمانەشی لێ دەستێنم ، بەلێ بەلێ پارەباشترە لەوانەشە شتی تریشی پێ بکرم .. دەچرکەی‌پێ نەچوو کە لە بەردەمی خەجیج خاندا دەوری تازەی‌دەنواند ، بە دەم گریانەوە خەونی بۆ دەگێرایەوە :

— بلێ خەونی خێرێ بێ ، یوسفی میسری صەدەمێ لێ دابێ .. چاوم کوێر بێ ، دوژمن نەیبینێ ، لە خەومـا هەموو لەشی مام سالار ئاگر بوو ، بە هیچ کلۆجێك بۆی نەدەکوژایەوە ، دەگریاو دەپارایە کە هەرچی زووتر پێتان رابگەیێنم دەبێ رووناکی بە مێرد بدەن وبەرەو چارەنووسی خۆی بەرێی بکەن ئەگینا هەر لە ناو ئەو ئاگرە گەرمەدا ئەیسووتێنن .. خەجیج خان بە پەلەپەل گوتی

— پیرێژنی سەگانی بێ رەحم بۆ نەت پرسی بە کێی بدەم خۆ نایدەم بە هەر شوان‌و گاوانێك .. چاوی دایکت کوێر بێ رووناك ئەوەندە شەرمنە ، مەگەر سەری لە کەس بلند دەکا تاکەس بناسێ .. لەودەمەیا رووناك کە لەودیوەو ، گوێی لەو قسانە گرتبوو بە پەلە هاتە ژوورەو پرسی :

— دایە گیانی چی بوەو چی قەوماوە ؟

پلکە هەمین وەك ئەکتەرێکی زەبر بە دەست‌و بە توانا لە کاتێکا بە ئاشکارا چاوی چەپی لێ دەقوچاند ، بە دەم گریانەوە دەوری خۆی دووبارەو سێ بارە دەکردەوە، ئەوسا نوبەت نۆبەتی رووناك بوو دەوری دیاری کراوی خۆی ببینێ :

— خوا مەرگم بدا ، بابە رۆ ، بابە رۆ ، بە کۆلەشت‌و چەپۆك لەسەری خۆی ئەداو پرچی خۆی ئەرناندەوەو پر بە دەم هاواری دەکرد ، باوکم لە ناو ئاگردا بێ من ژیانم بۆ چی‌یە ، هەیرۆ باوکە رۆ ، لەم دەم ودەستە مێرد لە کوێ پەیدا کەم ؟ کێ بە من رازی دەبێ ، وەکو ئەوەی ئەم دادو هاوارو شانۆگەریە کاری لێ پیرێژن کردبێ بە شلەژایی مەکراوی هاواری کرد :

— دەلی‌ی ئێوە هیچ رەحمی خواتان لە دلدا نیە ، بەم شین‌و لە خۆدانە ئازارو ئەشکەنجەی کوێخا پتر دەکەن ، رووناك و بستی بپەرێتە ناو قسەکانی پیرێژن لێوی لێ گەزی‌و چاوی لێ قوچاند بەم جۆرە تێگەیاند ئارام بێ‌و قسەی ماوە .

— ئەم قسانە چی‌یە ، داپیرەتان نەمردووە ، چی لەم شەوە زووتر نیە ، خوا یار بێ کوێخا لە ئازار رزگار دەکەم ، خۆ دونیا کاول نەبوە ، خوا بە رەحمە.. دایك‌و کچ خۆیان هاویشتە سەر دەست‌و پای ، مادەست‌و پای ماچ بکەن ، رووناك دەست بەردار نەبوو .

— بابە رۆ ، بابە رۆ ، چۆن دەبێ تۆ لە ناو ئاگردا بسووتێ‌ی‌و ئێمەش لە ناو لێفەو دۆشکدا بخەوین .. بابە گیان ئینشا اللە هەر ئێمشەو رزگارت دەکەین .. بارام کە لە پشت دەرگەوە خۆی گرتبوو دەست بەجێ دەمی خستە سەرکونی دەرگاکەوەو بە دەنگێکی نەرمی فرشتانە چرباندی : خوا یێکەو دەرگا هەزار ، دوا بە دوای ئەم ووشەیە بە ئەسپایی پالی بە دەرگاکەوە ناو لە بەردەمیانا سەوز بوو ..!

سڤك وەرە

هۆزانا ■ محسن قوچان ■

هو .. پەرێ
جێمکا(١) چاڤێت هیڤی‌یێ
باری خەمێت خو تو دانە
سڤك وەرە
سینگێ من بوتە زوزانە
تێر لێ‌بگەرە
لێڤێت من ژ تەڕا چەروانە
وەکو مامزا لێ بچەرە
رێڤنگم رێکا من دوبرە و
گەلەك دبێژن بێ وەغەرە

* * *

گرێ ، گرێ وەك کەزیا تە
دوبرتر ژ تیروژکا چاڤێت تە
رێیەکا دوبرا لبەرا من
خڕ دەحل و دری و ئاگرە
سیارێ ب ستێلنك(٢)
کوینێ خو یێ تێدا ڤەدای
هەلما دەڤێ وی سەربرە
هەر پێنگاڤەك ئاستەنگەکە
پری باروڤە و باهرە
هات و باتە زڤرینا من
گەر زڤریم
باوەر بکە
دێ « ئەکسیرا » گەلگامش(٣)
ژ مارا ستینم
کەم دیاری و
ژ تەرا ئینم
دا ئەز و تو
هەمی بوهارا نوی ببین
زیندی ببین
گەر ئەز ڤەمام
یان ئەز نەمام
تو دەستێت خو نە داهێلە
چیروکا من ژ زاروکارا دوبارەکە
نە دگرە

پشتی کو ئەم
ژ دویفك ڤەبوین
دگریا خودا ژبیرڤە .
مە نەزانی ،
کا ئەم کوی‌نە
ئەم چاوا بوین
ئەگەر هات و مەزانی رێك
خەریبی‌یێ کێشاینە ئێك
مینا گولا و بەلاتینکا ل بەبارا
زڤرینەڤە بنەجها و شینەوارا
ئو هشێت مە خربونەڤە
کو دبژالە
وەکو پرچێ دبن و هارا
ژبیر نەکەی ئەڤینا جارا
وەرە نك من ،
سەرەدانا جاروبارا
سڤك وەرە
سینگێ من بو تە زوزانە ..
تێر لێ بگەرە
لێڤێت من ژ تەرا چەروانە
وەکو مامزا لێ بچەرە

●

● **پەراویز :**

١ — جێمك : توام .

٢ — سیارێ بستێلنك : دێوەکی ئافسانەیە سێ لنگ یێ دهەین و مروڤ خورە گیانێ وی یێ دزکێ کرمەکێ‌دا ئەو کرم یێ دزکێ کەوەکی‌دا ئەو کەو یێ دسەبەتکەکێ‌دا ئەو سەبەتك یا دزکێ بەرانەکێ رەش‌دا د دەریایەکێ‌دا ، چ کەسێ بڤێت وی دێوی بکوژیت دڤێت وی کرمی بهەرشینیت .

٣ — ئەکسیر : دەرمانەکێ ئافسانەیە دبێژن ، چ کەسێ بخوتن دێ زیندی بیت‌و گەلگامش ئەڤ دەرمانە پشتی گەلەك ئاستەنگا پەیداکر لێ ماری ژی دزی لەوما مار هەر سال نوی و جەحێل دبیت و گەلگامش مر .

Institut Kurde de Paris

لە هۆزانی بەرهەڵستکارانی ئێران ..

بە زەردە پەڕی خوێنی شەهیدان

هۆزان : یارین
وەرگێڕانی : جەلال زەنگابادی

لە هاژەی تاڤگەی کوساراندا
لە سوێی زامی برینداراندا
لە شەکانەوەی گەڵای هێرۆی سپیدا
نوستوویتە ئەی شەهید !

★

لە پرشکۆیی پۆڵاینی کوساراندا
لە خامۆشی کازیوەی دەربەندەکاندا
لە سووری ئاگری دڵاندا
تۆ هەر ماوی ئەی شەهید !

★

بە خوڕەی خوێنی ئەستێرەکان
بە شلەژانی دڵ و دەستی دایکان
بە سوێی دڵی کوردستانی خوێناوی
ئێمە پارتیزان
سووێندمان خواردووە ،
لەگەڵ تفەنگیشدا
هاوسووێندین

★

بە شکۆمەندی تەقینەوەی ڕەشاشەوە
لە خامۆشی یەکی سەنگیندا
ئێمە جەنگەڵەکان دەمدەدەین
ئێستاش لە زەردەپەڕی بورکانی گەلاندا
سەوڵ دەوەشێنین

★

ئەی هەڤاڵ
ئەی خەباتگێڕ ..
ئەو گوڵە سوورە جوانە
کە دوژمن لەسەر سینگت هەڵیواسیوە
موژدەی بەهارێکی خوێناوی یە ..

★

ئێمە لە چلەی بەهاراندا
گوڵانی سوور سوور دەچنین و
لە دڵی نائومێدی گەلدا
دەیانچێنین

★

ئێستا لە پشکووتنی ئەو بەهارەدا
خوڕەیەکی خوێناوی
لە پشتی چیاکانی کوردستاندا
پێدەکەنێ و ڕەشاشی پێشمەرگەکان
دینێتە پێکەنین

★

ئینجا لە پشتی چیاکانی کوردستاندا
ڕوو بە هەتاوی ئاگرین ،
ئێمە هەر ماوین ،
ئەی هەڤاڵ
ئەی خەباتگێڕ

★

لە هەناسەی گەرم و سوتێنەری تۆدا
بۆنی باروتی شەهیدان و هەڤاڵان دەکەین
ئەی هەڤاڵ
ئەی خەباتگێڕ

★

لە سیمای گوڵە سوورەی هەتاودا
لە هەسارە بارانی ئاسمانی کوردستاندا
ـ ئەی خەباتگێڕ
ئەی هەڤاڵ ـ
ئاگری ڕەشاشی پێشمەرگەکان
دەدرەوشێتەوە ،
دەبێ تۆیش لە دەریای بریسکەی ئاگردا
بدرەوشێیتەوە
ئەی هەڤاڵ ، ئەی خەباتگێڕ
دەبێ هەر بدرەوشێیتەوە
دەبێ هەر بدرەوشێیتەوە ،
تاکو بەهار گڵ تێرخوێن بکا و لە خوێنماندا
گوڵ بپشکوێ ..(■)

★

(■) مجلة « کوردستان » ژمارە (١٠٠) ،
(■■) (یارین) نازناوی شاعیرێکی گەنجی کوردە ، دوو کۆمەڵە شیعری بڵاوکردووەتەوە و ئەم هۆنراوە لە کۆمەڵی « پرواز پرستوهای عاشق » بڵاوکرایەتەوە .

لاپەرەیەك لە مێژوو

ئالان کێن ؟

د. جەمال رەشید ئەحمەد

لە جیهانی کۆندا ،ئالانەکان رۆڵێکی سیاسی و ئەتنولوجی و هەروەها زمانەوانیەکی دیاریان هەبووە . لە کەرتەی ئاسیادا . لەو دەشتە فراوانەی باکوری دەریای قەزوین (کەسپین ، خەزەر)بڵاو بووبوونەوە . وەکو هەر کومەڵێکی کۆچەرو لەبەر لەوەڕگای چاك بۆ گایەلیان ، لەنێوان ناوچەکانی باشووری روسیای ئەمرۆ لە رۆژئاواوە هەتاکو ناوەڕاستی ئاسیا ،بەڵکو تا چین و ماچینیش لە رۆژئاوادا ، هەر لە هات و چووندا بوون .

هەواڵی ئالانەکان بێجگە لەوەی کە لەلایەن هەندێ نووسەرانەوە نوسراوە ، بەشێوەیەکی رەسمی لەهەندێ دۆکومێنتی دەوڵەتە کۆنەکانیش تۆمارکراون پێش لەدایك بوونی عیسای مەسیح بە نزیکەی هەفت سەدە . ئەم کۆمەڵە کۆچەرانە لەگەڵ ئەوەشدا ، کە هەتا سەردەمی مەسیح بە سکیت (سکس) ناوبانگیان دەرکردبوو و لە مێژووی رۆژهەڵاتدا بەگشتی و لە مێژووی سەرووی مێزوپۆتامیادا (هەروەها کوردستان) بەتایبەتی دەورێکی سیاسی گرنگیان گێراوە ، یەکەم لە کۆتایی پێهێنانیان بەدەوڵەتی ئورارتو ،و دوهەم بە پەیمان بەستنیان لەگەڵ ئاشوردا و بەربەرەکانیان دژ بە مادەکان . دەڵێم لەگەڵ ئەوەشدا ئەم کۆمەڵە کۆچەرانە لە چەرخی مەسیحیدا دیسان هەوڵی ئەوەیان داوە چیاکانی قەوقاز ببڕن و لەو دەربەندەوە ، کە لە مێژوودا بەدەربال (دەری ئالان) ناوبانگی دەرکردوە ، بەرەو دەشتەکانی رووباری کوڕو ئاراس بێن (بێ گومان ئەم دەشتانەش سەرەتای سنوری باکووری وڵاتی کوردەواری بووە) هەربۆیەشە ئەو دەربەندە و ئەو ناوچانەو شارانەی کە لەوێدا بووە ، لەلایەن عەرەبە موسوڵمانەکانەوە هەر بە (ثغر اللان) ناوبانگی دەرکردوە . لە راستیدا ئەو ناوچانەی ، کە کەوتوونەتە نێوان چیاکانی قەوقاز و دەریای قەزوین تەنها رێیەکە لەنێوان دەریای رەش و دەریای قەزویندا کە دەشتەکانی سەرووی ئەم زنجیرە چیایانە بەدەشتەکانی ئەرمەنستان و ئازربایجان دەبەستێت .

بەم جۆرە ، هەر لە کۆنەوە ،ئەم ئالانانە روویان بەرووی ئیمپراتوریەتی پورت و ساسانی و رومان و بیزەنتادا کردوە،هەروەها چۆن بەرووی دانشتوانی ناوچەی قەوقازو پشتی قەوقازو بەتایبەتی لەگەڵ گورج و ئەرمەنی و کورد بوون .

ئالانەکان هەر لەسەرەتای بڵاوبوونەوەی مەسیحیەتەوە بوون بەدیان (مەسیحی) سەر بەکلیسەی گورجی ، بەڵام هەندێکیان بەرێی کوردەوە (بەتایبەتی بەرێگای دەستەلاتدایەتی دەوڵەتی رەوادی و شەدادیانی ئازربایجان و ئەران و گەنجە) پاش سەدەی هەشت بوون بە موسوڵمان و دوا بەدوای گۆڕینی شێوەی بەرهەمهێنانیان لە گورجەکانەوە بە ئوسیتی وتێکەڵاویان و نیشتەجێ بییان لەنێو کورداندا بوون بە کورد.

ئەوانەتر کە توانیان هەڵسوکەوتی نەتەوایەتی خۆیان بپارێزن و بەتایبەتی کە لە شاخەکانی قەوقازدا نیشتەجێبوون ، لە لایەن گورجەکانەوە بە ئوسیتی ،کە لە بنەرەتدا لە (ئاس ئەمیش لە ئاورسی)یەوە وەرگیراوە ، ناوبانگ دەربکەن بەم جۆرە ئەمانە لای رووسەکان هەر بە (ئوسیت یا ئوسیتینی) کە لەبنەرەتدا ئوسیتی واتە سیت یا ئیسکیت بەناو بانگن(١) .

بەڵام لە کەرتەی ئاوروپادا، ئالانەکان بەشێوەیەکی فراوان لە چەرخی مەسیحیدا پەیدا بوون ، ئەمەش پاش ئەوەی ، کە کۆچەرە بەربەرەکانی (هون) دەستیان کرد بە جموجوڵێکی گەورە لە ناوچەیەکی جوگرافی پاندا و لە ئەنجامدا ئیمپراتوریەتی رۆمان توانی سوودێکی باشیان لێبکات چ وەکو هێزێکی عەسکەری و چ لە بواری سیاسیدا . ئەمە بێجگە لەوەی کە ئالانەکان دەوری خۆیان دیوە لە بناغەدانانی نەتەوەکانی ئاوروپای ئێستا(٢) .

ئەو رۆڵە گرنگە کە ئالانەکان لە کەرتەی ئاوروپادا دیان ، بە شێوەیەکی روونتر لەگەڵ کومەڵێ عەشایری (ڤیندال)دا لە وڵاتی گال (فەرەنسا)و ئیبیریادا (ئیسپانیا)بووە و مێژوویەکی کورتیان پێکەوە دروستکردوە ، پاشان بەهەموویان کەوتنە سەرووی کەرتەی ئەفەریقیاو لەنێوان ئیلبی و چیاکانی ئەتلەسدا نیشتەجێ بوون ، و دوابەدوای ئەوە ناوچەکانی نیواند (طنجە) و (طرابلس)یان خستە ژێر دەست خۆیان .

لەم ناوچانەدا ڤیندالەکان لەگەڵ ئالانەکاندا توانیان رێکخراوێکی سیاسی پێکەوەبنێن کە دووربێت لە سنووری دەستەلاتداریەتی رۆمانەکان ، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا جوستنیانوس ئیمبراتوری بیزەنتە ، کە ئامانجی هەرە گرنگی لە ژیاندا یەکگرتنی هەردوو هەرێمی ئیمپراتوریەتی رۆمان بوو ، توانی کۆتایی بەو ئامانجەی ڤیندال و ئالان بهێنێت و بەیاریدەی سەرلەشکرەکەیەوە (بلیساریوس) ئەم عەشایرانەی کۆچکردوو دووچاری کارەساتێکی تراژیدی بکات کەوا پاش برینی هەزارەها کیلۆمەتر لە دەشتەکانی (سکیفیا)وە لە (سەرووی دەریای رەش) و ناوچە ساردەکان تا بیابانە گەرمەکانی ئەفەریقیا بەماڵ و منداڵەوە تووشی زۆر ئازارو شکەنجە بکەن(٣) .

ئەم زرووفە نالەبارەی ئالانەکان وای لێکردن کە لە هەر سێ کەرتەی جیهانی کۆندا (ئاسیاو ئاوروپاو ئەفەریقیا) پەرش و بلاوبینەوە و تا چەند سەدەیەك توانیان بینای ئابوری و کۆمەڵایەتی بەربەری خۆیان بپارێزن ، بەڵام زمانەکەیان بەشداریەکی دیاریکرد لە پەیدابوونی هەندێ لە زمانە ئەوروپیە نۆیکان وەکو کۆمەڵە سلافی و جەرمانی و تەنانەت ئینگلیزیش . بەڵام لە ئاسیا تەنها (ئوسیتی)یەکان توانیان ئەو زمانە ئالانی یە بپارێزن لە پارچەیەکی بچوکی قەوقازدا پاش ئەوەی زمانێك بوو لە نێواند وڵاتی چین تا بەلتیك بەکاردەهات .

سرنج و سەرچاوەکان :

(١) ئیدوارد گیبون دەڵێت کەوا «ئالانەکان کوچ کردنیان بۆ قەوقازیا پاش ئەوەی کە (هون)ەکان بەیەکجاری لەناویان بردون بووە .

سەیرێکی ئەم سەرچاوەی خوارەوە بکە :ـ

Gibbon E., The Declin and Full of the Roman Empire. Vol. I, Encyclopaedie Britanica IND. 1952, Chapter VII, P. 99.

لەراستیدا ئەمڕۆ نەوەی ئالانەکان (ئوسیتین) لە نێوەراستی چیاکانی قەوقازدا دەژین ، ژمارەشیان لە شەستەکاندا نزیکەی ٤٠٠،٠٠٠ چوارصەد هەزار کەس بووە ، و ئەمانە بە دانشتووی دوو هەرێمی ئۆتۆنۆمین لە سنوری کۆماری روسیای یەکگرتوو و کۆماری گورجستاندا زمانیان سەر بەگرووپی ئێرانی باکووری رۆژئاوایە دەبێتە دوو بەش : یەکەمیان ـ ئیرونی کە لە بەشی رۆژهەڵاتدا بەکاردێت ، دوهەمیان ـ دیگوری کە بە شێوەی رۆژئاوایی بەناوبانگە زۆربەی زۆری خەڵکەکە شێوەی ئیرونی بەکاردێنێت سەرەرای ئەوەی کە شێوەی ئەدەبیانەو هەمان شێوەیشە کە شاعیری بە ناوبانگیان (کوستا خیتاگوروف) نیواند ١٨٥٩ ـ ١٩٠٦ هۆنراوە جوانەکانی پێرازاندۆتەوە . لەگەڵ ئەمەشدا چەند شێوەیەکی تر بەم ئیرونیەیە پێوەستە وەکو (شێوەی جاڤ و کودار) هەروەکو چۆن دیگوریش چەند شێوەیەکی تری هەیە .

شارە بە ناو بانگەکانیان (ئەردون و ئەلاگیرو سادون و جاڤا)یە بۆ ئەوەی پتر لەم بابەتە تێبگەیت بروانە ئەم سەرچاوەی خوارەوە :ـ

Abaev V.I., INDO - IRANICA. Wiesbaden 1964.

(٢) هەڵسوکەوتی ژیان بەگشتی لە خێوەت و جل وبەرگ و شتی تر لەلای سەرمات (ئالانەکان) و لای گۆتە جەرمانەکان زۆر بەیەکتری دەچوون ، بێجگە لەوەی ، کە دیاردەی ژن هێنان لەنێویاندا باوبوەوە بە وێنە (ماکسیمن) کە سیناتوریکی رۆمانی بوو ، باوکی گۆتی و دایکی ئالانی بووە لەکاتی حوکمرانی سیفیروس زۆر بەناوبانگ بوو . لەبەرئەمە گیبون دەڵێت کە «ئەو تێکەڵاویەی نیواند ئەم دوو رەگەزە نەوەی ئالانەکان دوایی باشترکردو پێستە تاریکەکەیان سپی بووە» . سەیرێکی سەرچاوەی رابووردوی ئیدوارد گیبون بکە بەندی یەکەم ، ل ٦٩ ، ٤١٧ بەئینگلیزی .

(٣) سەیرێکی سەرچاوەی پێشوو بکە ، کە بەگشتی فراوان باسی ئەو کۆچکردنە درێژەی ئەم ئالانانە دەکات بەتایبەتی لە لاپەرەی ٦٨ر دوایی لە بەندی یەکەم . بۆ ئەم مەبەستەش سەیرێکی ئەم سەرچاوانەی خوارەوە بکە :

الدکتور عبدالقادر احمد اليوسف ، الامبراطوریە البیزنطیە . صیدا ـ بیروت ١٩٦٦ الدکتور محمود سعید عمران ، معالم تاریخ اوربا فی العصور الوسطی . بیروت ١٩٨٢ الدکتور محمود سعید عمران ، معالم تاریخ الامبراطوریە البیزنطیە . بیروت ١٩٨١ .

فۆلکلۆر

بەژنۆکەی دارە دارە

● جەلال مەلا حسن خۆشناو ●

بەژنۆکەی دارە دارە
دارێ شێوێ (شێخانێ)
سەر لکم لێ دەبڕین
بن کەد دەکەن هەژانێ

★ ★ ★

بەژنۆکەی دارە دارە
دارێ شێوێ (شەوگێری)
مەمکۆلەی خەر کردینە
وەکو گوێ لە زێری

★ ★ ★

بەژنۆکەی دارە دارە
دارێ لەسەر جۆخینێ
سەر لکم لێ دەبڕین
بن کەد دەکەن هەژینێ

★ ★ ★

بەژنۆکەی دارە دارە
دارێ (برندی) شێخانێ
ئەگەر رۆژێ نەت بێنم
دڵم دێتە هەژانێ

★ ★ ★

بەژنۆکەی دارە دارە
دارێ سەر کانی و ئاوە
بن لکم لێ دەبڕین
سەر لکی دەهەژاوە

★ ★ ★

بەژنۆکەی دارە دارە
بەژنی (دارێ شەکرانێ)
سەر لکم لێ دەبڕین
بن لك دەکا هەژانێ

★ ★ ★

هەدارە دارە دارە
دارێ سەر جۆگەو ئاوە
حەسوودیانت پێ نابم
ببیە میری خۆشناوە

★ ★ ★

هەدارە دارە دارە
دار لە داران هەر بردی
ڕوی ئەو مەلایە ڕەش بێ
بە بێ من مارەی کردی

★ ★ ★

هەدارە دارە دارە
دارێ سەر جۆگەی ئاشی
ئەو حەبفانە دەمکوژی
لەگەڵ گوڵەی وەرداشی

★ ★ ★

هەدارە دارە دارە
دارێ سەرکەندە شینی
بۆی لێ دەنا لە رکێبی
یاڵلا نەچتە سەر زینی
هەرچی بسام بخوازێ
خێر لە عەمری نەبینی

● فەرهەنگۆك :

١ ـ شێخان ، شەوگێر : گوندن سەر بە مەڵبەندی کۆیە .
٢ ـ دارێ شەکرانێ : دار بە رویێکی مەزنە نزیکە لە گوندی (مام خاران) تەمەنی سەد ساڵ زیاتر .
٣ ـ لك : قەد ، کەد ، لق .
٤ ـ برند : بڵند .

● تێبینی :

دقی ئەم گۆرانیە فۆلکلۆریە لە زاری (صالح أحمد افندی) تۆمار کردوە ، خەڵکی گوندی (مەلەکانە) لە ناوچەی خۆشناوەتی تەمەنی (٤٥ ساڵە) .

سێ هۆنراوەی یانیس ڕیتسۆس

● ئەنوەر مەسیفی
لە عەرەبی یەوە کردوویە بە کوردی

١ ـ باران

بە تەنێ لە ژێر باران دەڕوا
دەگاتەوە ماڵێ ،
لە داڵان ساقۆ باراناوی یەکەی دادەکوتێ ،
هەڵیدەواسێ ،
بە سەر پەیژێ دەکەوێ
لە پێش پەنجەرە ڕادەوەستێ ،
لە پشت شووشەوە تەماشای باران دەکا ،
کلیلە ژەنگاوی یە کۆنەکانی سەر سەکۆی ژێر زەمینی وەبیردێنەوە ،
وە بیری دێتەوە کە باران هەرگیز لەناو تۆدی نابارێ ،
هەموو ئیشێکیش هەر پووچە : ببارێ یان نەبارێ

لەشی ژنان ، هەنووکە خۆڵەمێشی یە
خەتی ڕەشی تێدایە .

٢ ـ تینوو بوون

پرسی : « بۆ مردنیش ؟ » .
وەڵامی خۆی دایەوە : « بەڵێ ، هەروەها بۆ مردنیش » .
جارێکی تر پرسی یەوە : « بۆ ؟ » . « نازانم ، نازانم »
دەیڕۆنیە نینۆکە ڕەشە درێژەکانی خۆی .
گوتی : « لە ڕەژوون » .
شەرم دایگرت .
لەپڕ ... نینۆکەکانی سپی دەرکەوتن ـ
نەیتوانی لاسایی کرێکاری کارگەی ڕەژوو بکاتەوە .

٣ ـ بە نادڵی

لەسەر دەم وچاو درێژ دەبێ
شەویلاکی لەناو خۆڵە
ملیشی لەناو چۆکی یەکێکی دیکەیە ...
شین هەڵدەگەڕێ
ئارەقەشی لە جێ نووکی دەچۆڕێتەوە
هێشتان جوولەیێ ماوە ...
دەبێ دوا موچرك بێ ؟
چاوت بوقچێنە . نا ، نا .
بە نوردی ، خۆ بە دەستەوەدانێکی جوانە .
لەشەکە خاودەبێتەوە .
هێدی هێدیش ، گرژبوونەوەیەکی بەسەر دەم وچاو ڕەتدەبێ ،
وەکو یەکێ لە پەنجەرەوە بڕوانە دەریا
(دروستە ، پەنجەرەکە هەندەك تەسك بوو)
یان وەکو کەڵلەی پیاو ماقووڵێ ، بێ لەش ـ دەتوانێ باش بدوێ ،
بەڵێ ، بەڵێ ، دەگرژتەوە .
چەقۆ سوورەکە لەناو خوانچەیە .
دووگوڵدانی پڕگوڵیش لەم لاو لەو لان .
ددانی لەناو ڕۆژێ دەبریسکێنەوە . زێڕاوین ،
درێژن دوو نێزەی گچکۆکەش لە پێش
دەرکە تەسکەکەی بۆ هەتا هەتایی
توندی کەون
تەرمەکەی دەپارێزن .

لە (١)ی ئاباری ساڵی ١٩٠٧ (یان ١٩٠٩) یانیس ڕیتسۆس ، لە گوندی مۆنیواسیای یۆنانی لەدایك بووە . ساڵی ١٩٢٤ نەخۆشی دەروونی گرتووە . هەر لە ساڵی ١٩٢٦ وە شیعر بڵاو دەکاتەوە . لە کۆمەڵە شیعرەکانی وەك (تەرەکتەرەکان ، ئەهرامەکان ، ئەندازەی داران ، سۆناتای تیشکی مانگ ، دیوار لەناو ئاوێنەدا ، .....) .
چەند ساڵی دەبێ پاڵێوراوی پاداشتی نۆبڵی ئەدەبی یە .

Institut Kurde de Paris

٣ ساڵ بەسەر کێشانەوەی هێزەکانمان بۆ سنووری دەوڵەتی تێپەڕیو دەستدرێژی ناڕەوای ئێران بەردەوامە

بڕیاری کێشانەوەی هێزەکانمان لەخاکی ئێران ئارەزووی ڕاستەقینەی عێراقە بۆ ئاشتی

لە دەی حوزەیرانی ١٩٨٢دا ، ئەنجوومەنی سەرکردایەتی شۆڕش بڕیارێکی مێژوویدا بە کێشانەوەی هێزە چەکدارەکانمان لە هەموو خاکی ئێرانداو دانانیان لە سنووری دەوڵەتی ، ئەمە دوای ئەوەی هێزەکانمان ئەو ئامانجەیان بەدی هێنا کە ناچاری کردن لە ٢٢ی ئەیلولی ١٩٨٠دا لە جوڵانەوەیەکی بەرگری ڕەوا بچنە خاکی ئێران بۆ دوور خستنەوەی هێزەکانی ئێران لە سنووری عیراقو شارو گوندەکانی عیراق کە هەمیشە لەبەر بۆردومانی ئێراندا بوون ، هەر لەو کاتەوە کە ڕژێمی گومڕاکان شەڕی دوژمنایەتی کاریو - خۆفراوانکردنی دژی وڵاتەکەمان لە ٤ی ئەیلولی ١٩٨٠وە دەستپێکرد لە پاڵ هێرشێکی سیاسی گەلی عیراقو دەست خستنە کاروباری ناوخۆیەوەو گۆڕینی بە کۆختێکی بەستراو بە وڵاتی فارسەوە ، ئەم ئامانجەش ڕژێمی ئێران ئاشکرای گەیاندو کاتێ خۆی گەلی عیراق لێ بەئاگا کراو دیسان بەرچاو هەموو جیهان خرا ...

بڕیارە مێژوویەکەی ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆڕش بە کێشانەوەی هێزە چەکدارە ئازاکانمان لە خاکی ئێران کە لە ١٠ی حوزەیرانی ١٩٨٢دا درا .

بە بێ گومان ئارەزووی تەواوەتی ئاشتیخوازانەی عیراقی دووپاتکردەوەو بەتەنگەوە هاتنی عیراقیش لەسەر دامەزراندنی پەیوەندی ئاسایی لەگەڵ ئێران کە لە سەر بنەڕەتی وەك یەكو ڕێزی بەرامبەری یەکتریو دەست نەخستنە کاروباری ناوخۆ ، بەتایبەتی عیراق بەردەوامو لە ٢٨ی ئەیلولی ١٩٨٠وە دووپاتی دەکردەوە کە ئامادەیە بە تەواوی بۆ گەیشتن بە ئاشتی ڕاستەقینە لەگەڵ ئێراندا بە جۆرێ متمانە بکرێتە سەر ئەو بنەڕەتانە وەك بیروڕای چەسپاوو سەرکردەی گەلەکەمان سەرەکی تێکۆشەر صدام حسین لە وتارەکەی بەرێزیدا لە ٢٨ی ئەیلولی ١٩٨٠دا واتەدوای شەش ڕۆژ ڕابوردن بەسەر چونە ژورەوەی ناچاری هێزەکانی عیراق بۆ ناو خاکی ئێران بۆ دورخستنەوەی شەڕو چاوچنۆکی نارەوا لە وتارەکەی بەرێزیدا دووپاتکرایەوە کە عیراق چاوی نەبڕیوەتە خاکی ئێران ، دیسانەوە عیراق بەشێوەیەکێ ئیجابیو چاك لەگەڵ هەموو تەقەللایەکدا بۆ وەستاندنی شەڕ دراوە جوڵایەوە ، بەڵام ڕژێمی ئێران ئەو تەقەللایانەی ڕەفز دەکرد دەبووە هۆی هەڵوەشاندنەوەیانو بەردەوام بوو لە دووپاتکردنەوەی ئامانجە چەپەڵەکانی لەشەڕدا کە چاوچنۆکی‌یە بەرامبەر بەعیراقو هەوڵدانی بۆ داگیرکردنیو دەستخستنە ناو کاروباری .

نیەتو چاوچنۆکی ڕژێمی ئێران دوای تەواوبوونی کێشانەوەی هێزەکانی عیراق لە ناوەوەی خاکی ئێران بەتەواوەتی روون بووەوە ، ئەو کێشانەوەیەی کە بیانووەکانی ئێرانی خست کە دەیووت گفتوگۆ لەگەڵ عیراق ناکات مادەمێکی هێزەکانی عیراق دەستیان بەسەر ناوچەکانی ئێراندا گرتووە ، لە جیاتی ئەوەی کێشانەوەی هێزەکانمان بۆ سنووری دەوڵەتی پاڵ بەم ڕژێمەوە بنێ بۆ زمانی حەقو عەدالەتو ئاشتیو تاقیکردنەوە لەگەڵ تەقەللای ئاشتیانەی ئیسلامیو دەوڵەتیدا ، کەچی ئێران ڕووی کردە فراوانکردنی شەڕو دەیان پەلاماری بردە سەر کەرتەکانی بەرەکانی سنوور لە تەقەللای بەردەوامیا بۆ پەڕینەوە لە سنووری عیراق ، دیسان بەشێوەیەکی دیار ڕاستی چاوچنۆکی ئێران دەرکەوت کە هۆی بڕیاری تاقمەکەی خومەینی بوو بە هەڵگیرساندنی شەڕ لە ٤ی ئەیلولی ١٩٨٠دا ، وەڵام نەدانەوەی ئێران بەرامبەر تەقەللای ئاشتی بەهۆی بوونی هێزەکانی عیراقەوە نەبوو لەسەر هەندێ پانایی خاکی ئێران کە بە ئامانجی پاراستنی شارو مەدەنیەکانی عیراق بوو لە بوردومانی ئێران چونکە ئەگەر وا بووایە - چاکتر بوو بۆ ئێران بە ئاشتی ڕازی بێ هەر دوای تەواو بوونی کێشانەوەی هێزەکانی عیراق لە ٣٠ی حوزەیرانی ١٩٨٢دا ، کەچی ئێران بە پێچەوانەی ئەمەوە بەردەوام بوو لە ڕەفز کردنی ئەم تەقەللایانە ، هەروەها زمانی دەستدرێژیو دوژمنایەتیو نیازی خۆفراوانکردنی درێژ کردو پەلامار دوای پەلاماری دەبرد بە نیازی بەدیهێنانی ئامانجە شەڕانیەکانی .

● ڕژێمی ئێران لە کۆتایی حوزەیرانی ١٩٨٢وەوە هەتا حوزەیرانی ١٩٨٥ ئەم پەلامارە سەرەکیانەی بردوە :

● دەستدرێژی کردنە سەر کەرتی ڕۆژهەڵاتی بەسرە

١ - لە ١٣ی تەمووزی ١٩٨٢وە بۆ ٣٠ تەمووزی ١٩٨٢ ئێران پەلامارێکی فراوانو گەورەی کردە سەر کەرتی ڕۆژهەڵاتی بەسرە ، ئەمە لەو کاتەدا کە هێزە زایۆنی‌یەکان پەلاماری خاکی لوبنانیان دەداو تا گەیشتنە بەیروتو گەمارۆیاندا ، پەلامارەکەش دیسان لە پاڵ قسەی دوژمنایەتی کارانەی کاربەدەستانی ئێراندا بوو کە هەمووی چاوچنۆکیانی بەرامبەر عیراق دەردەبڕیو بۆ نموونە هەندێ لەو قسانە بیر دەخەینەوە .

● لە نامەیەکدا کە خومەینی ئاراستەی (ئەهلی بەسرە)ی کردو ڕۆژێ بەر لە پەلامارەکەیان بۆ سەر بەسرە تیایدا بانگیان دەکا بۆ هاتنە دەرەوەو پێشوازی کردنی هێزەکانی ئێرانو لە ١٧-٧-١٩٨٢دا لە کاتی گەرم بوونی شەڕی ڕۆژهەڵاتی بەسرەدا خومەینی دەقاو دەق وتی [ئێرانی ئیسلام هەروەك لەوەبەر رای گەیاندوە ناتوانێ بەشداری زۆرانبازی دژی ئیسرائیل بکات دوای روخاندنی ڕژێم نەبێ لە عیراق] .

● کاربەدەستانی ئێران بەردەوام دەبن لە دەربڕینی نیەتو ئامانجی خۆفراوانکردنیان لە کاتی دەستدرێژیەکەیاندا بۆ سەر ڕۆژهەڵاتی بەسرە کە لە (١٣)ەوە بۆ ٣٠ تەمووزی ١٩٨٢ بەردەوام بوو ، خومەینی لە ١٨ی تەمووزدا دەڵێ [عیراق دێتە پاڵ ئێران چونکە گەلی عیراق کە دەوڵەتی ئیسلامی بەپێی ئارەزووی خۆی دایدەمەزرێنی دێتە پاڵ گەلی ئێرانو کە هەردوو دەوڵەت یەکیان گرت دەوڵەتە بچووکەکان لە ناوچەکەدا دەچنە پاڵی] .

● سەرکردەی هێزە پیادەکانی ئێران عەقید صیاد شیرزاری لە ١٩-٧-١٩٨٢دا هەمان چاوچنۆکی دووپات دەکاتەوەو دەڵێ (هەر بەسرە گەمارۆ نادەین بەڵکو لەوانەیە هێزەکانمان بچێتە بەغدادیش) .

● بەڵام سەرەکی ئەنجوومەنی شورا هاشمی ڕەفسنجانی لە هەمان چوارچێوەی خۆفراوانکردنداو لەسەر ڕێبازی دەست وەردانی نارەوا لە کاروباری ناوخۆی عیراقو بەتەواوی لە ١٩-٧-١٩٨٢دا دەڵێ [ئامانجی سەرەکی لە هێرشەکەی ئیستامان وەستانە لە پاڵ گەلی عیراقداو یارمەتی‌دانی بۆ رزگاربوون لە حزبی بەعس] .

● هاشمی ڕەفسنجانی دەکەرێتەوەو لە ٣٠-٧-١٩٨٢دا هەتا دوای پێشێلکردنو شکاندنی تەواوی پەلامارەکەی ئێران دەڵێ (ئەگەر داواکاری‌یەکانمان نەهێتە دی ئەوا ڕێگا بە خۆمان دەدەین بۆ هەر کوێیەك بمانەوێ بچینو بێگومان بەرووخاندنی ڕژێمی عیراق دەوڵەتانی ناوچەکە پشو دەدەنو هەموو بەهێمنی دەژین) .

ئارەزووی ڕاستەقینەی ئاشتی دەکەین بەڵام دەستەگومڕاکەی ئێران پێ لەسەر شەڕخوازی دادەگرن

★ پێش هێرشەکەی سەر کەرتی بەسرەو لە کاتی شەڕەکەو پاش شەڕ کاربەدەستە ئێرانی‌یەکان دەستیان لە قسەی بێ شەرمانەی وا هەڵنەگرت کە ئەوەیان تیا دووپات دەکردەوە کە ئاشتی‌یان ناوێو لە کاروباری ناوخۆی عێراقدا دەست تێکەڵ دەکەن .

لەم بارەیەوە خومەینی لە ١٩٨٢/٧/٦دا دەڵێ ، ئێران بەردەوام دەبێ لەسەر شەڕ بێ ئەوەی گوێ بداتە نەتەوە یەکگرتووەکان ، بڕیارەکانی نەتەوە یەکگرتووەکان بێ سوودن .

★ هاشمی ڕەفسەنجانی‌یش پێش هێرشەکە هەر بە سێ ڕۆژو بە تەواوی لە ١٠ی تەمووزی ١٩٨٢دا دەڵێ ئێرانی‌یەکان ئامادەن ڕووی تۆپەکانیان بکەنە بەغدا .. ئێران بەو دەستەیانە ڕازی نابێ کە بۆ ئاشتی دێنو دەیانەوێ کۆتایی بێنن بە شەڕ .

★ احمد توکلی دەمڕاستی حکوومەتی ئێران لە بارەی بڕیارەکەی عیراقەوە بۆ کشانەوە ، لە ڕۆژی ١٩٨٢/٧/٩دا دەڵێ « ئێمە بەردەوام دەبین لەسەر شەڕو بە کشانەوەی هێزەکانی عیراق وا دانانێین کە شەڕ تەواو بووەو ، ڕێگا بە خۆمان دەدەین کە بچینە ناو خاکی عیراقەوە » .

★ هەتاکو کاربەدەستە ئێرانی‌یەکانیش لە دەرەوەی ئێرانو لە بەردەم ڕای گشتی‌ی جیهانیشدا سێو دوویان لەوەدا نەکردووە کە قسەی وا بکەن تەماعەکانیانو ئارەزوویان دەربخا بۆ دەست خستنە ناو کاروباری ناوخۆی عیراقەوەو .. سەرەکی ئەنجوومەنی ڕاوێژکەرانی ئێرانیش لە کۆنگرەیەکی ڕۆژنامەنووسیدا لە ڕۆژی ١٩٨٢/٨/١٧ لە پایتەختی هینددا دەڵێ : « ئێران هێز بەکار دێنێ بۆ کۆتایی هێنان بە شەڕ چونکە ئەم ناکۆکی‌یە بە گفتوگۆ چارە ناکرێ » .

★ خومەینی خۆیشی ئەم قسەیەی لە مانگی ئابی ١٩٨٢ دووپات کردەوە کە وتی « ئێمە لە شەڕداینو شەڕەکەمان هێشتا تەواو نەبووە .. شەڕ بەردەوامەو دەبێ دان بەمەدا بنێنو ئەو پارچە خاکەی چووینەتە ناوی لە پێناوی ئیسلامو موسوڵمانانە » .

★ کە وایە بە ناوی ئەو ئیسلامەوە کە بەری‌یە لێیان مافی ئەوە دەدەن بە خۆیان کە خاکی عێراق داگیرکەن .

● دەستدرێژی بۆ سەر کەرتی مەندەلی ●

٢ - پاش کەمتر لە سێ مانگ لە دەستدرێژی‌یەکەیان بۆ سەر کەرتی ڕۆژهەڵاتی بەسرە حوکمڕانانی ئێران هێرشێکی فراوانیان بردە سەر کەرتی ڕۆژهەڵاتی مەندەلی کە لە یەکی مانگی تیشرینی یەکەمی ١٩٨٢ وەوە تا شەشی ئەو مانگەی خایاند .

★ لە سێهەم ڕۆژی هێرشەکەدا خومەینی لە قسەیەکدا لەگەڵ قوتابیانی کۆلێجی سوپایی ئێراندا لە ڕۆژی ١٩٨٢/١٠/٧دا وتی « ئەو ئاشتی‌یەی ئێمە دەمانەوێ ئەوانەی وەك صدام یا حسین یا حسنی دووهەمن تێی ناگەن ، ئەوان لەو ئاشتی‌یە دەگەن کە لە نێوان ئەو حکوومەتانەدا هەبوو کە لە چەرخە پێشووەکاندا هەبوون » .

★ لە هەمان قسەدا خومەینی دەڵێ دەیانەوێ دانیشینو بێ هیچ مەرجێ گفتوگۆ بکەینو ئێمەیش بەمە ڕازی نابین هەتاکو ئەگەر ئەنجوومەنی ئاسایشیش یا هەموو وڵاتان داوای ئەمەمان لێ بکەن ، ئێمە ناتوانین بە ڕێکەوتنێکی وا ڕازی بینو هیچ ئاقڵێك نیە بە ئاشتی‌یەکی وا ڕازی بێ .

★ عەقید صیاد شیرازی‌ی فەرماندەی هێزە زەمینی‌یەکانی ئێران لە ١٩٨٢/١٠/٣دا لە کاتی چالاکی‌یەکانی ڕۆژهەڵاتی مەندەلیدا دەڵێ : « ئەم چالاکی‌یە لە بنەڕەتدا بە مەبەستی ئەوەیە کە ڕژێمی بەغدا بڕووخێنێ ، هەروەها هێزەکانمان بە تەواوی دەستیان گرتووە بەسەر دەربەندی میسانداو ئەمە باشترین قۆڵە بۆ پێشکەوتن بەرەو شاری مەندەلیو بەردەوامبوون لەسەر کشان پاش ئەمە بەرەو بەغدا » .

★ هاشمی ڕەفسەنجانیش هەمان تەماعکاری ئاشکراکە دەڵێتەوەو لە ڕۆژی ١٩٨٢/١٠/٤دا دەڵێ « ئەم ناوچەیە ، ناوچەی مەندەلی ، کۆسپێکە لە بەردەم پێشکەوتنمانا بەرەو بەغداو دەبێ ئەم کۆسپە لابەرین » .

★ محسن رضائی‌ی فەرماندەی هێزی پاسدارانیش لە پێنجەم ڕۆژی شەڕەکەی مەندەلیدا دەڵێ : « ئەگەر هێزەکانی ئیسلام چل کیلۆمەتری تر پێشکەون پایتەختی عیراق بەغدا دەکەوێتە ژێر مەودای تۆپەکانمان » .

★ هاشمی ڕەفسەنجانیش با دەداتەوە سەر هەمان شێوە بێ ئابڕووە لە دووپاتکردنەوەی تەماعکاری‌یەکانی ڕژێمی ئێرانداو لە ١٩٨٢/١٠/٤دا دەڵێ : « ئەو چالاکی‌یانەی جێبەجێ کران دوا چالاکی نین چونکە نزیکترین ڕێگا بۆ بەغدا ڕێگای مەندەلی - بەعقووبەیەو ئێمە لە چالاکیدا بەردەوام دەبین بە پێی بارودۆخی پێویستی ڕۆژانی داهاتوو » و لە بەشێکی تری قسەکەیدا دەڵێ : « ئێمە ئێستە وەستاوین لە ١٠٣ کیلۆمەتر دوورەوە لە بەغدای پایتەختی عیراقەوەو ئەگەر ٤٠ کیلۆمەتری تر بەرەو پێشەوە بڕۆین بەغدا ئەکەوێتە ژێر مەودای تۆپەکانمانو ، ئەو ڕۆژە ڕۆژێکی ڕەش دەبێ بۆ ڕژێمی عیراقو ئاگای لە خۆی نامێنێ .

★ سەرەکی کۆماری ڕژێمی ئێرانیش علی خامنەئی لە ١٩٨٢/١٠/٢٥دا دەڵێ : « بەم زووانە سەرەنجامی شەڕ دیاری دەکرێ لە لایەن جەنگاوەرەکانمانەوە چونکە بارودۆخی شەڕ بەم شێوەیە وا دەردەخا کە عیراق بۆ ماوەیەکی زۆر بەرگە ناگرێ » .

★ سەرەك وەزیرانیش حسین موسوی لە ١٩٨٢/١٠/٢٤دا دەڵێ : « ئاشتی لە ناوچەکەدا جێگیر نابێ بێ فەوتاندنی ڕژێمی عیراق » .

● دەستدرێژی بۆ سەر طیب ●

٣ - دەستدرێژی بۆ سەر طیب لە کەرتی میسان کە لە ١٩٨٢/١١/٦ وەوە تا ١٩٨٢/١١/١٥ی خایاند .

★ سەرەك کۆماری ڕژێمی ئێران بە هاشو هووشەوە لە بارەی هێرشەکەی هێزەکانیەوە لە ١٩٨٢/١١/٨ دا دواو وتی : « ئێران ڕازی نابێ بە وەستاندنی شەڕ هەتاکو ئەگەر عیراقیش بە مەرجەکانی ئێران ڕازی بێ چونکە پێویستە ڕژێمی بەغدا بڕووخێنرێ » ..

★ لە هەمان ڕۆژیشدا ١٩٨٢/١١/٨ فەرماندەی هێزە زەمینی‌یەکانی ئێران صیادی شیرازی دەڵێ : « شەڕ لە پێناوی زەوی یا هێنانەدی چەند ئامانجێکی ماددیدا بەرپا نەبووەو بە کورتی دەتوانین بڵێین مەبەستی شەڕ ئەوەیە کە بە تەواوی ڕژێمی عیراق بڕووخێو پاش ئەمە دەرەتانی شۆڕشی ئیسلامی فراوان بکرێ » .

★ لە کۆنگرەیەکی ڕۆژنامەنووسیشدا کە سەرەکی ڕژێمی ئێران علی خامنەئی لە ڕۆژی ١٩٨٢/١١/٩ دا بەستی وتی : « هێزەکانی ئێران ئێستا دەڕوانن بەسەر شاری طیب‌ی عیراقیداو .. ئێمە کاتی پێویست بەرەو بەغداو شوێنی تر دەڕۆین » ..

● دەستدرێژی بۆ سەر شیب ●

٤ - هێرشی « والفجر » بۆ سەر کەرتی میسان (شیب و فکه) کە لە ١٩٨٣/٢/٦ وە تا ١٩٨٣/٢/١١ بەردەوام بوو ئەنجا هێرش بردنەوە لە ١٩٨٣/٢/١٣ دا کە تا ١٩٨٣/٤/١٥ بەردەوام بوو هەمان ئامانجی دەستدرێژیکەرانەی هەبوو لە ناوچەی فکەداو شەڕ تا ١٩٨٣/٤/١٧ بەردەوام بوو .

★ محمد یزدی جێ‌نشینی سەرەکی ئەنجوومەنی راوێژکەرانی ئێران لە ١٩٨٣/٢/١٤ لە بارەی ئەم چالاکی‌یانەوە دەڵێ : « ئێران بەردەوام دەبێ لەسەر شەڕ تا ڕژێمی بەعس لە عیراقدا دەڕووخێ » .

★ بەڵام سەرەکی ئەنجوومەنی راوێژکەران خۆی هاشمی رەفسەنجانی لە ١٩٨٣/٢/١٥ دا دەڵێ : « چالاکی‌یەکانی « والفجر » بە دوا چالاکیمان دادەنرێو هیوامان وایە شەڕ تەواو بێ چونکە لەگەڵ بەردەوامبوونی حزبی بەعس لە دەسەڵاتدا ناوچەکە هیچ ئاشتی‌یەك نابینێ .

★ سەرەکی کۆماری ڕژێمی ئێران لایەکی ئامانجە فراوانکاری‌یە چەپەڵەکانی ڕژێمی ئێران دەردەبڕێو لە ١٩٨٣/٢/٢٠دا دەڵێ « ئەو هێرشەی ئێستا هێزەکانی ئێران دەیبەنە سەر هێزەکانی عیراق چالاکی‌یەکی بەرفراوانەو بڕیاردەرەو گەمارۆدانی شارانی بەسرەو عەمارەو بەغدا بەشێکی گرنگی ئامانجەکانمانە » .

★ ڕەفسەنجانیش لە ڕۆژی ١٩٨٣/٣/١٨دا دەڵێ : « ڕژێمی عیراق بە شێرپەنجەی ناوچەکە دەژمێررێو پێویستە هەوڵی هەڵکەندنی بدرێ » ئەنجا لە ١٩٨٣/٤/٢٦ دا دەڵێ : « هیوای ئەوەمان هەیە بەهۆی هێزە چەکدارەکانمانەوە سەرکەوتنمان دەسگیر بێ لە بەرەکانی شەڕداو پاش ئەمە گەلی عیراق ڕزگار بکرێو گیروگرفتی ناوچەکە چارە بکرێ » .

٣ ساڵ بەسەر کێشانەوەی هێزەکانمان بۆ سنووری دەوڵەتی تێپەڕیو دەستدرێژی ناڕەوای ئێران بەردەوامە

بڕیاری کێشانەوەی هێزەکانمان لەخاکی ئێران ئارەزوی ڕاستەقینەی عێراقە بۆ ئاشتی

★ سەرەکی ئەنجومەنی ڕاوێژکەرانی ئێران لەسەر قسە بەدەکانی دژی عیراق دەڕوا لە هەمان ماوەداو لە ١٩٨٣/٢/٢٥دا دەڵێ : « عیراق توانای ئەوەی نیە بەرنامەکانی کە بۆ ئاوەدانیکردن دایناون تەواو بکا .. ئەگەر ئێمە هەروا بمێنین لەسەر سنوور بێ ئەوەی جوولە بکەین عیراق دەفەوتێنین » . ئەنجا دەڵێ : « دەبێ ڕژێمی عیراق لە ناوچێو ئەمەیە سیاسەتی شەڕەکەمان » .

★ هاشمی ڕەفسەنجانی لە بارەی ئەم هێرشانەوە کە لە ماوەی لە ١٩٨٣/٢/٦ وە تا ١٩٨٣/٤/١٧ بەردەوام بوو لە قسەیەکیا بۆ ئێستگەی ئێران لە ڕۆژی ١٩٨٣/٤/٢٦دا دەڵێ : « ڕژێمی عیراق ئەوە باش دەزانێ کە ڕۆژهەڵاتی عیراق لە بەسرەوە تا حاجی هۆمەران ڕاستەوخۆ لە ژێر مەودای گوللەی هێزەکانماندانو ، لە باری وادا کەمتر نا لە دوو ملیۆن عیراقی سەرگەردان دەبنو ئەمەیش گیروگرفتێکی تر پەیدا دەکا بۆ ڕژێمی عیراقو دەبێتە هۆی ڕووخانی » .

★ ئا بەم جۆرە حوکمڕانانی ئێران باسی عیراقو سەربەرزیو سەربەخۆیی‌و ڕاپەڕینی دەکەن هەر وەك بڵێی عیراق ویلایەتێکی سەر بەوان بێو ، مافی ئەوە دەدەن بە خۆیان کە بەم جۆرە ناشیرینە دەست بخەنە ناو کاروباری ناوخۆیەوەو کار بکەنە سەر هەڵبژاردە سەرەکی‌یەکانی .

● دەستدرێژی بۆ سەر حاجی هۆمەران ●

٥ ـ هێرش بۆ سەر حاجی هۆمەران لە کەرتی ژووروودا کە لە ١٩ی ئەیلولی ١٩٨٣ وە بەردەوام بوو تا ٢٩ی ئەیلوولی ١٩٨٣و ، کاربەدەستە ئێرانی‌یەکان بەردەوام بوون لەو ڕاگەیاندنانەیانا کە کینەیان لێ دەتکا دژی عێراقو عیراقی‌یەکانو بە تەواوی ئەوە دەگەیەنن کە بە هیچ هەوڵێکی ئاشتی‌یانە ڕازی نابنو نیازە فراوانکاری‌یەکان دووپات دەکەنەوە لەسەر حیسابی عیراقو خاكو سەربەرزیی .

★ هاشمی ڕەفسەنجانی لە کۆبوونەوەیەکی ئەنجومەنی ڕاوێژکەرانی ئێراندا لە ڕۆژی ١٩٨٣/٧/٢٥دا دەڵێ : « هێرشەکەی ئەم دوایە هەڕەشەیەکە بۆ کێڵگە نەوتەکانی بەشی سەرووی عیراقو ، ئێمە بەمە دەمانەوێ ئەوە دەرخەین کە نەوتی بۆ دەرەوە نێرراوی عیراق دەکرێ تووشی زیانی زل ببێ » .

★ سەرەك وەزیرانی ئێران حسین موسوی لە ١٩٨٣/٧/٦ دا دەڵێ : « مەبەستی ئەم چالاکی‌یانە دوو شتە یەکەم ئاراستەکردنی لێدانێك بۆ عیراقو ، دووهەم بەرپاکردنی بێ‌ئارامی‌و شێواو لە سەرەوەی عیراقدا » .

★ ڕەجائی خوراسانی نوێنەری هەمیشەی ئێران لە نەتەوە یەکگرتووەکانا لە کۆنگرەیەکی ڕۆژنامەنووسیدا لە نیویۆرك لە ١٩٨٣/٢/٢٧دا بە لە خۆبایی بوونێکەوە دەڵێ : « هێزەکانی ئێران توانیویانە ٢٢٠کم لە خاکی عیراق داگیرکەنو ئێستا ئێمە لە هەندێ شوێنا لە قووڵایی ١٨کم داین لە ناو عیراقدا » .

★ احمد عزیزی‌یش جێ‌نشینی وەزیری دەرەوەی ئێران لە ١٩٨٣/٨/٢٦دا وتی « ئێران ئێستا لە چەند نەخشەیەك دەکۆڵێتەوە بۆ بۆردومانکردنی لوولە نەوتەکانی عیراق کە نەوت لە کەرکوکەوە دەبەن بۆ بەندەری دوریتول لە تورکیا ، لەم هەفتە نزیکە داهاتووانەدا » .

لەو ڕۆژانەدا لە گەرمەی پەرەسەندنی هێرشەکانی ئێران بۆ سەر خاکی عیراقو ئەو هەموو ئازارو زیانە گەورانەی کە لە گیانو ماڵی ئێرانی‌یەکان کەوت ، سەرەکی فەرماندە صدام حسین سێ نامەی نارد بۆ گەلانی ئێران بۆ ئاگادارکردنەوەیان لە نیازە چەپەڵەکانی حوکمڕانەکانیانو بۆ ئەوەی پێیان ڕابگەیەنێ کە ئەو شەڕی داچۆڕاندنەی کە حوکمڕانانی ئێران دەیانەوێ لەسەری بڕۆن بەرامبەر عیراق وێرانی‌و زیانی گەورە بە ئێرانو گەلانی ئێران دەگەیەنێ . سەرەکی فەرماندە لە نامەکانیا وتی ئەو کوتاڵەی حوکمڕانانی ئێران دەیانەوێ بینێرنە دەرەوە بۆ عیراقو بۆ ناوچەکە هەمان ئەو کوتاڵە کۆنەیەکە پێشانی گەلانی خۆیانیان داو بوو بە هۆی ماڵ وێرانی‌یان .

سەرەکی فەرماندە ئەوەی دووپات کردەوە کە حوکمڕانانی ئێران وایان لێ‌هاتووە هەست بە ساکارترین ئەرکی سەرشانیان ناکەن بەرامبەر بە گەلەکەیان بە جۆرێکی وا ئێمە کەوتووینەتە یەك ڕیزەوە بۆ ڕووبەڕووبوونی ئەم جانەوەرە دڕندەیەی کە دەیەوێ بەغداو تاران بسووتێنێ .

دەستدرێژی بۆ سەر زرباطیەو حاجی هۆمەرانو پێنجوێن

٦ ـ هێرش بۆ سەر زرباطیە لە کەرتی ناوەڕاستی چالاکیدا لە ١٩٨٣/٧/٣٠ داو ئەنجا هێرش بردنەوە لە ١٩٨٣/٨/٤ داو تا ١٩٨٣/٨/٩ .

★ وەزیری دەرەوەی ڕژێمی ئێران علی اکبر ولایتی لە قسەیەکیا لەگەڵ ئێستگەی ڕادیۆی تاراندا لە ڕۆژی ١٩٨٣/٨/٣دا دەڵێ : « ئەو زەبرەی کە لەم چالاکی‌یانەدا بەر هێزەکانی عیراق کەوتووە لە ڕاستیدا ئاراستەی ڕژێمی عیراق کراوە بۆ ئەوەی بڕووخێنرێو ئەم چالاکی‌یانە وەك نەشتەری‌کاری وان بۆ هەڵکەندنی ئەم برینە لەم ناوچەیەدا » .

٧ ـ هێرش بۆ سەر حاجی هۆمەران لە ژووروودا لە ڕۆژی ١٩٨٣/٨/٥ دا .

٨ ـ هێرش بردنە سەر حاجی هۆمەران لە ڕۆژی ١٩٨٣/٨/١٠دا .

٩ ـ هێرش بۆ سەر کەرتی پێنجوێن بەردەوام بوو لە چەند هێرشێکی یەك لە دوای یەکدا کە لە ١٩٨٣/١٠/١٨ وە تا ١٩٨٣/١١/٢٤ لە ناو زنجیرە چالاکی‌ی « والفجر »دا .

★ هاشمی ڕەفسەنجانی لەم ماوەیەداو بە وردی لە ١٩٨٣/١٠/٢٨ دا دەڵێ : « چالاکی‌ی « والفجر » بە یەکێ لە گەورەترین چالاکی‌یەکانی شەڕ دادەنرێ لە سەرەتای شەڕەوە چونکە توانیمان دەست بگرین بەسەر هەندێ ناوچەدا کە لەوێوە دەتوانین یارمەتی هێزەکانی دژ بە حکوومەتی عیراق بدەین .

★ لە ڕۆژی ١٩٨٣/١١/٣٠یشدا دەڵێ : « ئەگەر لە کەرتی ناوەڕاستەوە بجووڵێین لە دوو هێرشدا دەگەینە بەغدا چونکە ئێمە لە کەرتی مەندەلی‌یەوە ماوەی ٢٠ ـ ٣٠ کیلۆمەتر پێش دەکەوین لە هەموو هێرشێکی سەرکەوتووداو لە فاویشەوە لە خوارووی عیراقو تاکو حاجی هۆمەران لە ژووروی عیراق دەتوانین بۆردومانی شارەکانی عیراق بکەین .

★ هەروەها لە ڕۆژی ١٩٨٣/١١/١٣دا بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ تەماعکاری‌یەکانی خۆی دەربڕی کە وتی « ژووروی عیراق کە سەرچاوەی گرنگی پارەی بێگانەی تیایە ئێستا لە هەموو کاتێکی پێشتر زیاتر دەتوانرێ لێی بدرێ .

دەستدرێژی‌یەکانی سەر فەیلەقی دوو و فەیلەقی چوار

١٠ ـ هێرش بردنە سەر بنکە سنووری‌یەکان لە کەرتی فەیلەقی دوو لە ١٥ ـ ١٩٨٤/٥/١٦دا .

١١ ـ هێرش بردنە سەر هەردوو باڵی سەروو و خوارووی فەیلەقی چوار لە جووتە کەرتی چلاتو شیب لە ١٩٨٤/٢/٢٢دا .

★ هاشمی ڕەفسەنجانی بە لووت بەرزی‌یەکەیەوە لە بارەی ئەم هێرشانەوە قسە دەکاو لە ١٩٨٤/٢/٢٢دا دەڵێ : « عیراقی‌یەکان لایان وا بوو دەتوانن ڕامان کێشن بۆ ئاشتی ، بەڵام ئەم جمو جووڵانە بوون بە هۆی ئەوەی لە ئاشتی دوورمان بخەنەوە .

★ سەرەکی ڕژێم علی خامنەئی لە قسەیەکیا کە لە ١٩٨٤/٢/٢٠ دا بڵاو کرایەوە دەڵێ : « هێزەکانی عیراق لە خۆ بەدەستەوە دان زیاتر هیچیان بۆ نەماوەتەوەو .. سوپای عیراق لە خۆ بە دەستەوەدان زیاتر هیچی بۆ نەماوەتەوە » ..

★ لە بەشێکی تری هەمان قسەدا دەڵێ : « هێزەکانی ئێران دوورگەی مەجنوونیان گرت کە لە زەلکاوەکانی خوارەوەدایەو گەیشتنە ڕێگای بەسرە ـ عەمارەو وتی : « ڕێگای بەغدا ـ بەسرە کە پایتەختی عیراق دەبەستێ بە کەنداوەوە کەوتووەتە بەر بۆردومانی تۆپەکانمان .

★ لە قسەیەکی تریشدا کە لە ١٩٨٤/٣/٢دا بڵاو کرایەوە علی خامنەئی سەرەکی ڕژێمی ئێران دەڵێ : « ئەم چالاکی‌یانە کارێکی وا دەکەن هێزەکانمان بتوانن بگەنە ئامانجی گەورەترو ئەم سەرکەوتنانە سەری ڕۆژهەڵاتو ڕۆژاوایان سڕ کردووە کەوا دەتوانین ڕژێمی عیراق بڕووخێنین » .

★ سەرەکی کۆماری ڕژێمی ئێران لە قسەیەکیا کە لە ١٩٨٤/٣/٦دا بڵاو کرایەوە وتی : « ئێمە دەتوانین هێرش بەرینو لە سەرەوەو ناوەڕاستو خوارەوەو بە درێژایی زیاتر لە هەزار کیلۆمەتر هێرش دەبەینو دەبێ بەردەوام بین لە ڕەشبگیردا چونکە چالاکی‌یەکانی خەیبەر لە سەرەتا زیاتر نین بەڵکو چالاکی‌یەکن لە ناو کۆمەڵێ چالاکیدا » .

دەستدرێژی بۆ سەر ڕۆژهەڵاتی بەسرەو ڕۆژهەڵاتی دەجلە

١٢ ـ هێرشی سەر ڕۆژهەڵاتی بەسرەو هۆری حوەیزە لە ١٩٨٤/٢/٢٢ دا .

١٣ ـ هێرشی سەر جووتە باڵی ڕاستو چەپی فەیلەقی چوار لە شەوی ٢٤ ـ ١٩٨٤/٢/٢٥ دا .

١٤ ـ هێرش لە کەرتی چلات ١٩٨٤/٢/٢٦ .

١٥ ـ هێرش بۆ سەر ڕۆژهەڵاتی دەجلە لە ١٩٨٤/٢/٢٩ دا کە تا ١٩٨٤/٣/١ درێژەی کێشا .

١٦ ـ هێرش بۆ سەر کەرتی ڕۆژهەڵاتی بەسرە لە ١٩٨٤\٢\١٢دا .

★ لەم هێرشە یەك لە دوای یەکو پاشەوەیان کاربەدەستە ئێرانی‌یەکان بۆ ڕۆژێ دەستیان لە هەڕەشە کردنو دووپات کردنەوەی تەماعکاری‌یە چڵکنەکانیان هەڵنەگرت لە عیراقدا هەرچەندە لەم شەڕانەدا زیانێکی زۆریان تووش بوو و هەرچەندە یەك لە دوای یەك شکانو نەگەیشتنە هیچ ئەنجامێکی بە دو .. هەر سوور بوون لەسەر دەستخستنە ناو کاروباری ناوخۆی عیراقو مەترسی خستنە سەر ئاسایشی‌و ئارامی‌ی‌و سەربەرزی‌ی بەدەم کاربەدەستە گەورەکانی ئێرانەوە وەك خومەینی‌و خامنەئی‌و ڕەفسەنجانی .

★ خومەینی بە هەموو بێ‌شەرمی‌و خۆ بە زلزانی‌یەوە لە ١٩٨٤/٤/٨ دا دەڵێ « بە مەچەکێکی بەهێز ڕژێمی عیراق لەناودەبەینو گەلی عیراق لەم کۆتانە ڕزگار دەکەین کە سەپێنراون بەسەریا » .

★ خامنەئی‌یش لە ١٩٨٤/٤/٨ دا دەڵێ : « ئەگەر تاقیکردنەوەی شۆڕشی ئیسلامی لە عیراقدا هاتەدی وا جیهانگیری‌ی شۆڕشی ئیسلامی دێتەدی‌و جێگیر دەبێ » .

★ لە بەشێکی تری قسەکەیا دەڵێ : « مەبەستی کۆماری ئیسلامی‌ی ئێران لەم شەڕەدا بە تەواوی ئاشکرایە ، شکانی عیراقو ئێمە هەر لەسەر پێشکەوتن دەڕۆین تا ڕژێم دەڕووخێ » و هاشمی ڕەفسەنجانی بەبێ شەرمی‌و بێ‌حەیایی‌یەکی واوە کە لە مێژووی مرۆڤایەتیدا وێنەی نەبووبێ دەڵێ : « ئەو عیراقی‌یانە تاوانبارو پیاوکوژنو ئادەمیزاد نین تا بتوانین بەپێی پێڕەوی ئایینی ئیسلام گفتوگۆیان لەگەڵ بکەین » .

★ ئەم بەدەڕەوشتە ڕوودەکاتە فەرماندە سوپایی‌یەکانی لە ١٩٨٤/٤/٢٦داو دەڵێ : « دەتوانرێ لە هەر شوێنێکی بەرەدا زیان بە عێراق بگەیێنرێ ، ئەگەر چوون بۆ پێشەوە مەترسی لە نزیك بەغدادا دەبێو ئەگەر لە بەشی سەرووی دەجلە نزیك بوونەوە لە نێوان بەسرەو بەغدا بۆ ماوەی ٥ ـ ١٠ کیلۆمەتر دەبینن چی بەسەر بەغدادا دێ » .

★ ڕەفسەنجانی تێڕوانینی خۆی‌و تێڕوانینی ڕژێمەکەی بۆ ئاشتی دەسنیشان دەکاو لە ١٩٨٤/٤/٦ ڕووی قسە دەکاتە عیراقی‌یەکانو دەڵێ : « ڕێگای بنەڕەتی لە بەردەمتانا ئەوەیە زوو بێن بۆ لامانو خۆتانمان بدەن بەدەستەوە چونکە ئێمە ئاشتی وامان دەوێ » .

★ لە ١٩٨٤/٥/١٣یشدا ڕەفسەنجانی دەڵێ « پیاو دەبێ شێت بێ سەر بۆ ئەو ئاشتی‌یە شۆڕکا کە ئەوانە دەسنیشانی دەکەن ، بارودوخ گەیشتوەتە قۆناغێك هیچ ڕێگایە نەماوە لە ناوبردنی ڕژێمی عیراق نەبێ » .

● دەستدرێژی بۆسەر بەرەی فەیلەقی دوو ●

١٧ ـ هێرشی ئێران بۆسەر ناوچەی سیف سعد لە کەرتی ناوەڕاستدا لە ١٩٨٤/١١/١٨ . قسە نەفامەکانی دژی عیراق نەوەستاو کاربەدەستە ئێرانی‌یەکان لە هەموو قسەکانیانا هەموو شێوەو هەڵێکی ئاشتی ڕەت دەکەنەوەو بەردەوام دەبن لەسەر ڕێبازی دەستدرێژی‌و خراپەو تەماعکاری لە خاکی عیراقداو دەست خستنە ناو کاروباری ناوخۆی عیراق .

★ سەرەکی ڕژێم علی خامنەئی لە ١٩٨٤/١١/٢٧ ڕوودەکاتە ئەو بەکرێ‌گیراوانەی کە لە خاکی ئێرانا مەشقیان دادەدەن بۆ ئەوەی وێرانکاری بکەن لە عێراقو وڵاتانی کەنداوی عەرەبداو دەڵێ : « ئێمە شتێکی سروشتی‌یە بەو پێیەی کە لێپرسراوانی شۆڕشین لە ئێرانا سەرکەوتنی شۆڕشی ئیسلام لە عیراقدا بە کارێکی گرنگو پێویست بزانین » .

★ ئەنجا لە ١٩٨٤/١١/٢٩دا دەڵێ : « ئامانجی کۆماری ئیسلامی‌ی ئێران لەم شەڕەدا ئاشکرایە ، شکانی عیراقو ئێمە بەردەوام بین لە هێرشەکانمانا تا ڕژێم دەڕووخێ » .

★ لە ١٩٨٤/١١/٣٠یشدا ڕازی نەبوونی ڕژێمەکەی بە ئاشتی دووپات دەکاتەوەو دەڵێ : « ئەو ئاشتی‌یەی ئەیانەوێ بیسەپێنن بە سەرمانا زۆر نالەبار ترە لە هەموو زیانو ناخۆشی‌یەکانی شەڕ » .

★ لە ١٩٨٤/٩/١٤یشدا دەڵێ : « شەڕ هەر یەك چارەی هەیە ئەویش لابردنی ڕژێمی عیراقە لەبەرئەوە گەورەترین زەبر بەکاردێنین بۆ ڕووخاندنی ئەم ڕژێمە » .

★ حوکمڕانانی ئێران هەر لەسەر ڕازی نەبوون بەئاشتی دەڕۆنو سەرەك وەزیران حسین موسوی لە ١٩٨٤/٧/٢٢دا دەڵێ « ئێمە دڵنیاین ئاشتی لە ناوچەکەدا جێگیر نابێ ئەگەر ڕژێمی عیراق مابێو ئێمە سوورین لەسەر درێژەدان بەشەڕ تا لەناوبردنی ئەم ڕژێمە » .

★ ئەنجا لە قسەیەکی ترا کە لە ١٩٨٤/٣/١٩ بڵاو کرایەوە دەڵێ : « ئا لەم ساتە ناسکەدا ڕێکەوتن ، پاشگەزبوونەو بەردەوام نەبوون لەسەر شەڕ خەیانەتە » . « ناتوانین سەردانەوێنین بۆ ئاشتی‌و ڕێکەوتن چونکە ئەمە لە قازانجی ڕژێمەکەمانا نیەو لەگەڵ ئامانجەکانی شۆڕشەکەمانا ناگونجێ » .

★ لە ١٩٨٤/١١/٢٥ موسەوی دەڵێ : « حکوومەتی عیراق چارنیە دەبێ بڕوا ، بارودۆخی هێزەکانمان لەبارەی ئازووقەو ئامادەبوونەوە باشەو زۆر ناخایەنێ قۆناغی بڕیاردانی چارەنووس دەست پێ‌دەکاو بە هیممەتی هێزەکانمان پاش لەناوبردنی ڕژێمی ئێستا ناوی کۆماری ئیسلامی‌ی عیراق لەسەر ئاڵای عیراق دەنووسرێ » .

★ خومەینی‌یش تەماعەکانی لە عیراقو دەستخستنە ئاشکراکەی لە کاروباری ناوخۆیا دووپات دەکاتەوەو دەڵێ : « دەمانەوێ ئازارەکانی گەلی عیراق لابەین چونکە پەنای بۆ ئێمە هێناوە » .

★ لە ١٩٨٤/٤/٨دا خومەینی دەڵێ : « بە مەچەکی توند ڕژێمی عیراق لادەبەینو گەلی عیراق ئازاد دەکەین » .

★ لە ١٩٨٤/٤/١٨یشدا خومەینی دیسانەوە دەڵێ « ڕژێمی عیراق زوڵم لە گەل دەکاو پێویستە لەسەرمان بەرگری لێ‌بکەین ، ئەوان دەیانەوێ لەگەڵ ئەم ڕژێمەدا دانیشین کە باوەڕی بە ئیسلام نیە ، ئەمە چ ئەقڵێکە ، ئایا ئەمە ئیسلامەتی‌یە ؟ » .

★ ئەنجا لە ١٩٨٤/٩/٩ دا دەڵێ : « ڕێکەوتنی ئەمڕۆ یانی لەناوچوونی هەمیشەیی‌و ، پێویستە لەسەر گەل بە توندی خۆی بگرێ لە پێناوی ئیسلامدا چونکە هەر پاشگەزبوونەوەیەك وازهێنانی لەگەڵدایە لە ئیسلامو ئەرکی ئێمە پێچەوانەی ئەمەیە » .

★ ڕەفسەنجانیش هەمان ڕێبازی دوژمنانە دووپات دەکاتەوە لە دەیان قسەو وتارەکانیاو بۆ نموونە نەك بۆ ژمارە :

★ لە ١٩٨٤/٦/١١دا دەڵێ : « وەك هەمیشە وتوومانە گفتوگۆ ناکەین لە بارەی شەڕەوەو لە چاوپێکەوتنێکدا لەگەڵ تەلەفزیۆنی ئێراندا وتی : « ئێمە گفتوگۆ ناکەین لەگەڵ سەرەکی عیراق صدام حسین‌دا چونکە صدام قسەی لەگەڵ ناکرێ » .

★ ئەنجا لە ١٩٨٤/٦/١٥دا پاش ڕێکەوتنی بۆردومان نەکردنی شارەکان بە ڕۆژنامەنووسانی وت « ئێمە ئەمڕۆ دروشمەکەمان دووبارە دەکەینەوە تا باش ئاگاداری بن ، ئێمە نامانەوێ شەڕ بوەستێ ، بەڵکو شەڕ شەڕ تا سەکەوتن » .

★ ئەنجا لە ١٩٨٤\٧\٦ دا دەڵێ « پێویستە ڕژێمی عیراقو حزبی بەعس هەڵکەنین لەسەر زەوی و ئەمەیە داخوازی ئێمە » .

Institut kurde de Paris

٣ ساڵ بەسەر كێشانەوەی هێزەكانمان بۆ سنووری دەوڵەتی تێپەڕیو دەستدرێژی ناڕەوای ئێران بەردەوامە

بڕیاری كێشانەوەی هێزەكانمان لەخاكی ئێران ئارەزوی ڕاستەقینەی عێراقە بۆ ئاشتی

دەستدرێژی بۆ سەر هۆری

حوێزەو ڕۆژهەڵاتی دەجلە

١٨ – هێرش بۆ سەر هۆری حوێزەو ڕۆژهەڵاتی دەجلە لە ١١\٣\١٩٨٥ەوە تا ١٨\٣\١٩٨٥ .

★ لەگەڵ هەموو ئەو زیانە سەرسڕكەرانەی ئێران لەم شەڕەدا هەڕەشەی كرد بە ڕامالینی عێراق نەوەستاو ،، ڕژێمی ئێران ئەقلی نەگرت بۆ ئەوەی بگەڕێتەوە سەر ڕێگای ڕاست ، بەڵكو هەر بەردەوام بوو لەسەر درێژەدان بەشەڕو ڕازی نەبوون بەو كۆششو هەوڵانەی بۆ ئاشتی دران‌و هیوای ئەوەی ئەدا بەخۆی كە هێرشێكی تازە بكاتە سەر عێراق‌و ئەوەی دەستگیر بێ كە لە هەموو شەڕەكانی پێشەوەدا نەیتوانیوە بیهێنێتەدی دژی عێراقی بڵندو عێراقی‌یە دلێرەكان‌و گوێ‌ی بەهەموو ئەو زیانانە نەدەدا كە بوو بەهۆی گەیاندنیەوە بە ئێران‌و سوپای‌و گەلانی لەبەر سووربوونە نەفامانەكەی لەسەر بەردەوامی شەڕ .

★ هاشمی ڕەفسەنجانی لە ٢٩\٣\١٩٨٥ هەستاو هێشتا الهشی هەزارەها لە ئێرانی‌یەكان بەسەر ئاوی هۆرەوە بوو بۆ ئەوەی بڵێ « ئێران خۆی ئامادەكردووە بۆ ئەوەی هێرشێكی فراوان بەرێتە سەر عێراق ، شاری بەسرە لە ژێر گەمارۆی ئاگری تۆپەكانی ئێراندا دەبێ تا حكومەتێكی ئیسلامی لە عێراقدا دادەمەزرێنرێ ، ئامانجمان ئەوەیە كە شەڕ بەردەوام بێ تا دەسەڵاتی عێراق دەڕووخێ بۆ ئەوەی ئاشتی ناوچەكە بگرێتەوە » .

★ سەرەك وەزیرانیش حسین مووسەوی هەمان هەڕەشە دووپات دەكاتەوەو لە ٣\٤\١٩٨٤دا دەڵێ « شەڕەكەمان بەردەوام دەبێ چونكە مانەوەی ڕژێمی عێراق ئاواتێكە دەبێ بخرێتە چاڵەوە » .

★ لەهەمان كاتدا ڕەجائی خۆراسانی نوێنەری ئێران لای نەتەوە یەكگرتووەكان لە ڕۆژی ٢٣\٣\١٩٨٥ دا ڕازی نەبوونی ڕژێمەكەی دووپات دەكاتەوە بە ئاشتی‌و دەڵێ « ئێران ناتوانێ ئێستا شەڕ ڕاگرێ پاش ئەوەی چووەتە ساڵی پێنجەمیەوەو سكرتێری گشتی‌ی نەتەوە یەكگرتووەكان ئەمە دەزانێ .. » .

★ سەرەكی ڕژێمیش علی خامنەئی لە ٣١\٣\١٩٨٥دا دەڵێ « ئێمە سوورین لەسەر ئەوەی زیانەكانی شەڕ لە عێراق بستێنینەوە ئەو كاتە نەبێ كە ڕژێمێكی تر بێت ئێمە پێ‌ی ڕازی بین .. » .

★ سەری مارەكە خومەینی لە قسەیەكیا لەگەڵ دەستەیە لە دەست‌و دایەرەی لە ٦\٥\١٩٨٥ دەڵێ « پێمان دەڵێن ئاشت بنەوە ئەمە لەگەڵ ڕژێمی ئادەمیزایەتی‌و ڕژێمی ئیسلامدا ناگونجێ » .

★ هاشمی ڕەفسەنجانیش لە ٢٩\٤\١٩٨٥دا دەڵێ « ئێمە بەوە ڕازی دەبین كە هێرش نەبەینە سەر كەشتی‌و لە فڕۆكەی خەڵك گواستنەوە نەدەین‌و الەناوچە نیشتەنی‌یەكان نەدەین . بەڵام هەرگیز بەوە قایل نابین لە بەرەكانی شەڕدا شەڕ بوەستێنین » .

★ لە ١١\١\١٩٨٥ یشدا دەڵێ ئێمە بەرنامەمان هەیەو هەر ئێمە ئەم بەرنامەیە دەزانین‌و هیچ ڕۆژێ ئەوە ناڵێین كە ئاشتیمان دەوێ بەو مانایەی كە ڕژێمی عێراق بمێنێ .. ئەمە ناكرێ » .

★ الەم سێ ساڵەی ڕابوردوودا لەوەتی عێراق لە هەموو خاكی ئێران كشاوەتەوەو هێزە دلێرەكانمان لەسەر سنوورمان وەستاون ، ئێران دەیان هێرشی بردووە لە هەوڵێكی بەردەوامدا بۆ بڕینی سنوورمان‌و، لە هەموو كەرتەكانا‌و لە بەرەیەكی ١٢٠٠ كیلۆمەتر درێژدا و لە هەموو جارێكیشدا ، وەك چۆن هەموو ڕۆڵەكانی گەلی مەزنی عێراق دەزانن‌و ،، گەلانی ئێرانیش‌و هەمووی جیهان ،، هێرشبەران تووشی زیانی زۆر دەبوون لە كەس‌و ماڵداو ئاڵای عێراق بە بەرزی‌و شەكاوەیی دەمایەوە .

وەستانێكی پاڵەوانانە

بەرامبەر بە دەستدرێژی‌یەكان

وڵاتە تێكۆشەرەكەمان ئەم هێرشە بەردەوامانەی بە وەستانێكی پاڵەوانانەی هێزە چەكدارەكەمان ڕووبەڕوو بووەوە لەگەڵ یەكێتی‌یەكی چارەنووسانەی سوپاو سوپای میللی‌و جەماوەری گەل‌و سەركردایەتی‌یە بێ‌هاوتاكەمانا بە سەركردایەتی‌ی سەركردەی ڕێبازی عێراقی خۆشەویستمان سەرەكی پێشەوا فەرماندەی گشتی‌ی هێزە چەكدارەكان صدام حسین ، بەمە كینەی حوكمڕانانی ئێران دوو قات بووەوە دژی عێراق‌و سەركردایەتی‌یە مێژوویی‌یەكەی‌و گەلە بەخشندەكەی‌و .. بەم جۆرە بەردەوامبوون لەسەر هەڕەشەكردنی نەفامانەو دووپاتكردنەوەی تەماعە چەپەڵەكانیان لە عێراق‌و خاكی‌و سامانیاو كاربەدەستە ئێرانی‌یەكان پێش‌بڕكێ‌یان لەگەڵ یەكدا دەكرد بۆ بەرەڵلا كردنی سەدەها قسەی وا كە ئەم ڕاستی‌یانەی خوارەویان تیایە وەك چۆن لەم نموونانەدا دەردەكەوێ كە پیشانمان دان :

١ – ڕازی نەبوونی حوكمڕانانی ئێران بە هیچ شێوەیەكی ئاشتی یا ڕێكەوتن .

٢ – سووربوونی حوكمڕانانی ئێران لەسەر بەردەوامبوونی شەڕ لەگەڵ ئەو شكانەدا كە تووشی هێرشەكانیان بوو ئەو زیانانەی كە بوون بەهۆی دووچاربوونی ئێران‌و سوپاو گەلان‌و ئابووری‌یەوە پێ‌یانەوە .

٣ – بەردەوامی هێلانەی خەوە فراوانكاری‌یەكان‌و تەماعكاری‌یە پیسەكانیان لە عێراقدا لە كەللەی حوكمڕانانی ئێران‌و ئامانجیان ئەوەیە كە عێراق ڕامالن‌و بیلكێنن بە پاشەلی ئێرانەوە .

٤ – كینەی ڕەش بەرامبەر عێراق بە گەل‌و سوپاو سەركردایەتی‌و ڕێبازیەوەو ڕق هەڵگرتن بەرامبەر بەو دەستكەوتانەی كە وڵاتەكەمان لە هەموو بوارێكدا وەدەستی دەهێنی لە ژێر سەركردایەتی‌ی شاسواری ڕاپەڕینمان سەرەكی فەرماندە صدام حسین .

٥ – سووربوونی شێتانە لەسەر دەست‌خستنە ناو كاروباری ناوخۆی عێراقەوە وەك بڵێ‌ی خوانەخواستە حوكمڕانانی ئێران چاودێریكەری عێراق‌و ڕێبازی بن‌و ئەو ڕاستی‌یە بخەنە پشت‌گوێ كە گەلی عێراق هیچ ڕۆژێ سەری بۆ هیچ داگیركەرێ یا تەماعكارێ دانەنەواندووەو گەلی عێراق خۆی پێچاوە بە دەور سەركردایەتی‌یە مێژوویی‌یەكەی‌و حزبە پێشەواكەی بە شێوەیە كە جێ‌شانازی‌یە .

٦ – سووربوونی حوكمڕانانی ئێران ، لەگەڵ شكانی هێرشە فراوان‌و گەورەكانیانا ، لەسەر تێگەیشتنی كاروبار بە هەڵەو گێراوی‌و دانانی كشانەوەی هێزە دلێرەكانمان لە خاكی ئێران بەپێ‌ی بڕیارە مێژوویی‌یەكەی ئەنجومەنی سەركردایەتی‌ی شۆڕش لە ١٠\٦\١٩٨٢ بەوەی كە نیشانەی بێ‌هێزی‌یە ، یاخود ئەو حوكمڕانانە وایان لاخۆشە كە شت‌و مەك بەو جۆرە پیشانی خۆیان‌و گەلەكانیان بدەن كە دووچاربوون پێیانەوە .

٧ – قسە دوژمنانەكانی كاربەدەستە ئێرانی‌یەكان‌و هەروەها ئەو هێرشە یەك لەدوای یەكانەیان كە بردیانە سەر خاكمان لەم سێ ساڵەی ڕابوردوودا ئەوە دووپات دەكەنەوە ڕاستەوخۆ خەتابارن لە سەرنەكەوتنی هەموو ئەو هەوڵ‌و كۆششانەدا كە بۆ ئاشتی دران‌و واتە ڕاستەوخۆ خەتاباری بەردەوامبوونی شەڕو ئەو زیانانەن كە لە هەردوولا دەكەون ، بەڕادەیەك كە حوكمڕانانی ئێران بەوەوە دەنازن كە بە ئاشتی ڕازی نابن‌و ناچن بەدەم هیچ جۆرە هەوڵێكی ڕێككەوتنەوە .

هەرچەندە تەماعەكانی حوكمڕانانی ئێران لای ئێمە شارراوە نەبوون لە ڕۆژی هەڵگیرساندنی شەڕ لایانەوە لە ٤\٩\١٩٨٠ دا ، بەڵام عێراق كە بە ناچاری چووە ناو ئەم شەڕەوە بۆ ئەوەی بەرگری لە خۆی‌و لەسەربەرزی‌و سەربەخۆیی‌و دواڕۆژی نەوەكانی داهاتووی بكا بە درێژایی ساڵانی شەڕ لە ڕێبازە مەبدەئی‌یەكەی لای نەدا لە داواكردنی ئاشتی‌و سووربوون لەسەر خۆشكردنی هەموو هەڵێك بۆ ئەو كۆششە چاكانەی كە بۆ ڕادەدانان كران بۆ شەڕ هەرچەندە عێراق لەپێشەوە ئەوە دەزانی‌و هەستی پێ‌كردووە كە حوكمڕانانی ئێران ئەم شەڕەیان ساز نەكردووە بۆ ئەوەی بە تەقە ڕاگرتن ڕازی‌بن‌و بەوە قایل‌بن كە ناكۆكی‌یەكە بە ڕێگایەكی ئاشتی‌یانە چارەبكرێ بێ‌ئەوەی ناچاربكرێن بەڵام ئەمە دەگەڕێتەوە بۆ بیروباوەڕە هەمیشەیی‌یەكەی عێراق لە بانگكردندا بۆ ئاشتی لە بیست‌و هەشتی ئەیلوولی ١٩٨٠ وە تا ئەمڕۆ .

● هەڵوێستی ئاشتیخوازانەی عیراق

لە كاتێكداو بەدرێژایی سێ ساڵی رابووردوو حوكم ڕاكانی ئێران شانازی‌یان بەوە كردوە كە ئاشتی ڕەفز دەكەن‌و ئەو تەقەللایانەیان تێك‌دەدا كە ئامانجیان دوایی هێنانی شەڕ بوو ، عیراق بەشێوەیەكی ئیجابی مامەڵەی لەگەڵ تەقەللا خێرخوازەكاندا دەكردو هانی دەدان ، لەو كاتانەدا كە هێزە چەكدارە ئازاكانمان بە مەردانەو پیاوانە بەرووی داگیركەرە ئێرانی‌یەكاندا دەوەستان‌و دەیانشكاندن‌و خاك‌و ئاوو ئاسمانی پاكی عیراقی‌یان دەپاراست‌و بۆ نموونە ئەم هەڵوێستانە بیردەخەینەوە :

١ – لە ١٨–٤–١٩٨٣دا ئەنجومەنی سەركردایەتی شۆڕش موافقەتی پێشەكی عیراقی ڕاگەیاند لە سەر هەر بڕیارێ یەكەم كۆنگرەی میللی ئیسلامی بیدات كە لە بەغداد بەنیازی باسكردنی وەستاندنی شەڕ بەسترا .

٢ – لە ١–١١–١٩٨٣ قسەكەرێكی ڕەسمی عیراقی موافقەتی عیراقی ڕاگەیاند لەسەر بڕیاری ژمارە ٥٤٠ی ئەنجوومەنی ئاسایشی دەوڵەتان كە لە ٣١–١٠–١٩٨٣دا دەرچوو موافقەتەكەی عیراق هەر دووای كۆبوونە وەیەكی ناوكۆیی ئەنجومەنی سەركردایەتی شورش‌و سەركردایەتی قوتری حزبی بەعسی عەرەبی سۆشیالستدا ڕاگەیەنرا لە كاتێكا ئێران ڕەفزی كرد .

٣ – لە ١٤–٢–١٩٨٤دا قسەكەرێكی ڕەسمی ڕای‌گەیاند كە عیراق بۆ ماوەی حەوت ڕۆژ واز لە بۆردوومانی شوێنە دیاری‌كراوەكان لە شارەكانی ئێران دەهێنێ وەك وەڵام دانەوەی بانگەوازێكی بەرێز مسعود ڕەجەوی لێپرسراوی ڕێكخراوی موجاهیدی خەڵق سەرەكی ئەنجومەنی بەرگری ئێران ،ئەویش لە نامەیەكدا بوو ئاراستەی بەرێز جێگری سەرەك وەزیران وەزیری دەرەوەی كۆماری عیراقی كردبوو .

٤ – لە ١٤–٢–١٩٨٤دا بەرێز جێگری سەرەك وەزیران وەزیری دەرەوەی عیراق نامەیەكی نارد بۆ ئەمینداری گشتی نەتەوە یەكگرتوەكان تیایدا هەڵوێستی عیراق ڕوون دەكاتەوە لە سەر پێشنیارەكەی ئەمینداری گشتی بەناردنی نێردراوی دەوڵەتان بۆ زانینی ڕاستی عیراق بەپێشنیارەكە ڕازی بوو لەگەڵ بەتەنگەوە هاتنی عیراق لەسەر چەسپاندنی ئاشتی عادیلانەو هەمیشە .

٥ – لە ١٧–٢–١٩٨٤دا سەرەكی فەرماندە صدام حسین دوو وەڵام نامەی نارد بۆ سەرەك احمد سیكۆتوری‌و خاتو ئەندیرا غاندی بەرێز تیایدا سەر لەنوێ ئامادەیی عیراقی نیشاندا بۆ وەستاندنی كارووباری عەسكری‌و گفتۆگۆكردن لە پێناوی ئاشتی‌دا لە سەر بنەرەتی عەدل‌و شەرافەتمەندی .

٦ – عیراق دەوری ئەساسی هەبوو لە دروست بوونی ڕێكەوتنی بۆردوومان نەكردنی شارەكان لە ٢٢ی حوزیرانی ١٩٨٤داو سەرەكی فەرماندە صدام حسین لە نامەكەیدا كە ئاراستەی ئەمینداری گشتی نەتەوە یەكگرتوەكانی كردوە پێخوشحاڵە بە پێشنیاری ئەمینداری گشتی تایبەت بە بوردومان نەكردنی شوێنە نیشتەجێ‌یەكان‌و لە ١٢ای حوزەیراندا عیراق بەرەسمی ڕای‌گەیاند كە فەرمان دەرچووە بۆ هێزە چەكدارەكان بە تەواوی ئیلتزام بكەن بە ناوەڕۆكی ئەو نامەیەوە كە سەرەكی فەرماندە صدام حسین لە ١٠–٦–١٩٨٤دا ئاراستەی ئەمینداری گشتی نەتەوە یەكگرتوەكانی كردوە .

٧ – لە ٢٢–٧–١٩٨٤دا عیراق خۆشحاڵی دەربری بەبڕیاری وەزیرانی دەرەوەی وڵاتانی ئیسلام كە لە پایتەختی یەمەن صفا بەسترا بەدانانی بەرێز داودا جاوارا سەرەك كۆماری غامبیا بە سەرەكایەتی لیژنەی كوششی خێرخوازی بۆ ناوبژی كاری لە نێوان عیراق‌و ئێراندا بۆ دوایی هێنان بەشەڕو عیراق ئامادەیی تەواوی پیشاندا لە پێناوی ئەوەی لیژنەكە ئەركی خۆی بە ئیجابی ڕاپەڕێنێ .

٨ – لە ١٥–١٢–١٩٨٤ عیراق نەرم‌و نیانیەكی گەورەی بەكارهێنا بۆ سەركەوتنی ئەركی لیژنەی گەڕان بەدوای ڕاستی‌دا دەربارەی مامەڵەكردن لەگەڵ دیلەكانی شەڕ لە ئێران‌و عیراق ، لە كاتێكا ئێران ڕەفزی پێشوازی لیژنەكەی كرد ئەگەر لە بەغدادەوە دەست پێ‌نەكا ، سەرەڕای ئەوەی بڕیاری لیژنەكە لە ئەسڵا دوای ئەو قەسابخانە درندایە بوو ڕژێمی ئێران دژی دیلە عیراقی‌یە بێ‌دەسەڵاتەكان لە مانگی تشرینی یەكەمی ١٩٨٤دا لە ئوردوگای گورگان كردی .

٩ – لە ١٢–٣–١٩٨٥ عیراق سەرلەنوێ دووپاتی كردەوە دوای ئەوەی ئێران ڕێكەوتنی لێنەدانی شوێنە نیشتەجێ‌كانی شكاند پێش دەستی بۆ دەستدرێژی فراوان لە هۆری حوێزەوەو ڕۆژهەڵاتی دیجلە عیراق دووپاتی كردەوە كە پێویستە ئەمینداری گشی نەتەوە یەكگرتوەكان پەیوەندی ڕاستە خۆ بكات بۆ چارەسەری هەموو كێشەكان بەتەواوی لە نێوان هەردوو لای ناكۆكدا .

١٠ – لە ١٥–٣–١٩٨٥ وەزارەتی دەرەوەی عیراق نامەیەكی نارد بۆ ئەنجومەنی ئاسایشی دەوڵەتان تیایدا دووپاتی دەكاتەوە كە كاتی ئەوە هاتووە نەتەوە یەكگرتوەكان‌و ئەنجومەنی ئاسایشی دەوڵەتان كارووباری بەكار بكەن بۆ دانانی چارەیەكی عادیلانەو سەرجەم‌و هەمیشە بۆ ناكۆكی عیراق‌و ئێران‌و دوایی هێنانی شەڕ .

١١ – لە ٢٠–٤–١٩٨٥ عیراق لە ماوەی وەفدی ڕەسمی‌یەوە بۆ كۆبوونەوەی كوت‌و پڕی نووسینگەی هاریكاری بزوتنەوەی بێ‌لایەن كە لە پایتەختی هیندستان بەسترا ڕای‌گەیاند كە عیراق ئامادەیە بۆ قبول‌كردنی چاری عادیلانەو سەرجەمی ناكۆكی لەگەڵ ئێران‌و دوایی هێنان بەشەڕ بەهەموو شێوەكانیەوە .

١٢ – لە ٢١ی نیسانی ١٩٨٥ سەرەكی فەرماندە صدام حسین بەتەنگەوە هاتنی عیراقی دووپات كردەوە لە سەر ئاشتی سەرجەم‌و بەرێز بنەرەتەكانی ئاشتی لەم خاڵانەدا دیاری كرد :

١ – كێشانەوەی هێزەكان بۆ سنووری دەوڵەتی .

٢ – گۆڕینەوەی سەرتاپای دیلەكان لە نێوان هەر دوو لادا .

٣ – وەستاندنی تەقە .

٤ – گفتوگوی ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ لە نێوان هەردوو وڵات لەسەر ئەم باوەڕانە بكرێ :

١ – دەست نەخستنە كارووباری یەكتری .

٢ – گەلی ئێران سەربەست‌و سەربەخۆ لەسەر خاكی خۆی بژی ، گەلی عیراق سەربەست لە سەر خاكی خۆی بژی‌و سەربەست بێ لەو ڕێگایەی هەڵیدەبژێرێ .

٣ – عیراق‌و ئێران دەوری ئیجابی ببینن لە ئەهوەنی ناوچەكەو ئاشتی لە ناوچەكەدا .

Institut kurde de Paris

٣ ساڵ بەسەر كێشانەوەی هێزەكانمان بۆ سنووری دەوڵەتی تێپەڕیو دەستدرێژی ناپەوای ئێران بەردەوامە

بڕیاری كێشانەوەی هێزەكانمان لەخاكی ئێران ئارەزوی ڕاستەقینەی عێراقە بۆ ئاشتی

١٣– لە ٢٧–٤–١٩٨٥ عیراق موافقەتی ڕاگەیاند لەسەر بەیاننامەی ئەنجوومەنی ئاسایشی دەوڵەتان كە لە ٢٥–٤–١٩٨٥دا دەرچوو سەرەڕای باری سەرنجی حكومەتی عیراق لەسەر هەندێ شت كە لە بەیاننامەكەدا هاتووەو سەرقاڵی ئەنجوومەن بەكاروباری لاوەكیەوە لەسەر حسابی چارەسەری سەرجەمو هەمیشەیی وا كە دەتوانێ چارەسەری هەموو كێشەكان بەجارێ بكات .

موافقەت كردنی عیراق سەرەڕای باری سەرنجەكانی لەوەوە هات كە هەڵوێستی چەسپاوی عیراق دەربڕی لە مامەڵە كردندا لەگەڵ ڕێخراوە دەوڵەتیەكانو هەڵوێستی چەسپاوی عیراق لە باڵ چەسپاندنی ئاشتیو دوای هێنانی بەشەر .

وە لە ١٧–٥–١٩٨٥ سەرەكی فەرماندە صدام حسین ڕازی بوو بە بانگەوازی بە ڕێز سەرەكی لیژنەی بەدوادا چونی دووەم كونگرەی میللی ئیسلامی دوكتور معروف الدوالیبی كە داوای شەر وەستاندنی نێوان هەردوو لای كردبو لە مانگی ڕەمەزانی پیرۆزدا ،ئەوەبوو لایەنی ئێران ڕەفزی كرد .

١٤– لە ١٤–٦–١٩٨٥ بەرێز سەرەكی فەرماندە صدام حسین نامەی چوارەمی ئاراستەی گەلانی ئێران كرد كە تیایدا هەلی نوێی دا بەو گەلانە كە هێز بخەنە سەر حوكمڕاكا نیان بۆ وەستاندنی شەرو چەسپاندنی ئاشتی لە ماوەی بڕیاردانی عیراقەوە بەوەستاندنی بۆردومانی نیشانە دیاریكراوەكان لە قوڵایی ئێراندا لە ٥ی حوزەیرانەوە بۆ ٣٠ هەمان مانگ .

بەرێز سەرەكی فەرماندە لە چوارەم نامەیدا دووپاتی كردەوە بنەرەتی بەكار بۆ دوای هێنان بەشەر وەستاندنی سەرجەمی تەقەیە لە وشكانیو دەریاو ئاسمانو كشانەوە بۆ سنووری دەوڵەتیو گۆڕینەوە سەرتاپای دیلەكانو گفتوگۆی ڕاستەوخۆ بۆ ڕێكەوتنی دراوسێ باشیو ئاشتی نێوان هەر دوو وڵات .

تاقیكردنەوەی سێ ساڵی ڕابووردو بە دیاریو بەكردەوە هەروەها بەقسە سەلماندنی كە حوكمڕاكانی ئێران گومڕان ، هاو سوێندی زایۆنینو یارمەتی عەسكەریو ئامۆژگاری لە تل‌ابیبەوە وەردەگرن ، بەجۆرێ كە لە هەموو سنوورێكی پەڕیوەتەوە لە ڕووی نارەسەنیو لە خۆبایی بوونەوە سوورن لەسەر دانانی عیراق بە پلەی یەكەمو وڵاتانی خەلیجی عەرەبی بە دوایدا بە مەیدانی ئارەزووی دوژمنایەتیو خۆفراوان كردنو خەونە مردوەكانیان بە فەرز كردنی دەسەڵاتی شەڕانیو دواكەوتویان بەسەر دەسەڵاتی عیراقداو دەسەڵاتی ڕاپەرینو ژیان ، بەڵام هەوڵیان بەفیرۆ چوو ، دەستیان گۆجبوو لەبەردەم عیراقدا هیچ نەمایەوە ، دوای ئەوەی لەماوەی چەندان ساڵی شەڕا لە یەكەم هەنگاوی ئاشتی هەمیشەییو سەرجەمی عادیلانەوە كە فەرماندەی مێژوویی صدام حسین لە ٢٨ی ئەیلولی ١٩٨٠دا ڕایگەیاند تەنیا یەك ڕێگا مایەوە ئەویش ڕوخاندنی سەرجەمی توانای دەستەی گومڕاكانە ، لە مەیدانی شەڕا یان لە قوڵایی خاكی ئێراندا ، ئەوەبوو بڕیاری ئەمە لە كۆبوونەوەی ناو كۆیی ئەنجوومەنی سەركردایەتی شۆڕشو سەركردایەتی قوتری حزبی بەعسی عەرەبی سۆشیالستدا لە ٢٥–٥–١٩٨٥ دەرچوو تا هەموو هەڵوێستە ئیجابیەكانی عیراق لە ماوەی ساڵانی شەڕدا بە تاجی ئەو بڕیارە برازێنێتەوە تا بۆ حوكمڕاكانی ئێرانی بسەلمێنێ كە عیراقی مەزن توانای وێرانكردنی ئەوانی بەتەواوی هەیە ، لێدانەكان كە لە عیراقەوە ئاراستەی ناوەوەی ئێران دەكرێ یان لە بەرەكانی شەر ناوەستن تا حوكمڕا گومڕاكانی ئێران واز لە خەونە نەخۆشەكانیان كە خۆفراون كردنە لەسەر حسابی عیراقو نەتەوەی عەرەب نەهێننو گوێ ڕایەڵ نەكەن بۆ زمانی حەقو عەدلو ئاشتی هەمیشەیی لەسەر بنەرەتی پەیوەندی وەك یەكو ڕێزی بەرامبەرو دەست نەخستنە كاروباری ناوخۆ .

پاشكۆی تایبەت بەبۆنەی ڕابووردنی سێ ساڵەوە بەسەر كێشانەوەی هێزەكانمان بۆ سنووری دەوڵەتی

تەقەللاكانی پەلامارە سەرنەكەوتووەكانی ئێران دوای كێشانەوەی هێزەكانی عیراق لە ٢٠ی حوزەیرانی ١٩٨٢ – بۆ ١ حوزەیران ١٩٨٥

١ – شەرەكانی یەكەمی ڕۆژهەڵاتی بەسرە لە ١٤ – ١٩٨٢/٧/٣٠ .
٢ – پەلامارێكی بچووك لە دوژمنەوە بۆ سەر كەرتی ناوەراست لە ٩ی تەمووزی ١٩٨٢ .
٣ – شەرەكانی كەرتی مەندەلی لە ١ – ١٩٨٢/١٠/١٤
٤ – پەلامارێكی بچووك بۆ سەر كەرتی ناوەراست لە ١٩٨٢/١ت/٢٠ .
٥ – پەلامارێكی بچووك بۆ سەر كەرتی ناوەراست لە ١٩٨٢/١ت/٢٤ .
٦ – پەلامارێكی بچووك بۆ سەر كەرتی ناوەراست لە ١٩٨٢/١ت/٢٦ .
٧ – شەرەكانی ڕۆژهەڵاتی میسان (طیب) لە ١ – ١٩٨٢/١١/٩ .
٨ – شەرەكانی ڕۆژهەڵاتی میسان (الشیب) لە ٧ – ١٩٨٢/٢/١١ .
٩ – شەرەكانی ڕۆژهەڵاتی میسان (فەكە) لە ١٣ – ١٩٨٣/٤/١٥ .
١٠– شەرەكانی كەرتی فەیلەقی یەكەم (حاجی هومەران) لە ٢٢ – ١٩٨٣/٧/٢٩ .
١١– شەرەكانی كەرتی ڕۆژهەڵاتی زرباتیە لە ٧/٢٩ – ١٩٨٣/٨/٤ .
١٢– شەرەكانی حاجی هومەران لە ١٩٨٣/٨/٤ بۆ ١٩٨٣/٨/١٢ .
١٣– شەرەكانی پێنجوین لە ١٩٨٣/٢ت/٢ بۆ ١٩٨٣/٢ت/١١ .
١٤–شەرەكانی پێنجوین لە ١٩٨٣/٢ت/٢٠ بۆ ١٩٨٣/٢ت/٢٢ .
١٥– شەرەكانی كەرتی ڕۆژهەڵاتی بەسرەو میسان لە ١٩٨٤/٢/٢١ بۆ ١٩٨٤/٣/١٧ .
١٦– شەرەكانی سیف سعد (فل٢) لە ١٩٨٤/١٠/١٨ تا ١٩٨٤/١٠/٢٧ .
١٧– پەلامارێكی بچووك لە كەرتی باكوور لە ٢ شوبات ١٩٨٥ یەك ڕۆژ .
١٨– شەرەكانی هۆڕی حوێزە [تاجی شەڕەكان] لە ١٩٨٥/٣/١١ بۆ ١٩٨٥/٣/١٩ .

بۆردومانی شارەكانی عیراق لەلایەن ئێرانەوە دوای كێشانەوەی كەرتەكانی عیراق .. لە ٢٠ی حوزەیرانی ١٩٨٢ وە بۆ ١٠ حوزەیران ١٩٨٥

ز	شار	ژمارەی بۆردومان بەتۆپ
١	بەسرە	٤٥٩
٢	خانەقین	١٧١
٣	مەندەلی	٣٧٢
٤	زرباتیە	١٨٠
٥	پێنجوین	١٥
٦	شەهابی	٨٠
٧	خورمال	٨٠
٨	گوندی شانەدەری	٥٠
٩	سەید صادق	٦٤
١٠	چۆمان	١٠
١١	قۆرەتوو	٢٣
١٢	بیارە	١١
١٣	بەدرە	١٠
١٤	منذریە	٣
١٥	سیروان	٤
١٦	الطیب	٣
١٧	قەڵادزێ	٤
١٨	ڕۆستەم بەگ	٤
١٩	شارەزوور	٣
٢٠	قازانیە	١٦
٢١	هەڵەبجە	١٣
٢٢	دەربەندیخان	٩
٢٣	چوارتا	٥
٢٤	ماوەت	١
٢٥	شارباژێر	١
٢٦	هەندی ناوچەی نیشتەجێ لە ڕۆژهەڵاتی بەسرە	١
٢٧	كەنار	١
٢٨	بەغداد	١١ ساروخ
٢٩	عوزەیر	١

بوردومان بە فڕۆكە لەلایەن ئێرانەوە بۆ سەر شارەكانی عیراق دوای كێشانەوەی هێزەكانی عیراق لە ٢٠ی حوزەیرانی ١٩٨٢ وە بۆ ١٠ی حوزەیران ١٩٨٥

ز	ناوی شار
١	بەغداد
٢	مقدادیە
٣	ابو صیدا و سعدیە
٤	ئاكرێ
٥	دهۆك – دێرەلوك
٦	علی غربی – علی شرقی – قلعة صالح
٧	بەعقوبە
٨	علی غربی
٩	ڕەواندوز
١٠	علی غربی
١١	جەلەولاو كفری
١٢	بەندەری قولی بەكر
١٣	مێرگە سوور
١٤	كۆیە
١٥	ناوچەی شیب
١٦	ڕانیە
١٧	قەزای شیب
١٨	ناوچەی عوزەیر
١٩	ناوچەی جەسان
٢٠	ناوچەی علی شرقی
٢١	بۆسەر ناوچەی باكوور
٢٢	دوكان
٢٣	ناوچەی باكوور
٢٤	پارێزگای دیالە
٢٥	سلێمانی – چوارتا
٢٦	بەسرە
٢٧	بەعقوبە
٢٨	واسط
٢٩	میسان
٣٠	علی غربی
٣١	میسان – عوزەیر – قلعة صالح
٣٢	هەولێر – گوندی صادق

چەند وێنەیەك لە سەركەوتنە مەزنەكەی

ئەم هەفتەی جەنگاوەرەكانمان لە خوارووی

دوورگەی «مجنون»

Institut Kurde de Paris

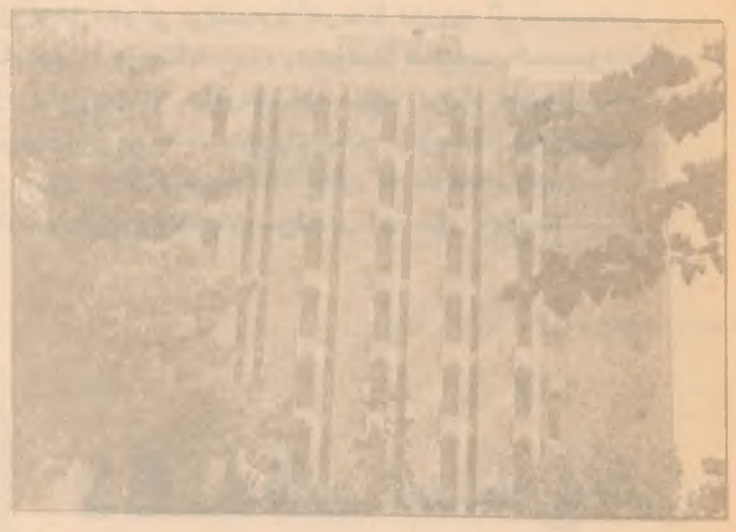

شاری گەشت و گوزاری دۆکان

جێی گەشتی هاوین و زستان

ئەم ســـاڵ شاری گەشت و گوزاری دوکان لە بەرواری ٦/١ وە ، وەرزی هاوینەی دەستپێ‌کردووە ئاشکرایە لای هەموو ئەوانەی بۆ گەشت و حەوانەوە چونەتە ئەم شارە ، هەر لە ساڵی ١٩٧٩ وە هەتاوەکو ئەمرۆ ساڵ بەساڵ گۆڕانی تایبەتی بەســـەردا هاتووە .

بۆ خۆش‌کردن و فرەکردنی شـــوێنەکانی حەوانەوە ، هەروەها دروســـت‌کردن و کردنەوەی دوکان و گازینو شوێنی یاری و مەلە ، بەســـەر کردنەوەی باخچەو گەشتی ناوی کـــە تایبەتـــە بە ناوچەکە ، زستانی رابوردوو شاری گەشـــت گوزاری دوکان ، دەورێکی زۆر نایابی هەبوو لـــە رازاندنەوەی شارەکە ، کە بەشێوەیەکی گشـــتی سەیرانکەران ڕویان تێ‌ئەکرد . ئەمەش وای لێ‌کرد ببێتە یەکەم شار و شوێن و گەشت و گوزارێ کـــە میوانێکی بێ ژمـــــارە بە گوێرەی پرۆگـــرامی نوسینگەکانی گەشـــــتەوگوزار و لاوەکی ڕوی تێ‌بکەن ...

لە چاوپێ‌کەوتنێکدا لەگەڵ بەرێز جێگری شاری گەشت و گوزاری دوکان کاك محمد یاســـین قادر دا گەلێ شتی‌تری بۆ ڕون‌کردینەوە دەربارەی شارەکە .

● **هەموو ساڵێ کە دێینە ئەم شـــــارە گۆڕانێکی نوێ بەدی‌ئەکەین !؟**

— گومانی تێدانیە کە شاری گەشت و گوزاری دوکان ڕۆژبەڕۆژ خۆشتر ئەبێت تاوەکو ئەو میوانـــە بەرێزانەی ڕووی تێ‌ئەکەن ، ئەو ماوەیەی ئەمێننەوە بە کەیف و خۆشی بەسەری‌بەرن . ئـەو گۆڕانانـــەی کە لـــە پرۆژەی ئەمساڵدا نیاز وایـــە کۆتایی بێت ، کردنـــــەوەی ئوتێلێکی گـــەورەیـــە کە ٦٠ ژوورو ٤٠ شقەیە . ئەم ئوتێلە سێ بەشی تێدایە کە گازینو مەلەگاو هۆڵی دیسکۆ — جگە لە کافتریاو هـــەندێ شـــتی‌تر ، نیازمان وایە کـــەبیدەین بەکـــرێ بەشارەزایان و کارگەران کـــە لـــە بەشــــەکانی گەشت و گوزاردا کاریان کردبێت ، یاخود شارەزایەکی ئەوتۆیان هەبێت کە بتوانن کاروباری ئوتێلەکە بەڕێوە ببەن .

جگەلەو مەلەگایە ، مەلەگای ترمان هەیە ، ئەم هاوینە بەتەواوی ئیش‌کردنی تێدا تەواو ئەبێت ، سەیرانکەران و میوانەکان کـــەڵکی لێ‌وەرئەگرن . هەروەها چەند خانوویەکی بەردمان بە دروست‌کردن داوە ، هەموو پێویستـــیەکانی بەنزین خـــانـــەیـــەکی ئامادەکراومان ساز کردوە ، بـــەو نیازەی ئـــەویش بکرێتەوە .. جـــگە لـــەوەی بینـــایەکی گـــەورەی نەخۆشخانەیەکمان تەواوبوە ، تەنها کەرەســــەکانی ماوە بـــۆ ئەوەی کـــاری تێدابکرێت . هەوڵمان داوە کە بازارێکی گەورە دروستبکەین ، شـــارەکەمان بانکی ئاڵ‌وگۆڕکردنی پارەی تێدایە ، بـــۆ ئـــەوەش پەیوەندیمان کردوە بەلایەنەکانی جێ‌بەجێ‌کار ، تـــا ئەو کەسانەی کەدێنە ئێرە بتوانن چەك و پارە بگۆڕنەوە بۆ ئاسان‌کردنی گەشتەکەیان .

● **ئەم زستانە میوانتان چۆن بوو ، لەچاو ساڵانی پێشوو .**

— لە ڕاستیدا بەگوێرەی پلانی ســـاڵانەی شارەکەمان ئەمانەوێت بایەخێکی تەواو گرنگ بدەین بەگشتی زستانە ، چونکە ناوچەکەمان لە زســـتاندا زۆر خۆشە ، ئەگەر هاتوو پێویستیەکانی گەشتکەران ئامان بکرێت ، ئەو بڕوایەدام لە هاوین گەشـــتی زۆرتر بۆ ئەکرێت ، نمونەش ئەم زســـــتانی ڕابوردوبوو ، کە بەنرخی داشکاو چەندەها گەشـــتی تایبەت لەلایەن نوســـــینگەکانی گەشت و گوزارو

خەڵکیەوە کە راستەوخۆ هاتوون ڕێکخراوە . هەندێ لەو گەشـــتانە چوار ڕۆژ ئەمانەوە ، کاتێکی زۆر خۆشیان ڕائەبوارد .

● **ئەی ئاشە بۆ ئەم هاوینـــە بەرنامـــەی تایبەتتان ئامادەکردوە :**

— بەڵێ هەروەکو پێم ووتی ئێمە بەرنامەی تایبەتمان ئامادەکردوە بۆ سەیرانکەران ، بـــەتایبەتی وەرزی هاوینە ، کە بەوەرزی گەشـــــتی بـــەرز ناوئەبرێت . ئەمساڵ لە مانگی ٦ شەشەوە دەست پێ‌ئەکات ...

بۆ ئەوەی ئەوکەسانەی کەدێنە شـــارەکەمان کاتێکی گەشت بەخۆشی بەربەســـەر ، چەنـــد بەلەمێکی تایبەتمان ئامادەکردوە ، کە گەشـــتکەر ئەتوانی خۆی گەشتی پێ‌بکات لەگـــەڵ ماڵ‌ومنداڵ و هاوڕێکانی کە ئەمە شتێکی تازەیە ، جگەلـــەوەی دوو پاصی ئۆتۆمان هەیە کە هەریەکـــە ٤٢ کـــەس هەڵئەگرێ گەشتەکا بەناو ئاوی دوکاندا ، ئەمە جگە لە بەرنامەی تایبەتی شـــەوانەو یاری‌کردن و ئاهەنگ گێڕانی میلی و بەشداری‌کردنی میوانـــەکان لەدانانی پرۆگرام و شەوچەرەو گێڕانەوەی نوکتـــەو قـــەی خۆش کە شەوانی پێ‌بەرێتەســـــەر . هەوڵمانداوە زۆربەی کابینـــەکان تەلەفزیۆنی بـــۆ دابنرێت ، هەروەها پاصمان ئامادەکردوە بۆ گەشتی تایبەت کە میوانەکانمان ئەبەین بۆ بینینی شـــاخ و دێهاتە نزیکەکانی شاری گەشـــــت و گوزارو بینینی ناوچەکەو زانیاری زۆرکردنیان دەربارەی شارەکەمان ، لەگەڵ ئەمانەشدا هەموو پێویســـتیەکی خواردن و خواردنەوە لە گازینوو چێشتخانەی شـــــارەکە ئامادەیە ، هەروەها ســـــەمون‌خانەیەك و بازارێکی بچکۆلەی تێدایە .. بۆ پێویستیەکانی خواردەمەنی .

● **لە وەرزی گەشـــت و گوزاردا ئەتانەوێ بڵێن چی !**

— ئەوەی ئێمە ئەمانەوێت حەزئەکەین لـــە شارەکانی کوردستاندا گەشتی بەکۆمەڵ هان‌بدرێت ، کە زیاتر خەڵکی لەڕوی کۆمەڵایەتی و ڕۆشـــنبیری گشتی‌یەوە نزیك‌ئەخاتەوە .. بەتایبەتی ئێمە کـــە زۆر حەزمان لەگەڵ گەشتی تاکەیی و سەیراندایـــە ، بەڵام گەشتی بە کۆمەڵ تا ئێستا بەو شێوەیە بواری بۆ ئامادە نەکراوە . هەروەها ئێمە لێرە گۆرەپـــانی باسکەو باڵەمان هەیە . حەزئەکەین تیپەکانی ئـــەو یاریانە پێشبرکێ‌و یاری نێوان خۆیان و تیپەکـــانی دەرەوەی شاری سلێمانی لەیارێگای ئێمە بکەن ..

بڕوانە ل ١١

● ئازاد ●

سەرەکێ ئێکەتیا نیشتمانی

یا قوتابیاو لاوان لدهوکێ :-

بفەرمانا سەرەك صدام حسین

ئاڤاکرنا پارێزگەهەکا مەزن و هەڤچەرخ لدهوکێ

شیان و گیان و هێزا هەر وەلاتەکی یان هەر میللەتەکی ، بـــێ گومان قوتابی و لاون و ئەگەر ئەڤ هەردوو چینـــە هـــاتنـــە پەروەردەکرن ب مێرخاسی و زانیاریێ مانا وێ ئـــەوە وەرارو پێشکەفتن کەفتە دناڤ میللەتی‌داو ئەگەر نەهاتنە چاڤدێری کـــرن و پەروەردەکرن ئـــەڤـــە ئـــەو میللەت پاشکەفت و کاروانـــێ پێشکەفتنێ دناڤدا مر .

لێ ل وەلاتێ مە پویتەکرنەکا زێدە هەیە ب کەرتا قوتابیاو لاواو هەمی شیانێت زانیاری و هونەری و وەرزشی بو ڤـــێ چەندێ د تەرخان کرینـــە ، ئەورا ئەم دبینین لقێـــــت ئێکەتیا نیشتیمانی قوتابیـــاو لاوان دبێ بزاڤ و چالاکینـــەو لقێ ئێکەتیا نیشتیمانی یـــا قوبیاو لاوان لدهوکـــێ ژی جەماوەرێ دهوکێ بێ بەهـــر ناکەت ژ چالاکی و بزاڤێت خۆ پێدا وەرزش و هونـــەری و زانیاری .

لێ دا پتر ئەڤ بـــزاڤ و چالاکییە بو خوێندەڤانا روهن بین مە ئەڤ چاڤپێکەتنە کـــر دگەل بەرێز (ناجی فیاضـــی الجنابی) سەرەکێ ئێکەتیـــا نیشتیمانی یا قوبیاو لاوان — لقێ دهوکێ :-

پ — ئێکەتیا نیشتیمانی یا قوبیاو لاوان لدهوکێ چ بزاڤ هەبون ئەڤ ساڵە ؟

ب — ئێکەتیا مە ب چەند بزاڤ و چالاکیێت زانیـــاری و هونەری و رەوشەنبیری رابو وەك :-

١ — پشکداری دهەمـــی هەلکەفتنێت نیشـــتیمانی و نەتەواتی لدهوکێ .

٢ — پشـــــکداری د میهرەجانا بونا (ســـەرەکێ قوماندار صدام حسین)ێ ب تیپەکا هونەری لبەغدا .

٣ — پشـــــکداری دمیهرەجانا (بوهارێ) یـــنـــا (طلائعیا) لبەغدا .

٤ — پشـــــکداری ب بەرهەمێت زانیـــــاری لپیشەنگەها بەغدا یـــادەولەتی .

٥ — ئەم رابـــون ب بەرهەڤکرنا ئاهەنگەها هونەری یامەزن لدهوکێ ب هەلکەفتنا چەژنا بونا سەرەکێ قوماندار .

٦ — ئەم رابون ب دانانـادوو بـەرکیـا رەوشەنبیری (مناظـرە ثقافیـــە) دناڤبـەرالێژنیت ناحیاو قـــەزاو پارێزگەهی بو (طلائـــع) و قوتابیا .

٧ — سەرەدانا خێزانێت شەهیدا لدهوکێ .

٨ — ڤەکرنا دەورێـــــت فێربونا (کەهرەبێ) لهەمـــی پارێزگەهی .

٩ — ڤەکرنا دەورێـــــت فێربونا درواری بـــــو کچا لدهوکێ .

١٠ — ڤەکرنا دەورێـــــت فێربونا هونەرێ تەشکیلی .

پ — پشکداریێت هـەوەییت داهاتی چنە ؟

ب — ئەم دێ پشکداریـــێ کەین د دووبەرکیا (طلائیعا) ل تێلەفزیونا بەغدا .

٢ — ئەم دێ پشکداریـــێ کەین ل میهرەجانا وەلاتی بو (طلائیعا) لپارێزگەها بابل لهەیڤا نەهـ .

٣ — دێ پشکداریێ کەین‌ل ئولمپیادا وەرزشـــــی لبەغدا .

پ — دەورێ ئێکەتیێ چیە لپێشخستنا بزاڤا وەرزشی لپارێزگەهێ ؟

ب — براستی ئێکەتیا مەگرنگترین پالدمرە بـــــو پێشخستنا بزاڤا وەرزشی لپارێزگەهێ و ئەم گەلـــەك پارمەتیا یاری و یاریکـــەرادکەین بڤی رەنگی خارێ :-

١ — پەیداکرنا کـــەل و پەلێت هەمی رەنگێت یاریا بو یاریکەرا .

٢ — چێکرن و بەرهەڤکرنامەیدان و یاریگەهێت یاریـــا لپارێزگەهێ و لقەزا .

لێ تشتێ ژ هەمیا مەزنتر و گرنگتر ئەوە ڤـــان روژا سەرەکێ قوماندار فەرمان داکـــــو یـــاریکـــە هەکـــا بەرفرەهو مەزن ب سەخلەتێـــــت دەولـــەتـــی لدهوکێ بێتە چێکـــرن و ئـــەم گەلەك گەلەك دلخوشین بڤێ بریارا مێژوویێ یا گرنگ و ئەڤە پالدەرکێ مەزنە بـــو وەرزشڤانێت مە کو پتـــر شیانێت خو بو عیراقـــــا (صدام حسین)ێ تەرخـــان بکەن .. بئانەهیا خودێ دێ ڤان روژا .

دەست بئاڤاکرنا ڤـــێ یاریگەهێ کەین لدهوکـــێ لدەڤەرا بەروشکێ .

پ — ئێکەتیێ چ نەخشێ کێشایە بـــو قوتابیاو لاوا ل وەرزێ هاڤینا ئەڤ ساڵەدا ؟

ب — مە ئەڤ نەخشـــێ خارێ بێ کێشای بو قوتابیاو لاوا بو هاڤینا ئەڤ ساڵە :-

١ — ڤەکرنا دەزگا بـــو کارێت زانیاری و هونەری .

٢ — ڤەکرنا دەورا بو وێنی فوتگرانی بو گەنجێـــت پارێزگەهێ .

٣ — ڤەکرنا دەورکـــا (موسیقی) بو گەنجێـــت پارێزگەهێ .

٤ — ڤەکرنـــا دەورێـــت بهێزکەتنێ (تقویە) بو هەمـــی قوتابیا ل هەمی بابەتێـــت خواندنێ .

● لدویماهیێ سوپاس بو سەیدا (ناجی فیاض الجنابی) سەرەکێ ئێکەتیا نیشتیمانـــی یا قوتابیاو لاوا — لقێ دهوکێ .

● ئەز ژی سوپاســـیا روژناما هاوکاری یاخـــو شتڤی دکەم و مـــن دڤێت ب رێکا ڤـــێ روژنامێ سوپاسیا خوو هەمی وەرزشڤانێـــت دهوکێ بگەهینمە ســـەرەکی قوماندار بهەلکەفتنا بریـــارا وی بئاڤاکرنا یاریگەهەکـــا مەزن و هەڤچەرخ لدهوکێ .

— لقی دهوك —

لەبەر ڕۆشنایی ڕووداوەکانی‌دا

گومڕاکان و مەسەلەی فەلەستین

ئازاد عبدالصمد

بەردەمێك کە ڕژێمـــــە ئەگبەتەکەی ئێران ، بە ناوی ئیـــسلامەوە سینگی خـــۆی دەردەپەڕاندو داوای مافـــی زەحمەت کێشو چەوساوەکانی دەکرد ، دەهاتە ســـەر مەسەلەی فەلەستین و خۆی بە تاکە دڵسۆزی ئەو شۆڕشە ئەزانی و خۆی وا دەنواند کە گوایە ئامانجی هەرە گەورەی ئیـــسلام ئەمرۆ وا دەخوازێ کـــە بەگژ زایۆنیزمەکاندا بچێتەوەو مافی فەلەســـتینە موسڵمان و دەربەدەرەکان لـــە چاوی ئەمەریکاو زایۆنیزمەکان بسێنێتەوە ، بەم پڕوپاگەندە بەتاڵانە دەیویست ، وەکـــو ڕژێمێکی شۆڕشگێڕ ، خۆی بە وڵاتان بناسێنێ ...

بەڵام ڕۆژگار ئەم درۆیـــەو هەزاران درۆی تری لـــەم بابەتەی ئەو ڕژێمەی پووچەڵ کردەوە ، وە ئامانج و نیـــازە بۆگەنەکانیان زۆر بە ئاشکرایی بۆ هەموو گەلانی جیهان ڕوون بۆوە ، وە بە بەڵگە ئێـــــران سەلماندی کە لە ڕەسەندا بەك هەر لایەنگری خەمخۆری گەلی فەلەستین و شۆڕشەکەی نی‌یە بگرە کێشـــەیەکی هـــەرە گەورەیە لە بەردەم ئـــەم شۆڕشەو گەیاندنی ئامانجەـ کانی ، بگرە لـــە ڕاستی‌دا دژ بە شۆڕشی فەلەستینە ...

باشترین نموونەش بـــۆ سەلماندنی ئەم قســـەیە ، ئاشکرابوونی ئەو پەیوەندی‌یە چەکداری‌یە بوو کە لە نێوان زایۆنیزم و ڕژێمـــی ئێـــراندا پەردەی لە ڕوو لا دراوە ..

ئێران لە کاتێکا پڕوپاگەندە بـــۆ فەلەستین دەکات کە لـــە ژێرەوە پەیوەندی‌یەکی بەتینی لەگەڵ زایۆنیزم دا هەیە ...

وەئـــەو پەیوەندی‌یە ، شتێکی تازە نی‌یەو زۆر کۆنە ، بەڵام نیشانەکانی لە سەرەتای ئەو جەنگەی نێوان ئێمەو ئەو ڕژێمە بەکرێ گیـــــراوەدا هەست پێ دەکرێت ...

ئیمپریالیزم هەر بە هۆی ، ئەو زایۆنیزمانە نی‌یە دەوری خـــۆی لـــــە ناوچەکەماندا دەگێڕێ ، بگرە ئەمڕۆ داردەـ ستێکی وای هەیە کـــە زۆر لەوان زیاتر بە دڵسۆزی ترو ڕاستەو خۆتر لە خزمەتی ئەو دان کە ئەمیش هێنانـــــــە پێشەوەی ڕژێمە کۆنـــــــە پەرستەکەی خومەینی‌یە ، بۆ خەریك‌کردنی عیراق ، بـــەجەنگێك و ڕوو وەرگێڕانی لە مەسەلەیەکی هەرە گرنگـــی‌نەتەوایەتی ، کە ئەویشـــــ مەسەلەی فەلەستینە ...

زایۆنیزم ئەگەر لە عیراق‌نەترسایە . بۆردومانـــــی مەفاعیلە نەوەیەکانی عیـــراق‌نەدەکرد ...

وەئەگەر لە عیراق نەترسایە،ڕژێمێکی وەکو خومەینـــی بەگژدا نەدەکرد ...

ئەگەر نا بۆ لە بریێ هەموو وڵاتە عەرەبیەکانی کەنداو ، ئێران چاوی بڕیە عیـــراق و شەڕی پێ‌فرۆشت ...

چونکە ئەوان بەر لـــــە جێ‌بەجێ‌کردنی ئەو پلانـــــە نەخشە کێشراوە ، لە هێزی عیراق دڵنیابوون ، لەگـــەڵ عیـــراق و سەرکردایەتیەکەی دڵنیابوون کە عیراق ســـــەر دا نوێنێ . بەرامبەر بـــــە پیلانەکانیان بێ‌دەنگ نابێ ..

وەکو هەندێ لە ئاستی‌دا بـــێ دەنگ بوون . ئەمڕۆشـــس ، دووای بڕانەوەی میللەتانـــی ئێرانی بەستەزمان ، ئەوانەش کە لە بەرەکانی جەنگ بوون بە خۆڵەمێش بەر ئاگـــــری عیراقیەکان ، ئینجا ئێران تازە بـــە تازە بـــە بۆتەی ڕۆژی قودسەوە خۆنیشان دان ڕێك دەخاو داوای مافی فەلەستین دەکا . ئێران با چاوێك بـــە مافی میللەتە ستەم لێ‌کراوو چەوساوەکەی خۆی‌دا بگێڕێ و بیرێك لەو ژیانەو پاشـــە ڕۆژیان بکاتەوە کە تـــێ‌دا دەژین ،

ئێران با چەتەکانی ـئەمەل ـبەگژ ڕەشماڵە ئاوارەکانـــی فەلەستین‌دا نەکا ، فەلەستین هیچی تری لە ئێران گەرەك نی‌یە ... کوان ئەوانەی لـــە خوتبەی نوێژی هەینی‌یـــان دەکرد ، (فەلەستین ..... دەڕۆین بۆ فەلەستین ، بەڵام عیراق ڕێگامان نادا ..؟)

وەبیرتان نی‌یە عیراق چۆن ئەو پڕوپاگەندە بە تاڵەی بـــە درۆ خستنەوەو بە سینگەـ فـــرەوان و مرۆڤایەتیەکەی خۆی دەنگی دانەوەو ووتـــی ئەوەتا خاکی عیراق لەســـەر پشتە با سوپای ئێرانی بـــە خۆیان و چەکەکانیان بە نـــاو خاکی ئێمەدا ڕابوورن ؟

لە کاتێك‌دا کە لە هیـــچ یاساو عورف و فەرهەنگێکـــی ئەو دونیایە دانی‌یە دوژمن بە ئەمن و ئاسایش بە ناو خـــاکی دوژمن‌دا ڕابورێ .

هەموو ئەم ڕاستی‌یانە پەلی درۆو دەلەسەی ڕژێمـــــە دڵڕەشەکەی تاران دەپسێنن و پڕوپاگەندەکانیان وەکو بڵقـــی سەر ئاو دەپوکێننەوە ...

وەئەو پڕوپاگەندانەی کـــە بۆ فەلەستینی دەکەن ، هیچی کەمتر نی‌یە لەو دروشـــــمە بریقە دارانەی کە گەلانـــی ئێرانی بەستە زمانی پێ هەڵ دەخەڵەتێنن .

دیاردەیەکی پیرۆزە ، کە بەیانیانی هەموو چوارشەممەیەك ، لە ژوورەکەی بەڕێز پارێزگاری هەولێردا ، پێشوازی هاووڵاتیان دەکرێت ،بۆ ئەوەی هاووڵاتی لە نزیکەوە دەنگی بگاتە لێپرسراوانو مشووری بۆ بخورێت لە پێناو چارەسەرکردنی گیروگرفتی رۆژانەی کە روو بە رووی دەبێتەوە .

راستیەکەی ، بەلای ئێمەوە ، ئەم دەرگا کردنەوەیە لە رووی کۆمەڵانی خەڵك ئەنجامی چاك ئەداتە دەستەوە ،ئەگەر بێتو بە ووردی لەو کێشانە بکۆڵدرێتەوە ..ئەوە بۆ تەنیا بەیانیەکی چوارشەممە کە ئێمە لەگەڵ هاووڵاتیان لەو تاقی‌کردنەوە ژیاین ، بۆمان دەرکەوت ، بەڕێز پارێزگاری هەولێر تەنیا لەو هەفتەیەدا «٩٨» هاووڵاتی پێشوازی کرد کە هەریەکەیان گیروگرفتێکی خستە بەردەم بەڕێزی .. لەوانەش :ـ

هاوکاری لەنێوان

پارێزگاری هەولێرو هاووڵاتیان

● خوشکی هاووڵاتی شکریە سلیمان بە بەڵگەوە دەری خست ، کە باری ژیانی رۆژانەی نەگونجاوەو پێویستی بە دابین‌کردنی چارەسەریەك هەیە ، بەڕێزی ، دوای پێدا چوونەوەی داواکاریەکەی ، گەیشتە ئەو ئەنجامە داواکاریەکەی بە زووترین کات جێبەجێ بکرێتو ئەمری لەسەر شارەوانی هەولێر کرد بۆ ئەم مەبەستە ..

● هاووڵاتی رسول محمد یەکێك بوو لەوانەی کە هاتە ژوورەوە ، بە گیانی دیموکراتی لەگەڵ بەڕێزی کەوتە گفتوگۆ ، لە ئەنجامدا بەڕێز پارێزگاری هەولێر مامۆستا ابراهیم زەنگەنە بڕیاری‌دا «شوقە» یەکی بۆ دابین بکرێت بۆ ئەوەی بحەسێتەوەو داواکاری وەکو بڕیار نێردرابە بەڕێوەبردنی ناوخۆیی بۆ بەجێ هێنان .

● هاووڵاتی صبحی احمد ،گیروگرفتێکی خستە بەردەم بەڕێزی کە بریتی بوو لە دۆزینەوەی کار ، بەڕێزی دوای پرسیارکردنی بنجو بنەوانی مەسەلەکە ، ئەمری کردە سەر بەڕێوەبەرایەتی شارەوانی هەولێر بۆ دامەزراندن ..

● بەڵام هاووڵاتی رووناك ئەحمەد گیروگرفتی خۆی گێرایەوە دەربارەی هەندێ دیاردەی ناراست لە مەسەلەی دابەش‌بوونی تەلەفۆنداو بە بەڵگەوە دەری خست کە داواکاریەکەی رەوایە . ئەوە بو بەڕێزی بڕیاری بەجێ گەیاندنی کارەکەی‌دا .

● زۆربەی داواکاریەکان بەجێ گەیەندرا ، بەڵام کاتێك مەسەلەکە دەگەیشتە ئەو رادەیە کە دوور بێتەوە لە یاسا ، بەڕێزی گفتوگۆی لەگەڵ هاووڵاتیاندا دەکردو ئەوەی دەردەبڕی کە ئەرکی هەموومان پاراستنی لێپرسراویەتی‌یە ، هەر یەك لە لای خۆیەوە بە دڵسۆزی لە نواندنی ئەرکی سەر شانی‌دا بەرامبەر بە خەڵك هەندێ جاریش، گیروگرفتی هاووڵاتیانی بە تەنیا حاڵەتێکی تایبەتی وەرنەدەگرت ، بەڵکو ئەو بارە تایبەتی‌یەی وا لێك‌ئەدایەوە کە گشتی‌یەو بۆ ئەم مەبەستەش چەند راسپاردەیەکی لە نێوان ئەو گیروگرفتانە دەرکرد لە پێناو بنبڕبوونی کێشەی هاووڵاتیان .

ـ شێرزاد ـ

لقێ نەقابا مامۆستا لپارێزگەها دهوکێ نوێنەرێ کەرتەکا مەزنو گرنگە ژ چڤاکی ئەو ژی کەرتێ یان جەماوەرێ مامۆستایە .....مامۆستا هەلبەت خودان پەیامەکا مروڤایەتیێو پەروەردەیی‌یەو ب هزارەهادەستێت مروڤا لسەر دەستێت وێ یێت فێربوینەزانینیو زانیاریێ لەوڕادبێژنە مامۆستا ڕێبەرێت میللەتا و هەمی دەما مامۆستا جهێ ڕێزو ڤەدرگرتنێ‌یە لنك‌هەمی کەساو هەمی بەرپسیارا وهەر ئێکی ژمە بیرهاتنو‌یادگارێت خوش یێت هەین‌دگەل دەرساو مامۆستاو فێرکرنێ .

دگەل سەرەکێ

نەقابا ماموستا

لە دهوکێ

ئەڤجا خوشتڤیا مە بۆ مامۆستا ئەم پالداین کو سەرە دانەکێ ببەینە نیقابا مامۆستا لدهوکێو لبارەگاریێ نیقابێ مە ئەڤ چاڤپێکەتنە کر دگەل سەیدا (مصطفى موسى ئامێدی) سەرەکێ نەقابا مامۆستا ـ لقی دهوکێ :ـ

پ ـ چارچوێ نەقابا مامۆستا چاوا دهێتە دانان ؟

ب ـ لدویف بڕیارا ژمارە (١٤٢) ل ساڵا ١٩٧٨ هەر دوو ساڵا جارەکێ هەلبژارتن دهێنە کرن لهەمی خانەگەهێت پارێزگەهێو هەر (١٠٠) مامۆستا دێ پێکڤە کومبن بو هەلبژارتنا سێ کەسا لسەر مەودایێ وەحدێت ئیداریێد بچویك ،پاش ئەڤ لێژنێت بچویك دێ روژەکێ کومبن ژبو هەلبژارتنا (٥) کەسا بۆ لێژنا کەرتی (قطاع) لڤەزایێت پارێزگەهێ ، پاش ئەڤ لێژنێت کەرتی لڤەزا دگەل دەستەکا ڕێڤەبەر یا کەڤنو دگەل نوینەرێ لقێ پارتا بەعسا عەرەبیا هەڤپشك دێ پێکڤە کوم بن ژبو هەلبژارتنا (٩) کەسا کو ببنە دەستەکا ڕێڤەبەر بو لقێ پارێزگەهێ.. هوسانێ چارچوێ نەقابا مامۆستا لپارێزگەهێ دهێتە دروستکرنو هەلبژارتن .

پ ـ هوین ، چ خزمەت رادبن بوجەماوەرێ مامۆستا؟

ب ـ ئەم یانکو نەقابا مامۆستا لپارێزگەهێ بڤان کارێت ژێری رادبین بۆ جەماوەرێ مامۆستا :ـ

١ ـ پێشکێشکرنا یارمەتییت (نقدی) بو ئەنداما ل رویدانێت (حوادث) سوتنێ یان نەساخیێ یان برینداركرنێ ...هند .

٢ ـ پێشکێشکرنا یارمەتییت (نقدی) بو وان ئەنداما ئەوێت (راتبێ) وان بێ تەڤاویدێ ژ (٨٠) دینارا کێمتر بیت .

٣ ـ پێشکێشکرنا (سلفا) بو ئەنداما بو ئاڤاکرنا خانیاو فرێکرنا ئەندامێ نەساخ بو دەرڤەی وەلاتی .

٤ ـ نەقابا مە پشکداریێ دکەت دهمی لێژنێت دویڤچونێ (تحقیقێ) ئەوێت دهێنە کرن دگەل ئەندامێ ڕێڤەبەر بو لقێ پارێزگەهێ.. مە ژلایێ ڕێڤەبەریا گشتی یا پەروەردەیێڤە .

٥ ـ لقێ نەقابێ لپارێزگەهێ لێژنەکا هەی دبێژنێ لێژنا کاروبارێت ئەنداما ئەڤ لێژنە گوهێ خو ددەتە گرفتاریێت مامۆستا یێت تایبەتیو یێت گشتیو دەستێ هاریکاریێ بو درێژ دکەت .

٦ ـ نەقابێ نوێنەرێ خوی یێ هەی د وان لێژنادا ئەوێت تایبەت بو وەرگرتنا مامۆستا ل خاندا زانکویێو خواندنا ماجستیرێ .

پ ـ هاریکاری دناڤبەرا هەموو ڕیکخراوێت دی لپارێزگەهێ ؟

ب ـ بێ گومان ئەم هەمی دلسۆزانە کار دکەین ژبو ئاڤاکرنا عیراقەکا نوی .. عیراقا (صدام حسین) یانکو ئارمانجا مە هەمی ڕیکخراوێت پیشەییو جەماوەری ئێکە لەوڕا هاریکاری دناڤبەرا میەدا گەلەکا هەیو گەلەکا ب هێزە .

ـ لقی دهوك ـ

چاوی کامێرا

ئێرە ، تەنیشت قوتابخانەیەکی سەرەتایی گەرەکی مزگەوتی سپی هەولێرە ، ئەم گۆماوەش ، هێلانەی مێش‌و مەگەزو بۆقە ،هاووڵاتیانی گەرەکەکە ، شەوانی هاوین بە (ئاوازی بۆقەکان) شەو دەکەنەوەو خەوی شیرین لە چاویان دەتۆرێ وێنەیەکە دەیخەینە بەرچاو ، بەڵکو ئەمە خوایە.. شارەوانی هەولێر بەزەیی پێدا بێتەوە !!.

کامیرای : شێرزاد

روو بە روو

سەردانێکی تایبەتی !!

لەم چەند رۆژانەی دوایی دا سەرمان دایە ئافرەتێکی نەخۆش لە بەشی لە دایك‌بوونی نەخۆشخانەی هەولێر، ئەوەی لەو سەردانە کورتەدا بینیمانو بیستمان ، زۆر لەوە گەورەترە لەم گۆشەدا پیاو یەك دوو قسەی دەربارە بکات ..تەنانەت من لەم بڕوایەدام ئەگەر بە رێکەوتیش بێ ، لێپرسراوێ رووی نەکووتۆتە ئەو بەشە .. دەنا من دڵنیام دڵی بە حاڵی ئەو نەخۆشانە دەسووتا .

● وەرە نەخۆش قبزت لەوە نەبێتەوە لەسەر پێخەمی خوێناوی بخەوی .. لە هۆڵێك‌دا بیت کە بەو چلەی گەرمایە ،دوو پانکەی شل‌و شۆقی کۆنی تیا بێ ، سەرباری هەموو ئەوانەش ، بە سێ رۆژ جارێ چاوت بە پزیشکێ بکەوێ !

ئەی گوایە ئەو نەخۆشانە بۆچی لەو بەشەدا ئازار بچێژن ئەگەر دەردەکە گرانتر بێ‌وسووکتر نەبێتەوە؟

● بە هەزار بینەو بەردەو ناسیاوی‌ی ،پزیشکم هێنایە سەر ئەو نەخۆشەی خۆمان .. هاتو نەهات گوتی : «قسەی خۆمان بێ، ئێرە دادی ئێوە نادات ، وا چاکترە بچیتە نەخۆشخانە تازەکە ، لەوێ ، خزمەتو پاکیت بۆ زامن دەکەنو چارەسەریشت بۆ دەدۆزنەوە» ..

ـ سەرێکم لەقاندو گوتم، باشە ، ئەی ئێرە خەستەخانە نیە ، ئەی کەوا بێ بۆ دەرگاکەی‌دا ناخەن ؟!.

ـ شێرزاد ـ

چرۆکان دەگەشێنەوە

دەنگێ مە

● عبدالله ئامێدی ●

گەلۆ ... دەنگێ مە دەنگ ڤەدا ل وارێ مە .. پەرتوکەك نەخری‌یە و بەرهەمەکێ تورەیی و روشنبیری‌یە ژ دەستەکەکا خەم خور و بزاف کەرێت زمانێ کوردی ل دهۆکا رەنگین بەلاڤە کریە . خەلاتەکێ بەرکەتی‌یە گەهشتیە من ... دەما چاڤێت من پێکەتین ... من هەلگرت و لبەرسینگێ خو شداند و پێ گوت :

دەنگێ مە کەت بازاری
وە پیروز بیت لڤی کاری
قسە هاتە سەر زاری
ژ دەستەکا گەنجێت واری
دەما من چاڤ پێکەتین
من دیتن گارە و مەتین
بێ گازی دکەن میللەتین
بێ خەمێ ئەم سوتین
دێ سەحکەنە دەنگێ مە
تەماشا کەن کارێ مە
دا ناس بکەن خامێ مە
ئەڤەیە رەوشتێ مە

راستە دا سەحکەینە دەنگێ مە ... تەماشا کەین ... بنیاسین ... بخوینین باشیکا ... هەما هۆسا تو پێ دبێژی ...

بلا ... بلا .. چەوا بیت
ئاخفتنا دوو طا بیت
لسەر زارێ مە هەمیا بیت
بلا ... بلا ... چەوا بیت
ژ هەمیا پتر من ڤیا بیت
بلا نەخریێ ساڤا بیت

براستی هەما دەنگێ مە ناڤەك خوشە :ـ

ناڤەك خوشە ... دلێ من د حەوینیت
ئاوازەك پڕ بجۆشە گیانێ هەمیا د لەیزینیت
پەرتوکەك هێژایە کتێبخانا د خەملینیت
تورەیە کەل و پوری د جەمینیت
بەر دلکەکێ بمفایە بۆ نەڤیا هەر دێ مینیت

راستە وەیە ... بەلێ دا بابەتێن وێ بخوینین .. تەماشای بەرگێ وێ بکەین ... ؟

ئەوژیك وەیە ... بەرگێ وێ سورەو داڤێت رەش نڤیسارا وێیە ـ و یا دی بیرا من ل روژێت سەر سال و جەژنا ئیناڤە دەما دایکا من هێك سور دگرن و خالێت رەش لێ دکێشان گەلەك مە پێ خۆش بۆ ... بەلێ ئەڤ کڤانۆك و نەخشە ... چنە ...؟

وەك شاپەرێت کەوانە ... ل نیڤا وێ هەمی داڤ بهەفرا تێك هەلکێشاینە ... وەك پیروزا مشەخت دەما ریس ل تەڤنی ددا ... بەرگیسك چێد کرن نزا ... ئەز دبینم وەك داڤێت تەڤن پیرکا سەرە دەرا شکەفتا ئاف جورنی یە ... یان وەرگرا پێل وەشانە ... یان پێلێت دەنگێ هەمیانە .. ؟ دێ لێ گەرێ ئەڤە نە شولا مەیە ، هونەرمەند (ابراهیم محمد) ڤێ چەندێ دزانیت ..

دێ دا پەری ڤەدەین و دپێش گوتنێ دا بچین خار ... لدور رۆژنامە گەریا کوردی بەر پەرێن کلیلا دەرۆکێ رۆژنامەگەریێ سەیدایێ هێژا خودێ ژێ رازی « مقداد مدحت بدرخان » دکەتن ... خوزیکا یێ ساخ با ... !!! پا دا دلخوش و کەیف خوش بیت بڤی کارێ هۆ بەرکەتی ... بەلێ پا بخوزیکا مرۆڤ ناگەهیت جوتێ کەزیکا .

پاشی د دیڤدا رەخنە و کارێ رەخنەگریێ دەست پێ دکەت ... ڤێجار ئەم وێ ل ڤێرە خو ڤەکێشین داکو رێکێ بدینە رەخنەگرا لسەر ڤێ کتێبا نەخری باخڤن ... چونکە مە پێ چێنا بیت خو باڤێینە وی بۆری ... و یا مە ڤیای مە گوت ... بتنێ من دڤێت ئەز ڤی کاری ل سەیدایت هێژا پیروز کەم :ـ

هۆ ... هۆ ... سەیدایێن مە
بەلاڤەکەن دەنگێ مە
دەست نیشان کەن رێکا مە
دا خویا کەین تورێ مە
نە بەرزە بیت زارێ مە

هیوا

● ئاڤگە ●

لە گزنگی سەرهەڵدانی
پرشنگی ناوچاوی خۆردا
لە ئاهەنگو ناونیشانی
چ رەوتێکی هەمە جۆردا
کام تابلۆیەت زۆر نازدارە
تاگەشی کەم
کام شانۆیەت فەردارە
وەکو بەرنامە نەخشی کەم
کام لاپەڕە
لەپەرتووکی ژیانتا بەرزە ئاسمانی
لەتوێی وشەمدا پەخشی کەم
گیانم هەروەك چرای شەوو
ناڵانو بەرهەمو چرۆ
هەردی بێ هۆرەتان یەکسەر بکاتە تاو
ئاسمانی ئەم سەرتاپا بکاتە هەتاو

پەشیمانی

● ناظم دلبەند ●

پێت نەوتم دەوەرە زوو بۆ داخوازیم
لەگەڵت دێم بە تەنورەی بەرم رازیم
منی گەنجی تامەزرۆی تۆ بێ سێو دوو
بە دایکم وت بێتە ماڵتان هەر زوو بە زوو
چاوەڕوانی مژدەی خۆش بووم کەی دێتەوە
ترسو لەرزی سەر ڕێگامان ببڕێتەوە
تەقەی دەرگا راپەڕاندم ، گەڕایەوە
زوزوو پێی وتم دەزگیرانت بای دایەوە
میگلادەی زێڕ .. خانوی تازە .. داوای ئەو بوو
خۆی نەناس کرد تۆی لە خەویشا نەدیبوو
عەقڵم نەما ، لە داخانا روو لە کوێ‌کەم
وەعدو وەفای ئەم کیژۆڵە بۆ کوێ ببەم
پێی دەوتم من تۆم ئەوێ بە تۆ رازیم
باوك کێیە ، تۆ زوو وەرە بۆ داخوازیم
بەڵام کوانێ .. خۆت بازرگانی کچانی
من دەربەست نیم لە دوا رۆژ خۆت پەشیمانی
چونکە زۆر زوو خۆت لێم گۆڕیو بات دایەوە
برۆ لاچۆ .. تۆ لە دڵما سڕایەوە ..

چیرۆکی گوێ ئاگردان

چۆلەکەو ..
پشیلە ..

رۆژێك لە رۆژان ، پشیلەیەك ، چۆلەکەیەکی وێڵ ئەگرێتو پێش‌ئەوەی کە بیخوات چۆلەکەکە ئەڵێ :ـ

ـ پشیلەی زیرەكو میهرەبان بەر لەخواردن دەستو پلی ئەشوات .

پشیلەکە وتی :ـ راست ئەکەی وایە ..

خێرا چۆلەکەکە دائەنێو ئەچێت دەستو پلی بشوات بەڵام هەتا ئەگەڕێتەوە چۆلەکە هەڵدەفڕێتە سەر لقەدارێكو گاڵتە بەساکاری پشیلەکە ئەکات . پشیلەکەش ئەمەی زۆر لاگران بوو بۆیە وتی :ـ

جارێکی تر هەتا ماوم لە‌پێشانان ئەخۆم ئەوجا دەستو پلم ئەشۆم ئیتر لەو رۆژەوە پشیلە بەوە خوی گرتووە پاش خواردن ئەوجا دەستو پلی پاك ئەکاتەوە .

س

هیڤیەك

من لبەرە دیوانا هوزانڤانێ ئەمر (ڤەهێل ئامێدی) بەرهەڤکەم بو چاپی ..ئەڤجا هیڤدارم هەر برادەرەکێ هوزانەکا وی هەبێت بلا بگەهینیتە دەستێ من برێکا ئێکەتیا نڤیسەڤانا لدهوکێ ئو ئەز دێ سوپاسیا وی کەم

ڕێکێش ئامێدی

لە یادی سی‌و پێنج ساڵەی کۆچی دواییدا

لایەرەیەکی شاراوە لە ژیانی «پیرەمێرد»ی نەمر

● ئومێد ئاشنا ●

« بەشی دووەم »

کاتێك کە توفیقی مەحمود ئاغای هەمزاغای مەسرەف بە فەرمانێکی میری لە ساڵی (١٨٩٥)دا دەگوێزرێتەوە بۆ ـ کەربەلا ـ ناچێت بۆ ئەوێو دەست لە کاری فەرمانبەری هەڵدەگرێت .

لە پاش سێ ساڵ واتە ساڵی (١٨٩٨) لە تەمەنی (٣١) ساڵی‌دا بەهاوڕێیەتی شێخ سەعیدی باوکی شێخ مەحمودی نەمر دەچێت بۆ تورکیاو لە ساڵی (١٨٩٩) لە تورکیاوە دەچێت بۆ ـ مەکە ـ و دەبێتە حاجی توفیق . مامی گەورەی ناوی (سەعید هەمزاغا) بووە . مامەکانی تری ناویان (حسەین ، حەسەن ، فتاح) بووە . بنەچەی خێزانیان دەگەڕێتەوە بۆ بنەماڵەی بەختیاری . پیرە مێرد خۆی دەڵێت : « خۆم‌و خزم‌و کەس‌و کارم کەمتر ئەم شارەمان بە قیسمەت بوە . مامی گەورەم ـ سەعید هەمزاغا ـ لە پیلانی ـ حەلەب ـ دا مردوە . مامە حسەینم کەوتە لای ـ باطوم ـ و ـ گورجستان ـ حەسەن ـ لە هەڵەبجەو ـ فەتاح ـ لە ـ حلە ـ . کوڕەکانم لە تورکیە . بنچینەمان کە ـ بەختیاری ـ ین و ـ سەردار ئەسعەد ـ م لە تەورێز دیبوو ، لە زیندانی تارانا مرد »(١) .

پیرە مێرد پێش ڕۆیشتنی لە سلێمانی ژنی هێناوەو ژنەکەی ناوی ـ غەزالە خان ـ بووە . لەم غەزالە خانە سێ کچی هەبووەو کوڕی نەبووە . ئەمەش ناوەکانیانە ..

١ ـ مەهدیە ، لە تەمەنی منداڵیدا کۆچی دوایی کردوە .

٢ ـ ئەمنە یاخود ئامینە ، بۆتە خێزانی میرزا محیی الدینی برای میرزا فەرەج . دوو کچی بوەو هیچیان نەماون .

٣ ـ ڕەحمە خان ، کە ساڵی (١٩٧٧) کۆچی دوایی کردو هەر لە سلێمانی دەژیا . دایکی مامۆستا فائق هوشیارو ئەحمەد زرنگ ـ ە . من خۆم لەو ساڵانەی دوایی تەمەنیدا لە سلێمانی چەند جارێکم بینیوە . ئێستا گۆڕەکەی لە گردی مامە یارە لە تەنیشت پیرە مێردی باوکی ـ یەوەیە .

هەروەها خوشکی پیرەمێرد ناوی ـ فاتم ـ بوە . خۆی دەڵێت : « فاتم ـ ی خوشکم حاجی بەفرو دۆشاوەکەی هەمیشە لە تەنیشتەوە بوو »(٢)

لەو سەرچاوەو کتێبانەدا کە سەبارەت پیرەمێرد نووسراوە باسی ئەوە نەکراوە ئایا کە پیرە مێرد لە ساڵی (١٨٩٨)دا بە هاوڕێیەتی شێخ سەعید ڕۆیشتوە بۆ تورکیا ، ئایا کەسێکی کەیان لەگەڵ بووە ؟ لە ئەنجامی پرسیارو گەڕاندا بۆم دەرکەوت کەسی سێیەم کە لەگەڵیانا لە سلێمانیەوە ڕۆیشتوە ـ حاجی شێخ عارفی سەرگەلو ـ بووە .

پیرەمێرد ساڵی (١٩٠١) دەچێتە کۆلێجی یاسا کە ئەو کاتە پێیان وتوە ـ مەکتەبی حقوق ـ و لە ساڵی (١٩٠٥)دا تەواوی دەکاو دەبێتە پارێزەر ـ محامی ـ . بەهۆی گیانی نیشتمان‌پەروەری‌و بوو بە ئەندامی ـ کۆمەڵەی کورد ـ(٣)و بڕوا نامەی ـ حقوق ـ دەبێتە خاوەن ئیمتیازو سەرنوسەری ڕۆژنامەی ـ کورد ـ کە ئۆرگانی ـ جەمعیەتی تەعالی‌و تەرەقی ـ کورد بووە لە ئەستەموڵ .

خوشکی ـ طە هاشمی ـ دەبێتە خێزانی‌و لە ماوەی ئەو بیست‌و پێنج ساڵەی لە تورکیا بوە لەو ژنە دوو کوڕی هەبووە ، ناوی کوڕی گەورەیان ـ نەژاد ـ بووەو کوڕی بچوکیشیان ناوی ـ وداد ـ بووە . پیرەمێرد لە ساڵانی دوایی ژیانیدا لە سلێمانی گەلێ جار بە نووسین یادی ئەو دوو کوڕە دوور وڵاتەی خۆی کردۆتەوە .

ـ نەژاد ـ ی کوڕە گەورەی لە دورگەی ـ هەگبەلی اطە ـ کە پێشی ئەڵێن ـ اطە بازاڕی ـ وە جێگایەکی خۆشە لە تورکیا لە دایك‌بووە . لەو کاتەدا پیرەمێرد قائمقامی ـ هەگبەلی اطە ـ بووەو لە شەوی ئاهەنگی لە دایك‌بوونی نەژاددا وەك پیرەمێرد خۆی دەنووسێت (ئەمین زەکی بەگ)ی مێژوونووس لەوێ بووەو شیعرێکی بۆ ئەو موناسەبەیە بۆ کوڕەکەی پیرەمێرد نووسیوە بەڵام بەداخەوە هەتا ئێستا ئەو شیعرە مێژووییەمان دەست نەکەوتوە . پیرەمێرد دەڵێت : « دوای ئەوە کە نەژادی کوڕم لە جزیرەی ـ هەگبەلی اطە ـ هاتە دنیا ئەمین زەکی بەگ قەسیدەیەکی نووسیبوو خالد ضیا و ئەکرەم بەگی رجائی زادە زۆریان پەسەند کرد »(٤) .

هەروەها نەژاد وەك حاجی توفیقی باوکی گیانی کورد پەروەری‌و نیشتمان‌پەروەری بەرز بوەو لەگەڵ ئەوەشدا لە نووسینی پەخشان‌و وتاری ڕۆژنامەنووسی‌دا دەستێکی باڵای هەبوە . بەرهەمی خۆی لە گۆڤارو ڕۆژنامەکانی ئەو سەردەمەی تورکیادا بڵاو کردۆتەوە . پیرەمێرد لە باسی نەژاددا دەڵێت : « عبدالله جەودەت کە لە پاش مەشروتیەت لە ئەورووپاوە هاتەوە لە ئەستەموڵ بوو زۆرتر لە هەموو کەس من لە خزمەتیا بووم . خۆم‌و نەژادی کوڕم بە ـ نظم‌و نثر ـ لە مجەلەکەیدا خزمەتمان هەیە »(٥) . لە ڕووی گیانی نیشتمان پەروەری ئەم کوڕەی پیرەمێردەوە گەلێ زانیاریمان لەلا هەبە بەڵام باشترینیان ئەو زانیاریانەن کە پیرەمێرد خۆی بۆمان دەنووسێت‌و دەڵێت « لە ئەستەموڵ کە « جەمعیەتی کورد »(٦) تەشکیلی کردبوو لەگەڵ ـ اتحاد ـ چیەکانا(٧) بەربەرەکانیان بوو اتحادچیەکان خەڵکیان دەترساند ، فیدائیان هەبوو . ئەحمەد صمیم ـ و ـ حسن فهمی ـ کە وەك من غەزەتەچی بوون کوشتنیان . ئەم ـ عەزیز ـەش ـ مەبەست لە عەزیز یا مولکی ـ یە نەژادی کوڕی منی هەڵ فریواندبوو خۆیان بە فیدایی جەمعیەتی کورد قەید کردبوو »(٨) .

نەژادی کوڕی حاجی توفیق بەگی پیرەمێرد شەهادەی ـ حقوق ـ ی هەبوەو دوو جار سەردانی باوکی کردوە ، لە تورکیاوە بۆ شاری سلێمانی . جارێکیان لە ساڵی (١٩٣٣) بەڵگەشمان بۆ ڕاستی ئەوەیە کە پیرەمێرد دەڵێت : « نەژاد ـ ی کوڕی پیرەمێرد بۆ دیداربینی لە تورکیاوە هاتۆتەوە ، بە جارێ پیرو جوان بە چاو ڕونیەوە هاتوون ، هەردو لایان ، باوك‌و کوڕ زۆریان پێ خۆشە ، تێکرا سوپاسی چاکەو غەریب نەوازی هەموو لایەك ئەکەن »(٩) .

هەروەها لە چلەی ماتەمینی پیرەمێرد ـ دا لە ساڵی (١٩٥٠)دا دیسان لە تورکیاوە هاتوەو ئامادەی ئەو ماتەمیە بووە . ساڵی (١٩٥٤) لە تورکیا کۆچی دوایی کردوە . نەژاد ـ دوو کوڕی هەبووە بە ناوی ـ ئەتیلا ـ و ـ محمد ـ کە ئێمە نازانین ئێستا لە ژیان‌دان یان نا ؟!

ـ وداد ـ کوڕی دوەم‌و بچوکی پیرەمێردە . لە تورکیا لە دایك‌بووە . بڕوانامەی دکتۆرای لە ـ ئابوری ـ دا هەبووە . نازانین ئەمیش ماوەیان نا ؟! . بەڵام لە یەکێ لە ساڵەکانی پێش جەنگی جیهانی دوەمدا هاتوە بۆ سلێمانی بۆ لای پیرەمێردی باوکی‌و لەوێشەوە چۆتە ـ بغداد ـ و چووە بۆ ـ هندستان ـ و لەوێ بڕوانامەی بەرزی لە زمانی ـ سانسکریتی ـ دا وەرگرتوە لەم بارەیەوە پیرەمێرد دەڵێت : « بەر لە جەنگی جیهان سۆزی دوایی جەمعیەتێکی ئەنسکلوبیدی لە تورکیە ڕێك خرابوو ، لە دانشمەندانی گشت میللەتێك پێك‌هاتبوو . پرۆفیسۆرێکی ئەڵمانیان هەڵبژارد بوو سەرەك بێ . ـ وداد ـ ی کوڕی منیش هەروا لا لە سەنگی خۆی تێ‌هەڵ‌قورتاند . تێ فکریم ڕۆژێ لە ناکا پەیدا بوو وتی ، بابە منیان داناوە بچم بۆ هیندستان لەوێ شارەزای زبانی سانسکریتی ببم ، هەتا بچمەوە تورکیا ئەگەر جەمعیەت هۆی کەوتە ئاساری سانسکریتی بۆیان بخوێنمەوە . پارەیان داومێ هیچم لە تۆ ناوێ . منیش هەڵسام بردمە بەغدا پەساپۆرتەکەیم لە سەفارەتی بەریتانیا بۆ ڤیزە کردو ـ ڕەشید نەجیب ـ یش تەوسیەی بۆجێ‌یەك بۆ نووسیبوو لەوێ زۆر بە کەڵکی هاتبوو »(١٠) .

لەم بەشەدا گەلێك شارەزا بوین لەو زانیاریە شارراوانەی سەبارەت بە ژیانی خێزانی‌و تایبەتی پیرەمێرد بوون لە ژمارەکانی داهاتودا پەرە بەم باسانە دەدەین‌و لە زۆر لایەنی شاراوەی ژیانی پیرەمێردی نەمر ئاگادار دەبین .

● سەرچاوەکان :

١ ـ هەڵمەتی خەفەت ـ پەخشانی پیرەمێرد .

٢ ـ لە کوردستانا چۆنمان ڕابوارد پەخشانی پیرەمێرد .

٣ ـ کۆمەڵەی کورد ـ جەمعیەتی تەعالی‌و تەرەقی کورد ـ تورکیا ساڵی ١٩٠٨ شێخ عبدالقادر شێخ عبیدالله دای مەزراند .

٤ ـ ژین ژمارە (٥٥٤) ساڵی ١٩٣٩ .

٥ ـ ژین ژمارە (٧٠٤) ساڵی ١٩٤٣ .

٦ ـ سەرچاوەی ژمارە سێ .

٧ ـ مەبەست لە ئەندامانی حیزبی اتحاد و ترقی تورکی ئەو کاتەیە .

٨ ـ ژین ژمارە (٨٥٥) ساڵی ١٩٤٧ .

٩ ـ ژیان ژمارە (٣٦٨) ساڵی ١٩٣٣ .

١٠ـ ژین ژمارە (٩٣٩) ساڵی ١٩٤٨ .

ئاخۆ ئێمە چیمان بۆ گۆرانی‌و مەقامەکانمان کردووە؟!

مصطفی نەریمان

ئێمەی کورد وەکو هەموونەتەوەکانی سەر ئەم زەمینە لە باو باپیرانمانەوە سامانێکی‌بە نرخ لە گورانی‌و مەقام‌و بەستەمان بۆ ماوەتەوە ،(خورشیدی) و (ئەڵلاوەیسی) ،(حەیران) و (لاووك) لە مەقامە ڕەسەنەکانی کورد ئەژمێردرێن .

جا کێ ئەم مەقامانەی داناوەو لە کوێ دانراوەو لە چی ساڵێکدا بوە تا ئێستا نەکەوتونەتە ژێر لێکۆڵینەوەیەکی زانستی وورددەوە . ئەوەی نووسەران لەم مەیدانەدا کردبێتیان چەند مەقام‌و گۆرانی‌یەکیان لێ چاپ کردووە یا جارێك جاوێك بخشێنینە ئەو کتێبانەی لەم بوارەدا چاپ کراوان پزانین چین :

١ ـ گۆرانی کوردی ، سلێمانی ١٩٢٥ ، ل١١ (ناوی نووسەری لەسەر نیە)

٢ ـ گۆرانی ، کوردی‌و مەریوانی ، بەغداد ١٩٣٢ ، ل ٧٢ .

٣ ـ گۆرانی یا (ترانەهای کوردی) ، در محمد موکری ، تاران ١٩٥٠ ، ل ١٩٢ .

٤ ـ بەزاری لاوك‌و حەیران ، ڕەسول گەردی ، بەغداد ١٩٥٧ ، ل ١٠٦ .

٥ ـ چریکەی کوردستان ، حەسەن زیرەك ، تاران ١٩٦١ ، ل ٥٠ .

٦ ـ گۆرانی‌و هەڵپەرکێ ، طاهر توفیق ، بەغداد ١٩٦٧ ، ل ٦٤ .

٧ ـ شیلان‌و شلێر ، ڕەسول گەردی ، بەغداد ١٩٦٧ ، ل ١٣٠ .

٨ ـ کۆمەڵێك لاوك‌و حەیران ، محمدی مەلا کەریم ، بەغداد ١٩٦٨ ، ل ١١٢ .

٩ ـ لێدوانێکی کورت لە مەقام‌و مۆسیقای کورد ، عوسمان شارباژێڕی ١٩٧٢ ، ل ٨٢ .

١٠ـ گۆرانی‌و ژیان ، طاهر توفیق ، بەغداد ١٩٧٣ ، ل ٥٩ .

١١ـ بەستەو مەقام ، عوسمان شارباژێڕی ، بەغداد ١٩٧٩ ، ل ٦٠ .

١٢ـ مامڵێی هونەرمەند ، محمد کەساس ، ١٩٧٩ ، ل ٤٤ .

١٣ـ چەپکێك لە گۆرانی‌یەکانی محمد جەزا ، ١٩٧٩ ، ل ٣٨ .

١٤ـ گەوهەرێ ، گۆرانی ـبەکانی حسن زیرەك ، ١٩٨١ ل ٣٦٨ .

١٥ـ گۆرانی‌یەکانم ، عەلی مەردان ، ١٩٨١ ، ل٢٧١ .

١٦ـ مەقەمەکانی سێوەی هونەرمەند ، کەریم شارەزا ، بەغداد ١٩٨٢ ، ل٩٦ .

١٧ـ بازی بێریان (گۆرانی‌یەکانی محمدی مامڵی) ، محمد حسن ئەحمەد ، ١٩٨٢ ، ل ٢٨٤ .

١٨ـ گوڵی سەربەستی ، طاهر توفیق ١٩٨٣ ، ل ٢٣٢

١٩ـ حەسەن زیرەك‌و هەندێك لە بەسەرهاتەکانی میرزا کەریم خۆشناو ١٩٨٤ ، ل ١٢٤ .

٢٠ـ هندەك ژ ئەسترانێت فولکلوری کوردیت سۆڤیتی ـشعبان مزوری ١٩٨٥ ل٦٤

سەرجەمی ئەم کتێبانە لە چاو کتێبەکانماندا لە صەدا یەك کەمترە ، ئەگەر بە بارێکی تردا بڕوانین دەبینن زوربەی زۆری ئەم کتێبانە تەنها کۆکردنەوەی ئەو گۆرانی‌و مەقام‌و بەستانەیە کە دەماو دەم بۆمان ماوەتەوە ،تەنها دوو کتێبەکەی کاك عوسمان شارباژێری نەبێت کە نەوعە لێکۆڵینەوەیەکمان بۆ ئەخاتە ڕوو ، لەمەوە بۆمان دەرئەکەوێ ئێمەی نووسەر بۆ مەقام‌و گۆرانی کوردی هیچی ئەوتۆمان نەکردووە ، واتە ئێمە مانان قەرزای ئەو سامانە نەتەوایەتی‌یە مانین .

لە بیستەکانەوە لە ناو کورددا گەلێ گۆرانی‌و مەقام زانمان تیا هەڵکەوت وەك (مەلا کەریم ، کاوێس ئاغا ڕەشۆل ، عەلی مەردان ، صالح دیلان ، مریم خان ، حەسەنی جزیری ، عارفی جزیری ، طاهر توفیق ڕەسول گەردی ، عومەر دزەیی ، شەماڵ صائب ، حەسەن زیرەك ، مامڵێ ، هتد...) بەشی زۆری ئەم هونەرمەندانە سەریان نایەوەو کۆچی دوایی‌یان کرد ، ئەوی لەسەر هونەرمەندانی ئەم چەرخەمانە ئەوەیە کە لە گۆشەگیری دەرچێ‌و دەستێك بگرنە باڵ مەقامی کوردی‌یەوە بەتایبەت ڕووی دەم ئەکەمە کاك (شەماڵ صائب) کە لە پەنجاکاندا شۆڕشێکی خستبوە ناو بەستەی کوردی‌یەوە هەروەها کاك (عومەر دزەیی) کە ویستی گۆڕینێك بخاتە ناو ئاوازە کوردیەکانمان کەچی بەرەو ڕۆژئاوایی بردەوە .

خورشیدی‌و خاوەر ، ئەڵلاوەیسی و قەتار لە شیعری مەولەوی و مەلای جەباری‌و ناری‌یەوە ووشەکانی وەرئەگرت‌و بەستەکانیشیان پاك‌و خاوێن و سەنگین بوون ، کەچی ئێستا هەندێ ووتەی ئەوتۆ کەوتونەتە ناو گۆرانی کوردی‌یەوە کە دوورە لە زەوقی سەلیم . جا ئەبێت بۆ گۆرانی‌یەکانمان شیعری پاك‌و پاراو دابنرێت بە جۆرێك کە ئازایەتی‌و نەبەردی‌و داوێتی پاکی‌و خووڕەوشتی کوردی تیادا ڕەنگ بداتەوەو هەوڵ بدرێت بۆ لێکۆڵینەوەی مەقامەکانمان بە شێوەیەکی زانستی‌و بەرەو پێشەوە بردنیان تا ئەو کەلەپوورەمان بپارێزین‌و ببوژێنینەوە .

شاری ـ پاشماوە

ئێمەش ئامادەین زەمینەیەکی گونجاویان بۆ برەخسێنین بێ‌گومان ئەمەش ئەبێتە جێگای دڵخۆشی ئەو گەشت‌وگوزارانەی لە شارەکەمانن .

ئەوەی ئەمساڵ زیاتر سەرنجی سەیرانکەران ڕائەکێشێ ڕازاندنەوەی باخچەو شوێنەگشتیەکانی شارەکەیە بە گوڵی جوان‌و چاندنی نەمام‌و داری میوەو بەردار ، بۆ ئەوەی لەم بارەیەوە شتێکی زیاتر بزانین ، چاومان کەوت بەبەرێز مصطفی حمە رحیم ، لێپرسراوی بەشی کشتوکاڵی شاری گەشت‌وگوزار :

● **ئەرکی بەخێوکردن ڕازاندنەوەی باخچە بەگوڵ‌و نەمام بەئەرکێکی پیرۆز ئەژمێرێت ، بەتایبەتی بۆ ڕازاندنەوەی باخچەی شاری گەشت‌وگوزاری دوکان ، ئایا بەرێزتان چیتان کردوە بۆ ئەم مەبەستە :**

ـــ هەرچەندە ماوەیەکی کەمە ئەم ئەرکەمان پێ‌سپێراوە ، بەڵام وەك ئەرکێکی پیرۆز وەك بەرێزتان ئەڵێن ، پڕبەدڵ لەم‌بوارەدا کارئەکەین ، بە چەند کرێکارێکی کەمەوە کە وابزانم لە ڕادەی پێویستی ئەم شارە گەورەیە نیە بۆ ڕازاندنەوەی بەگوڵ‌و خۆش‌کردنی سێبەرەکانی بەنەمام‌و داری بەردار ، لەگەڵ ئەمەشدا کەم‌تەرخەمیمان نەکردوە ، خزمەتێکی جوانی باخەکانمان کردوە ، ئێمە لێرە هەستاوین بە جێ‌بەجێ‌کردنی ئەرکێکی باخچەیی ئەویش زۆرکردنی باخی‌میوەو سەوزە ، هەتاوەکو شارەکە لە ساڵانی ئایندەدا پێویستی بەمیوەو سەوزەی دەرەوە نەبێت ڕاستەوخۆ لێرە ئەو میوانە دەست‌کەوێت ، ئەمساڵ هەستاوین بەچاندنی چەند ڕەزێکی ترێ‌و باخی قەیسی‌و هەنارو هتد ..

هەروەها ئەمساڵ لە ڕوی ڕازاندنەوەی شارەکە ٦٠٠٠ هەزار داری یوکالبتوس‌و سنەوبرمان ناشتوە .. هەموو شوێنەکانی حەوانەوەو گازینوو بەردەمەکانیان بەچیمەن‌و گوڵی جوان ڕازاوەتەوە .. نیازمان هەیە شوێنێکی تایبەت دابنێین بە هەموو جۆرە گوڵێك بیرازێنینەوە ، سەیران‌و میوانەکان کەڵکی لێ‌وەرگرن‌و تەماشای دیمەنی بکەن ..

● **نیازتان نیە پێشنگای گوڵ بکەنەوە ؟**

ـــ لە ڕاستیدا وەك نیاز ، گەلێك نیازی جوان‌کردن‌و ڕازاندنەوەی شارەکەمان هەیە .. ساڵی ئایندە بیری کردنەوەی پێشنگای گوڵ لە بیرماندایە جێ‌بەجێ ئەکەین ..

● **لە ڕوی ئاودێریەوە هیچ پێویستیەکتان نیە ؟**

ـــ بۆ ئەوەی باخچەو ڕەزو شوێنی گوڵەکانمان ڕوو لە کارەساتی وشك‌بوونەوە نەکەن ، پێویستیمان بە ئاوهەڵکێشێکی گەورەیە ، تاوەکو بتوانین ئاو بەسەر هەموو ناوچەکەدا دابەش‌بکەین ، لە وشك بوون ڕزگاریان بێت .

ئێمەش پێش ئەوەی ماڵ ئاوایی بکەین لەم شارە دڵگیرو خۆشە گەشت‌وگوزارەی دوکان داواکاریەکی بچکۆلەمان هەیە لە دەزگای نیشتمانی دابەش‌کردن‌و بڵاوکردنەوەی ئاگاداری کە هەوڵ بدا بەپێی پێویست ، ڕۆژنامەو گۆڤارەکان بگەیەنێتە ئەم‌شارە .. ئەگەر بتوانرێ کوشکێکی بچکۆلە بۆ فرۆشتن‌و دابەش‌کردنی گۆڤارو ڕۆژنامەکان بکرێتەوە ..

Institut kurde de Paris

هەر جارەی نوسینێك

گەڕان بەدوای رەسەنایەتی‌دا

محمد بەدری

● شتێکی زۆر پیرۆزە کاتێ هەندێ ئەدیبو رۆشنبیر پێکەوە دابنیشنو دەربارەی ئەدەبو نووسینو چۆنیەتی رەخنەو باری رۆشنبیری گەلەکەیان بدوێن .. چەند دەبێتە مایەی شانازیو بەختیاری کە یەکێك لەو برایانە باسی دوا کتێبی بکات کە خوێندویەتیەوەو ناوەرۆکەکەی بە کورتی شی بکاتەوە ! مرۆڤ چەند هەست بە خۆشی دەکات کاتێ کە مەسەلەیەکی ئەدەبی هاوچەرخ یاخود بیروڕایەکی رەخنەیی هاوچەرخی گرنگ ببێتە پرۆگرامی دەستنیشانکراو بۆ لێکدانەوەو دەربڕینو لە کۆتایشدا گەیشتنی بە ئەنجامێکی سود بەخشو بەکەڵك ، نەك خۆ خەریك کردن بەگەڕان بە دوی دۆزینەوەی کەمو کوڕی ئەمو نەفامی ئەوو خواروخێچی فلانە کەسو خۆ بەزلزانینی فیسارە کەس ، کە ئەم دیاردەیە جگە لە زیانو ناکۆکیو ڕاڕاییو گومان لەیەك کردن هیچی‌کە ناگەیێنێ .

● مرۆڤی رۆشنبیرو نووسەر هیچ سەرمایەیەکی نیە قەڵەمەکەی نەبێ ، ئەم قەڵەمەش بە بڕوای من لە خەنجەری دەبان کاریگەرترە ئەگەر بێتو پشت بە عەقڵو بیری تەواو ببەستێتو خۆی لە لافاوی هەڵچوونو شەپۆلە تەماوییو سەرلێ شێواوەکانی گێژاوی عاتیفە دووربخاتەوە .. ئەو خامەیە باشترینو پیرۆزترین پێوەندی ئەهێنێتە دی لە نیوان ناوەوەو دەرەوەی نووسەرو دەبێتە گەیێنەرێکی بەکجار بەهێز بەخوێنەران ، لێرەدا مرۆڤی نووسەر ئەبێ بیر لەو قەڵەمە بکاتەوەو بزانێ چۆنی بەکار ئەهێنێ نا لەمەشدا شتی راستو ناراست ، شتی ڕەتەوو رەسەنو شتی ناڕەتەوو نارەسەنو بێ‌کەڵك دەرئەکەوێ .

● کەواتە دەبا وا لە خۆمان بکەین ببینە نموونەیەکی باشو سەرکەوتو بۆ هاوڕێکانمان با لە خۆمانەوە دەستی پێبکەین ، با وشەو هەڵویستو هەستانو دانیشتنمان وەك یەك بێت ، با شێوەو ناوەرۆکو هەڵسوکەوتو قسەکانمان وەك یەك بن با شنەی خۆشەویستیو برایەتیو دڵسۆزی بکەین بە دروشمی رۆژانەمان .

بەرهەمی نوێی سینەمای عیراق

فلیمی

ـ سینەمای عیراق هەر وەك هەموو بەشە هونەرییەکانی‌تر دەوری دیاری بوو لە پێناوی خزمەت‌کردنی جەنگی رەوامانندا .

ئەگەر مێژووی سینەمای عیراقی بەراورد بکەین لەگەڵ سینەمای عەرەبیدا ئەبینین هێشتا تازەیە بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا توانیویەتی بوونی خۆی بچەسپێنێو چەندەها فلیم دەربهێنێ لەسەر بۆنە عیراقی‌یە گرنگەکان .

ـ فلیمی «المنفذون» یەکێ لەو فلیمە عیراقی‌یانەیە کە باسی جەنگی رەوامان دەکات دژی فارسی رەگەزپەرست . درهێنەری ئەم فلیمە (عبد الهادی الراوی)ە .

فلیمی «المنفذون» یەکەم فلیمی درێژە کە دەری‌هێناوە

سیناریۆی فلیمەکە لە نووسینی خۆیو (محمد جودی)ە .

ئەکتەرەکان بریتین لە عبدالجبار کاظم ، جواد الشکرچی، محمود عبدالعباس ،محسن العلی ، کامەران رؤوف ، سناء عبدالرحمن سهی سالم ، عزالدین طابو ، خالد عطیە .

ـ هەر وەك وتمان چیرۆکەکە باسی جەنگی رەوامان دەکاتو چیرۆکێکی واقیعی‌یە کە زوو بینەر دەچێتە ناویەوەو لێی تێدەگاتو بەوە دەست پێ دەکات کە کۆمەڵێك لە جەنگاوەری فیداکاری عیراقی دەچنە ئەو دیو سنوری عیراقەوە بۆ (بای‌طاق) بۆ تەقاندنەوەی (ئەمارێکی) چەکی دوژمن کە بەتەمایە لە هێرشێکیدا بۆ سەر عیراق بەکاری بهێنێ بەکورتی ئەم کۆمەڵە جەنگاوەرە بە فڕۆکەی هەلیکۆپتەر دەچنە نزیکەوە ئینجا بەپێ ئەو ماوە کەمەی تری دەبڕنو ئازایانە ئەچنە ناو ئەماری چەکەکەوەو ئەیتەقێنەوە ، ئەوەی شایانی باسە وێنەگرێکی تەلەفزیۆنیش دەبەن لەگەڵ خۆیان ورد ورد وێنەی هەموو شتێك دەگرێ . لە گەڕانەوە

دا دوو کەسیان لێ شەهید ئەبێتو دووانیشیان ئەکەوێتە دەستی دوژمنەوە ؛ بەڵام ئەتوانن هەڵبێن دوای ئەوەی فڕوکەی هێزی ئاسمانی عیراق ئەو مەڵبەندە بۆردمان ئەکاتو خۆیان ئەگەیەننەوە سنوری عیراق .

لەماوەی جێبەجێ‌کردنی ئەم کارە گرنگەدا بیری کەسو کارو ماڵو منداڵو دەسگیرانەکانیان دێتەوە بەرچاو ئەکەونە بەراوردکردنی خاکەوەو ئەڵێن کە خاك هەر خاکە بەڵام خاکی نیشتیمان بۆنێکی تایبەتی هەیە .

ئەم فلیمە جگە لەوەی کە باسی جەنگی رەوامان دەکات بەکیتی هەموو نیشتیمانی عیراق پیشان دەداتو برایەتی کوردو عەرەب دەردەبڕێ کاتێ یەکی لە جەنگاوەرەکان بە پێکراوی ئەکاتە دێیەکی کوردەواریو ئەوانیش زۆر بەگەرمی دێن بە پیری‌یەوە دەگەیەننەوە دەست سوپای عیراق .

ـ بە گشتی فلیمەێکی سەرکەوتووە سەرەڕای ئەوە ئەتوانین بڵێین ئەمە وەك بەڵگەنامەیەك ئەمێنێتەوە بۆ دوارۆژو ئەوەی داهاتوو ئەیبینێ . بەڵام لەگەڵ ئەمانەشدا هەندێ هەڵەی تێدابوو کە بە ئاسانی ئەتوانرا چاری بکرێ لەمانە ئەو دەورە کاڵەی ئافرەتەکان دەیانبینی کە هەر لەوەی دەکرد خوتابی ناوەندی بنو شیعریان لەبەر کرد بێت سەرەڕای ئەوە ئارایشتی هەموویان لەشەوو رۆژدا یان کاتی ئەو بارانە زۆرە باریو چەندەها کیلۆمەتریان بەپێ بڕی بوو یان کاتێ بەدیل گیرابوون سەرو ڕیشیان هەر وەك خۆی مابووە دەنگی فلیمەکەش بۆواثاساز بوو بە ئاشکرا هەموو ئامادەبووان هەستیان بەم کەمیانەدەکرد

سەرگوڵ تەیموور

رۆشنبیری نوێ

ژمارەی ١٠٦ ی ئەمسالی گۆڤاری رۆشنبیری نوێ کە وەرزی‌یەو تەرخانە بۆ لێکۆڵینەوەو لە دەزگاکەمانەوە دەزگای رۆشنبیریو بڵاوکردنەوەی کوردی دەرچێت کەوتە دەست خوێنەرانی خۆشەویست ؛ ئەم ژمارەیە کە بە قەوارەی ٣٨٤ لاپەڕە دەرچووە چەندان لێکۆڵینەوەی هەموو لایەنە گرنگەکانی رۆشنبیری گرتۆتە خۆی .

لە پێشەوەی گۆڤارەکە تۆمارێك دەربارەی سەرۆکی فەرماندەی گەلی عیراق سەرەك صدام حسین بڵاوکراوەتەوە .

هەروەها تۆماری تایبەتی‌دەربارەی یادی ٢٠٠ ساڵەی دامەزراندنی شاری سلێمانی.

لەم ژمارە دانسقەیەی گۆڤاری رۆشنبیری نوێدا چەندان نووسەرو رۆشنبیری دیاری ئەمرۆمان بەشداری کردوە ، لەوانە مامۆستایان،سەرنووسەر مصلح جەلالی ، حلمی علی شریف ، د. جمال رشید ، اسماعیل رسول ، د. احمد عثمان ، د. ئەورحمان مارف ، حجی جعفر، نەریمان ، د. امین موتابچی، مسعود محمد ، کمال غەمبار، نوری علی امین ، غازی فاتح وەیسو فۆاد حمە خورشیدو چەندان مامۆستاو رۆشنبیری‌تر .

ئەم ژمارەیەی رۆشنبیری نوێ هەنگاوێکی تری پیشکەوتووی دەزگاکەمانە لە پێناوی چەسپاندنی ڕێبازی چاپکراوی پێشکەوتووی کوردی‌دا .

پێشانگایەك لە دەربەندیخان

هەردوو هونەرمەندی لاو مەریوان عبداللە محمد امین ، عبدالواحد حمە سور .. بەشداری پێشنگایەکی هاوبەشیان کرد لەقەزای دەربەندی‌خان تیایدا بەرهەمی ساڵانی خوێندنیان پیشان جەماوەرێکی زۆر لەخەڵکی دەربەندی‌خاندا ، ئەم دوو هونەرمەندە قوتابی دەرچووی پەیمانگای هونەرە جوانەکانی سلێمانین ، جگە لەم پێشەنگا هاوبەشی ، بەشداری فیستڤاڵی ساڵانەی پەیمانگایان کردوە ..

لەم پێشەنگایەدا ٧٩ تابلۆی هەمەرەنگو تێکەڵاو پیشان درا ، تابلۆکان لەسەر شێوەکارو شێوازی ئەکادیمیانە دارێژرابوون ، ئە تابلۆکان بریتی‌بوون لە ٢٨ تابلۆی زەیتیو ١٥ ی تخطیط ١٢ ی ئاویو ٤ ی گرافیك ، لەنێوان سروشتو مودێلو پۆرترێتدا ، هۆڵەکەیان رازاندبووەوە ، لەکۆتایی رۆژانی پیشاندانی پێشەنگا. چەند تابلۆیەکیان پێش‌کەش کرد بە کاربەدەستان ، لەوانە ١٢ تابلۆی گەورە پێش‌کەش قائمقامی دەربەندی‌خانو قوتابخانە ناوەندییو سانەوییەکان کرد ، هەروەها ٥ قوتابخانەی سەرەتایی . ..

ئێمە لەکاتێکدا داوای سەرکەوتنی ئەو دوو قوتابیە هونەرمەندە ئەکەین ، لەکارە ،هونەریەکانیاندا ، هەمان‌کات خۆش‌حاڵی خۆمان دەرئەبرێن ،کە توانیان لە شوێنی لە داێك بوونی خۆیان ، بەرهەمی رەنجو هەوڵو خوێندنیان بەخەڵکی ناوچەکەیان بناسێنین ، هیوای دوارۆژێکی زێڕینیان بۆ ئەخوازین .

لقی سلێمانی

ئاوڕێك لە رابووردوو

سامان ئامادەی ئەکات

● **لەژمارە ٢ ی رۆژی ٢٢-١١-١٩٢٢دا رۆژنامەی «رۆژی کوردستان» ئەمانەی خوارەوەی بڵاوکردووەتەوە !**

[اعلان]

لە موهەندیسخانە ئاردی‌بۆمبایو خشتی کاڵو تەنەکەی چینکۆ ئەفرۆشرێن، ئەوی تالیبە موراجەعەت بکات

ئەوی تالیبە لە موهەندیسخانە فێری سنعەتو ئۆتۆمبیلچێتی ببێ بە شەرتێك خوێندەوار بێت بۆ قەید بوون موراجەعەت بکات

موديری موهەندیسخانە

[گاداری]

«کتێبی» تەئریخی ، ئەدەبی،ئیجتیماعی ، فەنیو رۆمانی موتەعەدیدم هەیەو بە فیئاتی‌ئەهوەن ئەیفرۆشم ، ئەوی تالیبە موراجەعەت بکات .

قادر ئاغای عەتار

یانەی هونەری لاوان لە سلێمانی تیپی‌شانۆی مەشخەڵو نۆبەرە

لەیانەی هونەری لاوانی‌سلێمانی ، بەسەر پەرشتی مامۆستا نوزاد مجید ،تیپێکی‌شانۆی دامەزرا ، بەناوی تیپی شانۆی مەشخەڵ .. ئەم تیپە یەکەم بەرهەمی شانۆیی، پاش هەوڵو خۆئامادەکردنێکی‌تەواو بە ناوی هێروشیما هەڵبژارد لە رۆژانی ١١-٦-١٩٨٥وە بۆ ماوەی هەفتەیەك لەسەر شانۆی چالاکی قوتابخانەکان پێش‌کەش کرا.

شانۆنامەی هێروشیما لە نوسینی فرج ماکسیمو وەرگێڕانی خالد دلێر دەرهێنانی قوتابی موفق عارف لهۆنی شایانی باسە دەرهێنەری ئەم شانۆنامەیە یەکەم بەرهەمێتی لەبواری دەرهێناندا ، چونکە قوتابی پۆلی سێهەمی بەشی دەرهێنانی پەیمانگای هونەرە جوانەکانی سلێمانیە ، لەگەڵ ئەوەشدا هیوامان‌وایە پاشە رۆژی شانۆی کوردیمان پرشنگداربێت .. شانۆی هێروشیما ئازارو ئەشکەنجەی مرۆڤ نیشان ئەدا ، لەسەر تەقینەوە ئەتۆمیەکەی هیرۆشیماو ئاگاداکی ، بەرامبەر ئەو دژایەتیە نامرۆڤانە ئەوەستێ کە ئیمپریالیزم هەوڵی بۆ ئەدا لەناو بردنی بەرخترین سامانی مرۆڤایەتی کە ئەوێش منالە .. لە شانۆنامەکەدا منداڵی لێهاتوو «صلاح فرج» بە چالاکی دەوری منداڵە سووتاو شێواوەکەی ئەبینی، لەکاتی پێش‌کەش‌کردنی بەرهەمەکەدا لیستەی هەڵسەنگاندن پێش‌کەش بنبەران‌کرا تا ڕای خۆیان دەربڕن ئەم تیپە لە پاشە رۆژی تەمەنی هونەریدا بتوانی کەڵك لەو بیرو راو هەڵسەنگاندنانە وەربگرێت ، بۆخزمەت‌کردنی پێش‌خستنی هونەری شانۆی کوردی ... لەگەڵ هیوای پێش‌کەوتنو بەرهەمی‌تری ئەم تیپە ..

ـ لقی سلێمانی ـ

کۆرێك بۆ نوسەری کۆچ‌کردوو عبداللە جەوهەر

لە باخچەی نوسەرانی سلێمانی .. لە ئێوارە کۆرێکدا بۆ نوسەری لاو نومید ئاشنا ، لیژنەی رۆشنبیری یەکێتی ئەدیبانو نوسەرانی کورد لقی سلێمانی لەیادی کۆچی ئەدیبی ناسراو عبداللە جەوهەر کۆرێکی ئەدەبی ئامادەکرد لەرێکەوتی ١-٦-١٩٨٥دا .. تیایدا برای نوسەر تیشکی خستەسەر ژیانی ئەدەبیو بڵاوکراوەکانی نوسەری کۆچ‌کردوو لە سەرنجو رای بەرامبەر ئەدەبو رەخنەی کوردی ، شایانی باسە کۆرەکە نزیکەی دوو سەعاتی خایاند کۆمەڵێکی زۆر لە رۆشنبیرانو خۆشەویستانی وشەی کوردی ئامادە بوون .

هاوکاری

دەزگای
رۆشنبیریو بڵاوکردنەوەی
کوردی

شەقامی الخلفاء
مەیدانی الخلانی

تەلەفون
٨٨٧٥٧٩٥
٥ خەت

جیهانی منداڵان

چیرۆك بۆ منداڵان

پەڕێکی دەفتەر

ئامادەکردنی : نەوزاد عەلی

«ڕەنج» و «لاژە» و «ئامانج» لەسەر ڕێگای هاتنەوەیان لە قوتابخانە بۆ ماڵەوە گوێیان لە دەنگێکی غەمگین بوو ،کە دەیگوت : ئاە ..ئـــاە.. منداڵەکان بڕیاریاندا لە دەنگەکە نزیك ببنەوە . کە سەیریان کرد پەڕێکی دەفتەرە و فڕێ دراوە .

ڕەنج : پرسی : بۆ ئاوا غەمگینیو دەنگت دێت ؟

ـ پارچە پەڕەکە گوتی : لەبەرئەوەی لەدەفتەر کراوەتەودو بەبێ ئەوەی هیچ گوێم پێبدەن فڕێ دراوم .

ـ هەر سێ هاوڕێیەکە سەیری یەکتریان کردو کوتیان : پێویستیت بە یارمەتی هەیە ؟

ـ پەڕەکە گوتی : بەڵێ ..بەڵێ .

ـهەر ئێستا یارمەتیت دەدەین .

ـ لاژە گوتی : با ئەم شیعرەی لەسەر بنووسین .

تووڕی مەدەن . تووڕی مەدەن نووسینێکی لەسەر بکەن

ـ ئامانج گوتی : باوێنەی ئۆتۆمۆبێلەکەی باوکمی لەسەر بکێشین .

ـ ڕەنج گوتی : هاوڕێیان چۆنە وێنەی ئەو کرێکارەی لەسەر بکێشین ، کە ئێستا دیمانو خەریکی بیناکاری بوو

ـ لاژەو ئامانج : دەباشە ئێمە ڕازین ، با لە ژێر سێبەری ئەم درەختە وێنەکە بکەین ئامانج جانتاکەی کردەوە و ڕەنگە جۆراوجۆرەکانی دەرهێنا . لەبەر ئەوەی «ڕەنج» لە وێنەکردندا لە هەردووکیان ئازاو بەتواناتر بوو بۆیە بڕیاریاندا کە وێنەکە بکات ، بەمەرجێك پەلە بکات نەوەك لە ماڵەوە چاوەڕێیان بکەن پاش ماوەیەکی کەم «ڕەنج» وێنەکەی تەواوکرد.

ـ «لاژەو ئامانج» پیرۆزبایان لێکرد .

ئینجا پەڕەکە دایە قاقای پێکەنین ، وەخت‌بوو لە خۆشیان باڵ‌بگرێت بۆیە کوتی : نازانم چۆن سوپاستان بکەم بەڕاستی ئێوە هاوڕێی دڵسۆزی منن ، وا بڕیارمدا بۆ هەر شوێنێك بچن لەگەڵتان بێم هەر سێ هاوڕێکە وێنەکەیان هەڵگرت مامۆستای وێنە ببەن ..ئیتر و لەسەر ئەوە ڕێکەوتن کە ڕێگای ماڵەوەیان گەرتو بەیانی ئەو وێنەیە بۆ رۆیشتن .

ئەم هەڵبەستەم ..
پێش‌کەش بە جگەر گۆشەکانمان بێت

خت خت پشە بۆرە

خت خت پشە بۆرە
تۆ خۆتم لێ مەگۆرە
ئەزانم پشە بۆری
چاو بزو کلك شۆری
دیبت بەلاما سوك سوك
خوت ئەنوێنی وەکو بوك
تو خوا جوجکەکەم مەخۆ
لەم ناوەڕاکە بڕۆ
واز لە کۆترەکەم بینە
هێلانەی مەشیوێنە
دوێنی گۆشتم دا بە تۆ
گازت لێ‌گرتم بێ هۆ
خت خت پشە بۆرە
بۆ خراپی بەم جۆرە

● علی ابراهیم درویش ●

هاوڕێیانی نوێ

ئاڵاو رۆشناحسین

چینەر محمود

دلێبین حمە صدیق

شالاو صمد